

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**SİGARA ÜZERİNDEN ALINAN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNE
YÖNELİK SİGARA TÜKETİCİLERİNİN TUTUMU**

Nursedda Saymaz

ZONGULDAK 2017

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**SİGARA ÜZERİNDEN ALINAN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNE
YÖNELİK SİGARA TÜKETİCİLERİNİN TUTUMU**

**Hazırlayan
Nursedâ Saymaz**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gökhan Dökmen**

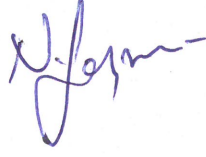
ZONGULDAK 2017

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

... / ... / 2017

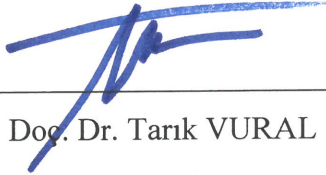
Nursedada SAYMAZ

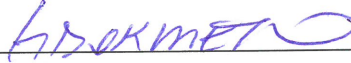

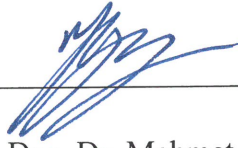
T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

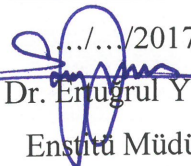
Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 155282107002 numaralı Nurseda SAYMAZ'ın hazırladığı “*Sigara Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisine Yönelik Sigara Tüketicilerinin Tutumu*” konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 01/12/2017 Cuma günü saat 16:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. Tarık VURAL

Üye
Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN (Danışman)

Üye
Doç. Dr. Mehmet PEKKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2017
Doç. Dr. Ertağrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Sigara Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisine Yönelik
Sigara Tüketicilerinin Tutumu
Tez Yazarı : Nurseda SAYMAZ
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gökhan Dökmen
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2017
Sayfa Adedi : 106

Tütün ürünleri kullanımı günümüzde ölümle sonuçlanabilen önemli sorunlardan biridir. Keşfedildiği ilk günden itibaren kullanımında sürekli artış meydana gelen tütün ürünleri (sigara), günümüzde tüm dünyanın ortak sorunu haline gelmiştir. Kullanımı yalnızca sağlık sorunlarını değil, birçok ekonomik problemi de beraberinde getirmektedir.

Tütün, negatif dışsallıkları sebebi ile erdemsiz mallar grubuna dâhil olmaktadır. Erdemsiz mallar, tüketicileri kadar tüketici çevresini de birçok zarar vermektedir. Devlet ise erdemsiz mallarda tüketicilerin kendisi dışındakilere verdiği zararın tazmininin gerçekleşebilmesi için bu mallara müdahale etme ihtiyacı duyar. Vergi düzenlemeleri ve doğrudan sınırlayıcı politikalar bu müdahalelerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Çalışmada, *“Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum”, “Vergi ile sigara fiyatının artırılmasının sigara tüketimini azaltma etkisi olur”* gibi sorularla yüksek oranlı vergilerin ve ek sorular ile doğrudan sınırlayıcı politikaların kullanıcıların tutumlarında değişim meydana getirip getirmediği ölçülmeye çalışılmıştır. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda, tütün ürünleri üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin kullanımı üzerinde azaltıcı bir etkisi olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, uygulanan özel tüketim vergilerinin etkin olmadığını, doğrudan sınırlayıcı politikaların vergileme yöntemiyle caydırma politikalarına kıyasla çok daha etkin olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Piyasa Başarısızlığı, Erdemsiz Mallar, Dışsallık, Devlet Müdahalesi.

ABSTRACT

Institution : BEÜ Institute of Social Sciences, Department of Public Finance
Title : The Attitude Of The Cigarette Consumers' To The Special Consumption Tax Taken From Cigarettes
Author : Nurseda SAYMAZ
Adviser : Assoc. Prof. Gökhan DÖKMEN
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2017
Total Number of Pages : 106

Nowadays, the use of tobacco products is one of the major problems that can lead to death. Tobacco products (cigarettes), which are constantly increasing in use from the first day of their discovery, are the common problem of the whole world. Its use not only brings health problems but also many economic problems.

Tobacco is included in the group of virtueless goods due to its negative externalities. Virtueless goods, cause a lot of damage to the environment as much as the consumers. The state needs to intervene in this property to ensure that the damages incurred by the consumers outside of itself in the virtueless goods can be recovered. Tax regulations and direct restrictive policies constitute a significant part of these interventions.

In the study, it was tried to measure in the attitude of the consumers by direct quota policies with high rate of taxes and additional questions like questions such as "I think consumption of tobacco products will decrease with high tax", "Increasing tax and cigarette price will be the effect of reducing cigarette consumption". As a result of the statistical analysis, it has been found that the tax on tobacco products does not have a detrimental effect on the use of these products. For this reason, it is concluded that the applied private consumption tax is ineffective and that it is much more effective than discouraging policies by way of taxation of direct restrictive policies.

Key Words: Market Failure, Virtueless Goods, Externalities, State Intervention.

ÖNSÖZ

Tüm dünyanın ortak sorunu olan sigara tüketimi sağlık açısından ve ekonomik alanlarda birçok sorun meydana getirmektedir. Bu nedenle, bu tür sorunların önüne geçilebilmesi için kullanımının önüne geçilmelidir. Piyasa ekonomisi kâr amacı güttüğü için sigara gibi erdemsiz malların kullanımının azaltılmasında etkin olamamaktadır. Piyasa ekonomisinin etkin olamadığı ve müdahalenin kaçınılmaz olduğu erdemsiz mallar için devlet birçok uygulama gerçekleştirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, sigara kullanımının kısıtlanması amacıyla gerçekleştirilen devlet müdahalelerinin kullanıcıların sigara konusunda tutumlarında değişim meydana getirip getirmediğini araştırmak ve alternatif regülasyonları ortaya koymaktır.

Çalışmam boyunca danışmanlığı ve fikirleri ile bana yol gösteren, akademik anlamda gelişmemi sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN'e yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyerek tezimin zenginleşmesini sağlayan Doç. Dr. Mehmet PEKKAYA'ya sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımın her anında bana güç veren ayağıma takılan tüm engelleri ortadan kaldıran babam Ö. Faruk SAYMAZ' a, desteğini hiç esirgemeyen annem Lale SAYMAZ' a ve çalışmam boyunca odaklanabilmem için çaba gösteren değerli arkadaşım Sezen TUNA'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. KAMU EKONOMİSİ, EKONOMİK ETKİNLİK VE ERDEMSİZ MALLAR	3
1.1. Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Etkinlik.....	3
1.2. Ekonomik Etkinliğin Sağlanmasında Kamu Ekonomisi.....	5
1.2.1. Devletin Mikro Ekonomik Faaliyetleri	6
1.2.1.1. Kamusal Mallar.....	7
1.2.1.2. Dışsalıklar	9
1.2.1.3. Doğal Tekeller	12
1.2.1.4. Erdemli ve Erdemsiz Mallar	13
1.2.1.5. Asimetrik Bilgi	15
1.2.1.6. Eksik Rekabet Piyasaları	16
1.2.2. Devletin Makro Ekonomik Faaliyetleri.....	17
1.2.3. Devletin Düzenleme ve Denetleme Faaliyetleri.....	17
1.3. Kamu Ekonomisi ve Erdemli-Erdemsiz Mallar	18
1.3.1. Erdemsiz Malların Kamu Ekonomisindeki Yeri	19
1.3.2. Erdemsiz Mallara Yönelik Devlet Müdahalesi	19
1.3.2.1. Vergi Politikaları.....	20
1.3.2.2. Kamusal Regülasyonlar	23
1.3.2.3. Yasaklamalar	23
1.3.2.4. Eğitim Kampanyaları	24
2. TÜTÜN TÜKETİMİNİ KONTROL ALTINA ALMAYA YÖNELİK KAMU POLİTİKALARI	25
2.1. Tütün Kullanımı, Tarihçesi ve Gelişimi.....	25
2.1.1. Türkiye’de Tütün Kullanımı.....	28
2.2. Tütün Kullanımını Kontrol Etmeye Yönelik Politikalar.....	30

2.2.1. Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü.....	30
2.2.1.1. Tütün Kontrolü Çevre Sözleşmesi.....	33
2.2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü Önerileri (MPOWER).....	35
2.2.1.2.1. Tütün Kullanımını ve Önleme Politikalarını İzlemek.....	35
2.2.1.2.2. Toplum Sigara Dumanından Korumak	36
2.2.1.2.3. Sigarayı Bırakmak İsteyenlere Yardım Etmek.....	37
2.2.1.2.4. Herkesi Sigaranın Tehlikeleri Konusunda Uyararak	38
2.2.1.2.5. Reklâm, Tanıtım ve Sponsorluğu Yasaklamak	39
2.2.1.2.6. Vergileri ve Fiyatı Dolaylı Olarak Artırmak.....	39
2.2.2. Uluslararası Tütün Kontrolü Uygulamaları.....	40
2.3. Türkiye’de Tütün Kontrol Çalışmaları.....	42
2.3.1. Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi Hakkında Kanun	45
2.3.2. Tütün Ürünlerinde ÖTV Uygulaması.....	47
2.4. Erdemsiz Mallara Uygulanan Vergilerin Zararlı Alışkanlıkları Önlemede ki Etkinliği	49
3. SİGARA ÜZERİNDEN ALINAN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNE YÖNELİK SİGARA TÜKETİCİLERİNİN TUTUMU	51
3.1. Araştırmanın Önemi ve Kapsamı.....	51
3.1.1. Araştırmanın Önemi	51
3.1.2. Araştırmanın Problemi	51
3.1.3. Araştırmanın Amacı	52
3.1.4. Araştırmanın Varsayımları	53
3.1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	53
3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	54
3.1.7. Araştırmanın Yöntemi	54
3.2. Araştırma Kapsamındaki Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	55
3.3. Güvenilirlik Analizi	61
3.4. Ki-kare Analizleri ve Çapraz Tablolar	62
3.5. Katılımcıların Özel Tüketim Vergisine ve Tütünle Mücadele Yöntemlerine Bakışları	67
3.6. Sigarayı Bırakma İsteklerine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	72
3.7. Sigarayı Bırakmaya Çalışmalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	75
3.8. Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	77
3.9. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar.....	79

3.10. Katılımcıların Sigara İçme Sürelerine Göre Bakışları	81
3.11. Katılımcıların Aylık Harcamalarına Göre Bakışları	83
3.12. Katılımcıların Yaşlarına Göre Bakışları.....	85
3.13. Sigara ile Mücadelede Alt Boyutlar	88
3.14. Cinsiyete Göre Faktörlerdeki Farklılıklar	89
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	105
Ek 1: Anket Soruları.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	106

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Anket Sorularının Kaynakları	55
Tablo 3.2: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	55
Tablo 3.3: Katılımcıların Meslek Dağılımı.....	56
Tablo 3.4: Katılımcıların Aylık Harcama Tutarları	56
Tablo 3.5: Katılımcıların Yaş Dağılımları	57
Tablo 3.6: Katılımcıların Eğitim Durumları	57
Tablo 3.7: Katılımcıların Medeni Durumları.....	57
Tablo 3.8: Katılımcıların Sigara İçme Süreleri.....	58
Tablo 3.9: Katılımcıların Sigara İçmeye Başlama Yaşı	58
Tablo 3.10: Katılımcıların Günde İçtiği Sigara Adedi	58
Tablo 3.11: Katılımcıların Günün İlk Sigarasını İçme Zamanı	59
Tablo 3.12: Katılımcıların Sigara Fiyatı İçindeki Vergi Payının Farkındalığı	59
Tablo 3.13: Katılımcıların Sigaraya Uygulanması Gereken Vergi Düşünceleri ...	60
Tablo 3.14: Katılımcıların Sigarayı Bırakmak İsteme Nedenleri Dağılımı	60
Tablo 3.15: Katılımcıların Tükettiği Sigara Çeşitleri Dağılımı	60
Tablo 3.16: Katılımcıların Sigarayı Bırakmak İsteme Durumları	61
Tablo 3.17: Katılımcıların Sigarayı Bırakabilme Düşünceleri	61
Tablo 3.18: Güvenilirlik Analizi.....	62
Tablo 3.19: S3 ve S19'a Yönelik Çapraz Tablo	62
Tablo 3.20: S9 ve S28'e Yönelik Çapraz Tablo	63
Tablo 3.21: S21 ve S28'e Yönelik Çapraz Tablo	64
Tablo 3.22: S21 ve S19'e Yönelik Çapraz Tablo	66
Tablo 3.23: S24 ve S19'a Yönelik Çapraz Tablo	67
Tablo 3.24: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılıkları	68
Tablo 3.25: Katılımcıların Özel Tüketim Vergisi İle Sigara Tüketimi Görüşleri ..	69
Tablo 3.26: Sigarayı Bırakma İsteklerine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar	73
Tablo 3.27: Katılımcıların Görüşlerinin S10'a Göre Değişimi	76
Tablo 3.28: Katılımcıların Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Değişimi	78
Tablo 3.29: Katılımcıların Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Değişimi	80
Tablo 3.30: Katılımcıların Görüşlerinin Sigara İçme Sürelerine Göre Değişimi ..	82
Tablo 3.31: Sigara İçme Süreleri Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi	83

Tablo 3.32: Katılımcıların Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Değişimi	84
Tablo 3.33: Gelir Durumları Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi	85
Tablo 3.34: Katılımcıların Görüşlerinin Yaşlarına Göre Değişimi	86
Tablo 3.35: Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi	87
Tablo 3.36: Sigara ile Mücadelede Alt Boyutlar	88
Tablo 3.37: Faktörlerin T-testi Sonuçları ve Puan Aralıkları	89
Tablo 3.38: Cinsiyete Göre Faktörlerdeki Farklılıklar	90
Tablo 3.39: Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirleyen Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	90

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 2.1: Tütün Kullanım Evreleri	27
Grafik 2.2: Sigara İç Satışların Yıllar İtibariyle Gelişimi (1980-2016).....	29
Grafik 2.3: 2017 Bütçesi Vergi Gelirleri Dağılımı	48

GİRİŞ

Ekonomi biliminin doğuşunun temeli, kıt olan kaynakların alternatif kullanımları arasında rasyonel seçimler yaparak toplum refahını en üst düzeylere çıkarmaktır. Günümüz dünyasında gelişmiş ülkelerin sistem olarak piyasa ekonomisini tercih etmesinin temel sebebi, piyasada var olan firmaların rekabet güdüsüyle optimum kaynak tahsisini sağlayabileceği ve bu durumun sonucunda toplum refahında artış gözlenebileceği varsayımı üzerinedir. Bu işleyiş içerisindeki sorunlarda yani piyasa mekanizmasının başarısız olduğu noktalarda, piyasayı başarısızlığa iten etkenlerin (kamusal mallar, dışsallıklar, erdemsiz mallar, asimetrik bilgi, eksik rekabet, doğal tekeller) çözüme kavuşturulabilmesi için devlet müdahalesi zorunlu hale gelmiştir.

Negatif dışsallığı ile öne çıkan sigara gibi keyif verici mal ve hizmetlere olan kişisel talebin bulunduğu erdemsiz mallarda, tüketicilerin kendisi dışındakilere yüklediği maliyet, devlet müdahalesinin temel nedenleri arasında yer alır ve bu müdahalelerin en önemli yapı taşının vergi olduğu ifade edilmektedir. Çünkü vergi, caydırma yöntemlerinin başında gelmektedir. Erdemsiz mallarda devlet müdahaleleri bu malların kullanımında tam ve simetrik bilginin yoksunluğu ve tüketimlerinde dışsallıkların bulunduğu piyasa aksaklıkları oluşmasıyla gerçekleşmektedir. Erdemsiz malların tüketicisi olmayan kişiler üzerindeki zarar görme olasılıkları ekonomik etkinsizliklere sebep olmaktadır. Bu nedenle devlet, sigara gibi erdemsiz mallara müdahale etme gerekliliği duyar.

Çalışmanın temel amacı; tüketicilerin kendisinin, çevresinin ve ülke ekonomisinin üzerinde olumsuz birçok etkisi olan tütün tüketimini kısıtlamaya yönelik olarak uygulanan özel tüketim vergilerinin kullanıcıların tutumlarında değişim meydana getirip getirmediğini araştırmaktır. Çalışmada ayrıca, vergiler aracılığıyla caydırma yönteminin alternatifi olan doğrudan sınırlayıcı politikalarında tüketicilerin tutumlarında değişim meydana getirip getirmediğini incelenmektedir.

Araştırmamızın ana kütlesi ise Zonguldak ilindeki tüm vatandaşlara ulaşmanın zorluğu, zaman ve finansman kaynaklarının kısıtlı olması gibi nedenlerle kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır ve sigara kullanıcısı olan

insanlara uygulanmıştır. Tez kapsamında planlanan istatistiksel çikarsamalara uygun olması açısından 7'li likert ölçeğinde anket yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Çalışmada elde edilen anket verileri birçok istatistiksel hipotez testi ile incelenmiştir. Araştırmada demografik özelliklerin tespiti için frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır. Araştırmada kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik düzeyini belirlemek için Crombach Alpha kat sayısı incelenmiştir. Ayrıca araştırmada ölçeklere ait tutumların belirlenmesi için ortalama puan kullanılmıştır. Ölçeklerin 2'li gruplara göre farklılıklarını belirleyebilmek için t testi yapılmış ve ikiden fazla alt grupların görüşleri arasındaki farklılıklar ANOVA testleriyle incelenmiş farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için post hoc testlerine başvurulmuştur.

Üç bölümden oluşan tez çalışmamızda: ilk bölümde piyasa başarısızlıkları noktasında hükümetlerin ekonomiye müdahalesinin gerekliliği kapsamında erdemsiz mallar değerlendirilmiş, ikinci bölümde Türkiye'de uygulanan tütün kontrol politikaları değerlendirilmiş ve son bölümde tütün ürünleri üzerinden alınan özel tüketim vergilerinin tüketim üzerindeki etkinlik analizi istatistiksel yöntemlerle ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

1. KAMU EKONOMİSİ, EKONOMİK ETKİNLİK VE ERDEMSİZ MALLAR

Bu bölümde piyasa ekonomisinin etkinliğe ulaşabilmesinde engel teşkil eden; kamusal mallar, dışsallıklar, doğal tekeller, erdemli-erdemsiz mallar, asimetrik bilgi ve eksik piyasalar konularından bahsedilecektir. Piyasa başarısızlıklarına sebep olan bu konuların çözüme kavuşturulabilmesi için devlet müdahalesinin gerekliliği açıklanıp ve çalışmamızın detaylandırıldığı erdemsiz mallar konusunda devletin müdahale araçlarına yer verilmiştir.

1.1. Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Etkinlik

Piyasa ekonomisi kavramı, piyasa sistemi veya piyasa düzeni olarak ifade edilmekte ve aynı zamanda kapitalizm, liberalizm, laissez faire sistemiyle aynı manada çalışmalarda kullanılmaktadır. Piyasa sisteminin var olduğu ekonomilerde istenen durum; her türlü mal veya hizmetin devlet müdahalesi olmadan, tarafların karşılıklı olarak kendi iradeleri ile rasyonel çıkarları doğrultusunda mübadeleyi gerçekleştirebilmektir (Uysal, 2004: 7). Piyasa ise en sade tanımıyla mübadeleye konu olan mal ve hizmetlerin üretici ve tüketicilerinin bir araya gelerek istek ve arzularını ifade edebildiği yerdir. Ancak günümüz şartlarında teknolojinin gelişmesi sebebiyle artık alıcı ve satıcılar bir araya gelmeden mübadele işlemi gerçekleştirebilmektedir. Piyasa tanımına bu gelişmeler doğrultusunda tekrar bakıldığında, alıcı ve satıcıların istek ve iradelerini belirleyip karşılıklı olarak belirtebilecekleri her ortam piyasa olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, piyasayı mümkün kılan en temel şartın mübadelenin gerçekleşebildiği ortam olduğu ifade edilebilir (Savaş, 1978: 8).

Piyasa ekonomisi, fiyat mekanizması aracılığı ile hem üretici hem tüketicinin ticari değeri olan mal ve hizmetlerden elde edeceği faydayı esas almaktadır. Böylece, toplumsal çıkarların bireysel çıkarların önüne geçmesi beklenmektedir (Akalin, 2002: 90). Piyasa ekonomisine göre makro iktisadi örgütlenme dışsal bir müdahale olmaksızın kendiliğinden işlemektedir. Bu süreçte;

- Özel mülkiyetin devredilebilir olduğu,
- Fiyatların serbest olduğu,
- Sözleşme özgürlüğü olduğu,
- Bilgi edinmenin ekonomik bütçe ayırmadan gerçekleştiği,
- Rekabetin geçerli olduğu,
- Desantralize karar alımının mümkün olduğu ve üretici ve tüketicilerin çıkarlarını gözettiği, koşullar geçerlidir (Altay, 2001: 16).

Devletin belirli sınırlar içinde gerçekleştirdiği faaliyetlerin ve denetimin geçerli olduğu bir ortamda, fiyat mekanizması çerçevesinde faaliyette bulunan pazarlar piyasa ekonomisini meydana getirmektedir. Bu faaliyetlerde serbest piyasalar ve serbest piyasa ekonomileri arasında ayırt edilebilecek unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar; devlet müdahalesi ve devlet denetimidir. Serbest piyasalarda, ekonomik karar birimlerinde üretici ve tüketicilerin davranış ve kararlarında şarta bağlı müdahale bulunmazken; serbest piyasa ekonomisinde durum daha farklıdır ve sermaye piyasası, döviz piyasası gibi kendi sınırlarını uygulayan birimler geliştiği için devlet müdahalesi ve düzenlemeler mecburi hale gelmektedir. Serbest piyasa ekonomisinde yarı serbestlik üzerinde durmak daha uygun olacaktır (Aktan, 1994: 45). Serbest piyasa ise özel mülkiyetin vermiş olduğu hak ile birey mal varlığının devrini, takas durumunu ya da parasal anlamda alım satımını daha rahat gerçekleştirebilmektedir. Özel mülkiyet hakkı sayesinde firmalar üretim miktarını optimum seviyenin üstüne çıkarabilirler, bu üretilen malın satışını ya da takasını hakları dahilinde yapabilirler (Yayla, 2004: 114).

Liberalizmin ekonomik düzene yansımış hali olarak gösterilen piyasa ekonomisine devlet müdahalesi kaçınılmazdır. Kavramsal çerçevede varsayıldığı üzere ekonominin doğal bir uyum düzenine sahip olduğu ve müdahalesiz kendi halinde bir işleyişe bırakıldığında etkinliğe ulaşabileceği anlayışına biraz mesafeli yaklaşmak gerekmektedir. Piyasa sistemi teoriler üzerinde ideal bir sistem olsa da devlet, temel kurumların etkinliği açısından sınırlı bir şekilde ekonomiye müdahale etmektedir (Aktan, 1994: 48). Milton Friedman'a göre devletin temel görevi, piyasanın başarısız olduğu alanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda devlet, kuralları koyarak uygulamada bulunanları denetlemekle yükümlü olmalı

ve piyasa tarafından yapılması gereken ancak teknik imkânsızlıklardan dolayı yerine getirilemeyen faaliyetlerde ekonomiye katılmalıdır (Friedman, 2008: 37).

1.2. Ekonomik Etkinliğin Sağlanmasında Kamu Ekonomisi

Devlet topluma karşı üstlenmiş olduğu tüm görevleri çeşitli kurumlarıyla yerine getirmeye çalışmaktadır. Kamu ekonomisi, devletin görevlerini yerine getirebilmek için gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetleri açıklayan bir bilim dalıdır. Kamu ekonomisinin amaçları; iktisadi istikrarı sağlamak, etkin kaynak kullanımını gerçekleştirmek, gelir dağılımını iyileştirmek, kamu hizmetlerini yerine getirmek ve ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmaktır (Erginay, 1994: 7).

İdeolojik yapısı her ne olursa olsun devletler var olan özel sektörün üretilmediği ulusal savunma ve adalet hizmetlerini sunmaktadır. Bu tür mallara kamusal mallar denilmektedir ve bu hizmetlerin finansmanı toplanan vergi gelirleri ile karşılanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar devletin üstlenmesi beklenen kamusal hizmetlerin yapıları gereği özel sektör tarafından üretilmesi kolay değildir. Kamusal mallar ülkeden ülkeye çok fazla farklılık göstermese de bu tür hizmetler için ayrılan kaynaklar farklılık gösterebilir. Örneğin bazı ülkeler gelirlerinin büyük bir kısmını ulusal savunmaya ayırabilirken; bazı ülkelerde bu tür hizmetlere daha küçük bir bütçe ayrılabilir (Akdoğan, 1993: 23).

Devlet sadece kamusal mal ve hizmet ölçüsünde ekonomiye müdahale etmemektedir. Devlet müdahalesine gerekçe oluşturan bir diğer alan ise dışsallıklardır. Çok farklı tür ve biçimlerde ortaya çıkan dışsallıkların varlığı durumunda kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması çok kolay olmayacaktır. Dışsallıklar bir piyasa başarısızlığı bağlamında ele alınmakta ve pozitif dışsallıklarda eksik üretim; negatif dışsallıklarda ise aşırı üretim sorunlarına neden olarak devletin müdahalesine konu olmaktadır. Devlet dışsallıkların varlığı durumunda vergi, sübvansiyon, idari düzenlemeler gibi çeşitli kamu politikası araçlarıyla müdahale etmektedir (Türk, 1996: 41).

Özel mal niteliğinde olan bazı mal ve hizmetlerin talep koşullarında değişiklik yapmak, devletin ekonomideki varlığının bir diğer nedenidir. Niteliği gereği özel mal olmakla birlikte bazı malların aşırı bazı mallarında eksik tüketimi, erdemli-erdemli mallar ayrımıyla kamu ekonomisinin ilgi alanını

oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, devletin piyasaya müdahale etmediği durumlarda bazı mal veya hizmetlerin üretimi ve tüketiminde ortaya çıkan sorunlar nedeniyle erdemli- erdemsiz mallar ayrımı ve bu ayrıma dayalı müdahale biçimleri ortaya çıkmıştır. Ekonomiye bu tür mallar üzerinden müdahale edilmediği durumlarda erdemsiz mallar yani sigara, alkol vb. mallarda aşırı tüketim; sağlık, temel eğitim vb. mallarda ise yetersiz talep ortaya çıkabilir.

Erdemli-erdemsiz malların yanı sıra piyasanın etkin çalışmasını sağlama noktasında devlete bazı görevler düşmektedir. Piyasa içerisinde var olan alıcı ve satıcılar üretilen mal veya hizmetler ile ilgili aynı bilgiye sahip olmayabilirler. Alıcı ve satıcıların tam bilgiye sahip olduğu durumlar istisnadır. Genel olarak piyasada mal ve hizmetler hakkındaki bilgiler asimetrik olarak mevcuttur. Yani ekonomik faaliyetlerde bulunanlar ihtiyacı olan bilgiye sahip değillerdir. Genellikle sigortacılık ve bankacılık sektöründe konu olan ve piyasa aksaklığının bir çeşidi olan asimetrik bilgi, ters seçim ve ahlaki riziko gibi sorunlara yol açar. Devletin düzenleme ve denetleme faaliyetlerini sigortacılık ve bankacılık sektörlerinde kullanılmasına sebep olan asimetrik bilgi sorunu devlet müdahalesinin bir diğer nedeni olarak ele alınmaktadır (Savaşan, 2012: 19-20).

Ekonomiye devletin müdahale etmesine sağlıklı bulmayan liberaller de piyasa başarısızlığına neden olan bu aksaklıklarından dolayı devletin ekonomi ile ilişkisinin kaçınılmaz olduğunu kabul etmektedirler. Ancak bu müdahalenin olabilecek en küçük düzeylerde kalması gerektiğini savunurlar (Çelebi, 2003: 8).

Devlet kimi zaman özel sektörün üretebileceği mal veya hizmetlerin kapsamını da üstlenebilir. Bu hizmetleri ekonomide istikrarı sağlayabilmek, gelir dağılımında adaleti sağlayabilmek ve kaynak kullanımında etkinliği sağlayabilmek gibi amaçları gerçekleştirebilmek için gerçekleştirir. Devletin bu amaçlarını gerçekleştirmek için kullandığı mali araçları ise; vergiler, kamu harcamaları ve borçlanmalardır (Durmuş, 2008: 1).

1.2.1. Devletin Mikro Ekonomik Faaliyetleri

Milli ekonomi bir ülkede tüm iktisadi çalışmaların yürütüldüğü yapının genel adıdır. Ancak üretici ve tüketici faaliyetlerini dikkate alan yapıya piyasa ekonomisi adı verilmektedir ve milli ekonomi içinde yer almaktadır. Piyasa

ekonomisinin en önemli ve aynı zamanda kamu ekonomisinden ayıran özelliği ise; yatırım, üretim, dağılım kararları ve fiyat belirlemeleri arz ve talebe bakılarak oluşturulmasıdır. Bununla beraber klasik iktisadi düşünce varsayımına göre piyasa ekonomisinin kamu ekonomisi ile bir bütün olarak çalıştığında daha verimli olacağı yönündedir (Sönmez, 1987: 260-261).

Musgrave, piyasa başarısızlığının ekonomide sebep olduğu etkinsizlikleri düzeltebilmek için devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuş ve devletin bu müdahalelerini kaynak tahsisi ile yapacağını açıklamıştır. Bir başka deyişle devlet, kaynak tahsisi işlevi ile mikro ekonomik etkinsizlik oluşan alanlara müdahale ederek piyasa başarısızlıklarını gidermeye çalışmalıdır (Aktan, vd., 2005: 9).

Piyasa başarısızlığı, piyasanın etkin bir şekilde işleyebilmesi için gerekli olan şartların eksikliği dolayısıyla oluşur. Teorik olarak kendi haline bırakılan piyasanın etkinliğini sağlaması beklenir ancak bu durum mümkün olmayabilir. Bu başarısızlık durumu neoklasik iktisat ile maliye teorisinin birleştiği noktadır. Neoklasik iktisat devletin piyasa işleyişini yalnızca piyasanın kendi haline bırakıldığında oluşabilecek olumsuz durumlarda kabul eder. Piyasayı başarısız yapan faktörler ise; kamusal mallar, dışsallıklar, eksik rekabet, doğal tekeller ve asimetrik bilgidir (Kirmanoğlu, 2011: 103-104).

1.2.1.1. Kamusal Mallar

Devletin ekonomik faaliyetlerde bulunmasının en temel gerekçesi tam kamusal mal ve hizmetlerdir. Kamusal malları günümüzdeki anlamına uygun olarak ele alan ilk iktisatçı Paul A. Samuelson olmuştur. Samuelson, kamusal ve özel mal ayrımını bölünebilirlik ve dışlanabilirlik açısından yapmıştır ve bu durumu piyasanın etkin olabildiği malların veya piyasa etkinliğinin mümkün olmayacağı malların tespitinde iki önemli ayrım olduğunu savunmuştur. Bunlar; malların faydasının ve dışlanabilirliğinin mümkün olup olmamasına bakılarak karar verilmesidir (Aktan vd., 2006: 18).

Ayrımın yapılması sonucu bölünebilirliğin ve dışlanabilirliğin oluşmadığı mallar kamusal mal olarak kabul edilirken, bu özellikleri taşıyan özel mala örnek olarak ekme gösterilmiştir. Bu malın tüketiminde faydanın bireyler arasında

bölünebileceği açıklanmıştır. Bu konuda kamusal mallara örnek verecek olursak; milli savunma hizmetinde, milyonlarca insan aynı hizmetten faydalanırken hiç kimse bir başkasının elde ettiği faydada bir azalmaya sebep olmaz. Böylece bu tür mal ve hizmetlerde kullanıcı sayısının artması ek bir maliyete sebebiyet vermediği gibi, tüketiciler arasında rekabet ortamının doğmasını da engeller. Aynı zamanda kamusal mallarda malın tüketiminden kimse engellenemez ya da engellemek yüksek maliyet gerektirir. Fakat özel mallarda bu durumlar söz konusu değildir (Akalin, 1990: 100-112).

Tam kamusal malın piyasa üretiminde başarısız olmasının nedeni; rekabetin olmaması ve kimsenin mahrum bırakılmaması durumu ile ilgilidir. Bunun nedeni bireylerin tam kamusal malların finansmanına katkı sağlamamasıdır. Ayrımın yapılabilmesinde kıstas olarak belirtilen dışlanamamazlık, bedavacılık sorununu meydana getirir. Bu durumun temel sebebi; tüketiciler rasyonel bir birey olmanın gereği olarak bir malı alırken veya almaya karar aşamasında o maldan sağlayacağı faydayı göz önünde bulundurur. Bütçesini en çok fayda göreceği mallara yönelik kullanırken bu aşamada fiyat kıyaslaması ile hareket eder. Bununla beraber rasyonel birey maliyete katlanmadan malı tüketebilse faydasını arttıracığını bilir (Sönmez, 1987: 113). Bu durumun sonucu olarak tüketici bir maliyete katlanmadığı halde o maldan mahrum bırakılmayacağını biliyorsa faydasını artırabilmek için bedavacılık yapar ve bu malın finansmanına katkıda bulunmaktan kaçınır. Oysaki özel mallarda bedavacılık yapmak mümkün değildir. Bu sebeple tam kamusal malların üretiminin yalnızca devlet tarafından yapılmasının bir nedeni de bedava kullanımının önüne geçmektir (Kirmanoğlu, 2011: 129).

Tüm bu durumlara ek olarak, malın üretimine karar vermek piyasada arz talep bildirimleriyle gerçekleşirken, kamuda fiyat mekanizması işlememesi sebebiyle üretime oylama mekanizması ile karar verilir (Kirmanoğlu, 2011: 130). Bu tür fiyat mekanizmasının işlemediği mallarda piyasa etkin olamayacağından devlet üretim yapmalıdır.

1.2.1.2. Dışsallıklar

Ekonomide yer alan bir faktörün üretiminin ve tüketiminin o malın satıcıları ve alıcıları dışındaki üçüncü kişilere fayda sağlaması veya zarar vermesi durumuna dışsallık denilmektedir (Verhoef, 1997: 5). Dışsallığın kavramsal çerçevesi ilk kez A. Marshall tarafından incelenmiştir. Marshall (1961:266) dışsallık olgusunu ölçek ekonomilerinin neden olduğu faydalar bağlamında ele almıştır. Şöyle ki; belirli bir sektörde yer alan ve birbirlerine benzer nitelikteki küçük işletmelerin bir araya gelmesiyle oluşan endüstrinin yerelleşmesi ve endüstrinin genel gelişmesi sonucunda elde edilen kazanç, dışsallık ekseninde ele alınmıştır.

Dışsallık olgusunu refah iktisadı bağlamında ele alan ilk iktisatçı ise A. C. Pigou'dur. Pigou (1920) dışsallıkları sadece olumlu dışsal ekonomiler şeklinde ele almamış olumsuz dışsal ekonomileri de incelemiştir. Pigou (1920), ekonominin genel dengesi ile dışsallıklar arasındaki ilişkiyi ele alarak eksik rekabet piyasasında refahın üst seviyelere çıkartılması için devlete olan gereksinimi incelemiştir. Şöyle ki; çevre kirliliğine neden bir firma, üretim sürecindeki maliyetlerinin yanı sıra kirlilik unsurlarına dayalı olarak bir dışsal maliyete de sebep olmaktadır. Firmanın neden olduğu kirlilik nedeniyle ortaya çıkan bu maliyet unsurları marjinal sosyal maliyet olarak adlandırılmaktadır. Firmanın üretim sürecindeki içsel maliyetlerinin yanı sıra neden olduğu dışsal maliyet kalemlerini içselleştirmediği için sosyal maliyet özel maliyetin üzerinde gerçekleşmektedir. Firma bu dışsal maliyet unsurlarını içselleştirmediği için üretimi aşırı ölçüde arttıracak ve kaynak dağılımında etkinlikle sapmalar ortaya çıkacaktır. İşte bu noktada devletin uygulayacağı vergi, sübvansiyon ve çeşitli idari düzenlemeler ile firmanın üretim sürecine müdahale etmesi gerekmektedir (Lecaillon, 1981: 226).

Dışsallıklar çok farklı tür ve biçimlerde ortaya çıkmaktadır. En genel biçimiyle dışsallıklar pozitif ve negatif olmak üzere iki biçimde ele alınmaktadır. Pozitif dışsallıklar, ekonomik aktörlerin eylemleri sonucu çevrelerine fayda sağlayıcı etkide bulunması ve faydayı elde eden aktörlerin bu faaliyet için hiçbir ücret ödememesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Hyman, 2014:101). Negatif dışsallıklar ise herhangi ekonomik bir faaliyet sonucu meydana gelen zararın, bu

zarara sebebiyet veren birimlerin olumsuz etkilenen birimlerin zararını tazmin etmemesi durumunda meydana gelmektedir (Holconbe, 1996: 75).

Pozitif dışsallıkların olduğu mal ve hizmetlerde, faaliyet sonucu ortaya çıkan bireyler faydalar fiyatlanmakta ancak ortaya çıkan dışsal faydalar fiyatlanmamaktadır. Ekonomik karar birimi ortaya çıkan dışsal faydayı fiyatlara yansıtamadığı için, üretim toplumsal refahın gerektirdiği miktarda yapılmamaktadır. Bu nedenle de üretim toplumun arzu ettiği miktarda gerçekleşmemektedir. Bu ise devlete üretimi artırma noktasında görev yüklemektedir (Hyman, 1987: 88). Negatif dışsallıklar ise ekonomik karar birimlerinin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan dışsal zararın içselleştirilememesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Negatif dışsallık bir malın alıcısı ya da satıcısı dışında kalan bireylere yansıyan kısımdır. Bu gibi negatif dışsallık durumunda sosyal maliyet, özel maliyetten büyük olmakta ve toplumsal açıdan etkin düzeyde üretim gerçekleşmemektedir. Bunun sonucunda ise devlet dışsallıkların içselleştirilme sürecinde rol almaktadır (Lecaillon, 1981:227).

Pozitif ve negatif dışsallık üretim ve tüketimin olduğu süreçlerde oluşmaktadır. Dışsallığın üretim aşamasında meydana geldiği ve üretici birimin diğer birimlerin üretim ya da tüketim fonksiyonlarına bağımsız olarak girdiği durumlara üretim dışsallığı; herhangi bir birimin tüketimi sonucu diğer birimlerin bu tüketim fonksiyonuna bağımsız olarak girmesine ise tüketim dışsallığı denilmektedir (Edizdoğan, 2008: 26).

Bir diğer dışsallık türü ise marjinal ve inframarjinal dışsallık ayrımıdır. Marjinal dışsallık, bir üretim ya da tüketim faaliyeti sonucu ortaya çıkan değişiklikler sonucu ekonomik birimlerin fayda ve maliyet fonksiyonlarındaki ilave değişikliği kapsamaktadır. Marjinal dışsallığın ihmal edilebilir düzeyde önemsiz olmasına ise inframarjinal dışsallık denilmektedir (Buchanan, 1962:371).

Kaynak dağılımında etkinliğin bozulmasına neden olan ve fiyat mekanizmasının işlevini yerine getirmesini engelleyen dışsallıkların içselleştirilmesi oldukça önemli bir konudur. Dışsallıkların içselleştirilmesi, üretim ve tüketim kararlarının marjinal sosyal fayda ve maliyetleri kapsayacak şekilde alınmasına yönelik düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler ile negatif

dışsallıklarda marjinal dışsal maliyeti içselleştirmek için bu maliyeti marjinal özel maliyete eklenmesi; pozitif dışsallıklarda ise marjinal dışsal faydayı içselleştirmek için bu faydanın marjinal özel faydaya eklenmesi gerekmektedir. Böylece mal ve hizmet fiyatlarında negatif dışsal maliyetler ile pozitif dışsal faydaları içerecek biçimde bir değişim ortaya çıkacaktır (Bakırtaş, 2002).

Dışsallıkların fiyat mekanizmasına dâhil edilerek içselleştirilmesi sürecinde vergiler, sübvansiyonlar, harçlar, standartlar ve kirlilik izinleri gibi çeşitli kamu politikası araçları kullanılmaktadır. Söz konusu kamu politika araçları içerisinde literatürde üzerinde en çok durulanı vergi ve sübvansiyonlardır. Özellikle negatif dışsallıklarda ortaya çıkan dışsal maliyetlerin içselleştirilme sürecinde vergilerin kullanımı; pozitif dışsallıklarda ise dışsal faydaların fiyat mekanizmasına dâhil edilmesi süresinde sübvansiyonların kullanımı, Refah İktisadının kurucusu A. C. Pigou tarafından önerilmiştir (Yüksel, 2006: 49).

Pigoucu vergiler, etkin düzeylerde gerçekleşmeyen üretimler sebebi ile ortaya çıkan zararın tazminini üreticiden vergi olarak alınması gerektiğini savunur. Böylece vergiden kaçınmak üretimin kısılacağını açıklamaktadır (Savaşan, 2012: 222-223). Negatif dışsallıklara ilişkin olarak uygulanacak bu düzenleyici vergilerin etkinliği, teorik ve uygulama zemininde farklılık göstermektedir. Teorik açıdan etkinsizliğe neden olan dışsallıklara karşı vergiler etkili bir araç iken; uygulamada ise firmalara uygulanacak vergilerin türü ve bileşimi konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre daha etkin olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Özellikle de özel tüketim vergilerinin negatif dışsal ekonomiler için en uygun ve geniş uygulama alanı olması gerektiğine yönelik olarak literatürde ortak bir kabul söz konusudur (Yıldırım, 1992: 25).

Dışsallığı önlemede öne çıkan bir diğer vergi ise atık vergisidir. Atık vergisi çevre kirliliğini önlemede bir araç olarak gösterilmektedir. Endüstriyel gelişmenin sonucu olarak ortaya çıkan çevre kirliliği, toplumsal bir sorun haline almaktadır ve insan sağlığını tehdit edici unsurlar içerdiğinden dolayı vergilendirmeye tabii tutulmuştur. Birim mal ve hizmet üzerinden alınması önerilen Pigoucu vergiden farklı olarak atık vergisi, kirletme miktarı üzerinden alınmaktadır. Bu yönüyle atık vergisi, çevreyi kirletici unsurların gereğinden fazla

kullanılması sonucu ortaya çıkan piyasa başarısızlığının önüne geçilmesi amacı ile uygulanmaktadır (Charles, 1966: 85-86).

Dışsallıklara karşı olarak uygulanması önerilen bir diğer vergi türü ise diferansiyel mal ve hizmet vergisidir. Bu vergi piyasa yer alan farklı mallara farklı miktarlarda vergi oranı getirilmesini amaçlamaktadır. Vergi farklılaştırılması ile çevreye zararlı olabilecek ürünlerin fiyatlarının güncellenmesi amaçlanmaktadır (Baldemir ve Çakmak, 2003: 65).

Dışsallıkların içselleştirilmesine dair uygulanan bir diğer politika ise sübvansiyonlardır. Sübvansiyon, devletin kişi ve kurumlara mal para veya hizmet gibi karşılıksız yapmış olduğu yardımlardır. Pigou (1920) negatif dışsallığa vergi getirilmesini savunduğu gibi pozitif dışsallığa da sübvansiyon getirilmesini savunmuştur. Mal veya hizmet üreten firmalara hedefledikleri miktarlara ulaşmaları için ödeme yapılması öngörülmüştür. Bu sayede firmanın marjinal sosyal faydasının marjinal özel faydasıyla aynı olması planlanmaktadır (Nath, 1973: 44).

1.2.1.3. Doğal Tekeller

Devletin ekonomiye müdahalesinin bir diğer gerekçesi, doğal tekel kapsamındaki sektörlerin varlığıdır. Elektrik, su, gaz, telekomünikasyon ve ulaşım gibi endüstrilerde hizmetin niteliği gereği olarak sadece bir firma ya da seçilmiş bazı firmalar ile ekonomik etkinlik sağlanabilir. Az sayıda firmanın en düşük maliyetle üretim yapması durumunda piyasada etkinliğinin sağlanabilmesi nedeniyle bu endüstrinin olduğu alanlar doğal tekel olarak adlandırılmıştır. Doğal tekel, belirli endüstrilerdeki toplam talebin sadece bir firma tarafından karşılanması birden fazla firma tarafından karşılanmasına göre daha etkin ve maliyet avantajı sağlaması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Doğal tekel niteliğine sahip olan sektörlerde çok yüksek düzeyde sabit maliyetlere gereksinim söz konusudur. Elektrik dağıtım şebekesi, demiryolları, doğalgaz dağıtımı, su ve kanalizasyon hizmeti ve telekomünikasyon doğal tekel olarak adlandırılan endüstrilerdir. Bu alanı diğer mal ve hizmet üreten endüstrilerden ayırmak gerekir. Çünkü doğal tekel konumundaki firmaların neredeyse tamamı hizmet sunumuna odaklanmakta ve hizmetin stoklanma imkânı

bulunmamaktadır. Bu nedenle talebin yüksek olduğu dönemlerdeki ihtiyacı karşılamak amacıyla üretim kapasitesinin fazla olması gerekmektedir. Diğer taraftan doğal tekel niteliğindeki bazı sektörlerde hizmetler tüketiciye bir iletişim kanalı (boru hattı ya da tel aracılığıyla) yoluyla sağlanır. Tüketicilerin birden fazla iletişim kanalından su, enerji ve doğalgaz hizmetini almaları hem ekonomik hem de pratik olmayacağından söz konusu hizmetlerin tekeli bir firma tarafından sunulması kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması açısından gerekli bir durumdur (Çakal, 1996: 18).

Azalan maliyet koşullarında üretimin yapıldığı doğal tekellerdeki temel problem, *üretimde etkinlik ile dağılımda etkinlik* arasındaki uyumsuzluktur. Endüstride sadece tek bir firmanın bulunması üretimde etkinlik için gerekli iken firmanın kar odaklı hareket etmesi dağılımda etkinliğin bozulmasına neden olmaktadır. Dağılımda etkinliğin oluşması için endüstride birden fazla firmanın olması ve buna bağlı olarak marjinal maliyet fiyatlamasının uygulanması gerekmektedir. Ancak bu durum üretimde etkinliğin bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle doğal tekel durumundaki sektörlerde devlet müdahalesine gereksinim ortaya çıkmaktadır. Kıt kaynak dağılımındaki etkinliği sağlamak amacıyla devlet bir yandan endüstriye girişi ve çıkışı kontrol altına almaya çalışırken; diğer yandan da toplumun refah kaybına yol açacak tekeli fiyatın oluşmamasına yönelik düzenlemeler yapmalıdır (Erol, 2003:9-10).

1.2.1.4. Erdemli ve Erdemsiz Mallar

Erdemli mal, doğrudan bedelsiz olarak ya da piyasa fiyatının altında pazarlanmak suretiyle halka sunulan ve bireylerin sahip oldukları ekonomik durumun iyileştirilmesi amacıyla güden mal ve hizmetlerdir. İlk olarak Musgrave tarafından ortaya atılmıştır. Toplumun genel iyiliği ve refahı için ihtiyaç duyulan yeterli bilgi, eğitim ya da gelir düzeyinin olmadığı; bu nedenle de talebin yetersiz kaldığı mallardır. Erdemli mallar, kişisel mallar grubundadır ve bu mallar piyasa tarafından üretilip pazarlanabilen, fiyatlandırılabilen mallardır. Tüketimlerinde rekabet söz konusu olmakta ve mal veya hizmetin bedelini ödemeyenler dışlanabilmektedir (Buchanan, 1965: 1-14).

Erdemli malların bireylerin refahını ve toplumun genel iyiliğini daha üst seviyelere taşıyacağı düşünüldüğünden devlet malın tüm maliyetini veya bir kısmını ödemeyi üstlenmektedir. Ücretsiz ders kitapları, sosyal tesisler gibi mallar erdemli mallara örnek olarak gösterilebilir (Musgrave, 1969: 124-145).

Erdemli mallara devlet müdahalesinin gerekçeleri şu şekilde açıklanabilir (List, 2017: 51):

- İlk olarak bireylerin kendi refahını her zaman en iyi kendisinin gözeteceği düşünülmekte; ancak bu beklenti her zaman geçerli olmamaktadır. Çünkü bireylerin tercihleri hakkında yeterli bilgi ve eğitime sahip olduğu konusunda mutlak bir kabul söz konusu değildir. Sunulan mal ve hizmet hakkında yeterli düzeyde bilgi ve eğitime sahip olunmadığı durumlarda tüketicinin kendi fayda maksimizasyonunu sağlayabilmesinin zor olduğu ifade edilmektedir.
- İkincisi, paternalistik devlet anlayışının varlığı bazı mal ve hizmetlerde devlete olan gereksinimi arttırmaktadır. Eğitim, sağlık, gıda tüketimi ve barınma gibi toplum genelinde bireylerin fayda fonksiyonlarını etkileyen mal ve hizmetlerin kamu bütçesinden desteklenmesi, erdemli mallar açısından devlet müdahalesinin gerekçesi oluşturmaktadır.

Paternalistik devlet anlayışının erdemli mal ve hizmetlere yansımaları şu şekilde olmaktadır. Karar alıcılar bireylerin refahı için onlar adına tüketim kalıplarını şekillendirmektedir. Çünkü karar alıcıların bireylerin refahının hangi mal ve hizmetlerin tüketimine bağlı olduğunu daha iyi bildiği varsayılmakta ve bu nedenle ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmektedir (Musgrave, 1969: 79).

Üretimi tamamen piyasaya bırakıldığında talebinde aşırı artış gözlenen sigara, alkol, kumar, uyuşturucu, fuhuş, cehalet gibi mallara erdemsiz mallar denilmektedir (Aktan, 2009: 17). Negatif dışsallıklara neden olan erdemsiz mallarda tüketicinin davranışları sonucu kendisi dışındaki kişilere dışsal maliyet yüklenmesi kamu müdahalesinin temel nedenidir ve bu müdahalenin en önemli yapı taşı vergilerdir. Erdemsiz mallarda devlet müdahalesinin gerekçesi, erdemsiz malların kullanımında tam ve simetrik bilginin yoksunluğu ve tüketimlerinde dışsallıkların bulunduğu piyasa aksaklıklarının oluşması nedeniyledir. Başka bir

ifadeyle erdemsiz malların tüketicisi olmayan kişiler üzerindeki zarar görme olasılıkları ekonomik etkinsizliklere sebep olmaktadır (Ross ve Chaloupka, 2006: 114). Bu sebeplerle devlet bu tür malların tüketiminden bireyleri caydırabilmek için ekonomiye müdahale etmelidir. Örnek verecek olursak sigara ve alkole konulan yüksek vergilerde mali amaç kadar sosyal amaçta ön plandadır

1.2.1.5. Asimetrik Bilgi

Tam rekabet piyasası varsayımlarına göre piyasada mevcut olan alıcı ve satıcıların piyasa hakkındaki bilgilerinin eksiksiz olduğu kabul edilmektedir. Bilgiye ulaşmak için ayrı bir bütçe oluşturulmadığı varsayılmaktadır. Mal veya hizmetlerin fiyatı, satıcıdan alıcıya bilgi aktarım metodudur. Bundan dolayı tam rekabet koşulları altında ekonomik faaliyette bulunan firmaların mal hakkında bilgi edinmek için herhangi bir maliyete katlanmasına gerek olmadığı ifade edilmektedir (Van Damme, 1994:5).

Simetrik bilgi aynı bilginin alıcı ve satıcıda eşit şekilde var olması iken; asimetrik bilgi ekonomik faaliyette bulunanların mevcut bilgilerini gizli tutarak, diğer alıcı ya da satıcılardan bilgi bakımından üstünlük durumunu teşkil etmektedir. Farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda gerçekleşen alım satım olayları sonucunda simetrik bilgi ortadan kalkarak; bilgiye ulaşma imkânı kolay olanlar ile olmayanlar arasındaki denge bozularak asimetrik bilgi sorunu ortaya çıkmaktadır. Asimetrik bilgi, bir ekonomik aktörün diğerine kıyasla daha fazla bilgiye sahip olma durumunu ifade etmektedir.

Asimetrik bilgi olgusu, G.A. Akerlof'un 1970 yılında yayınladığı *Limonlar İçin Piyasa: Kalite Belirsizliği ve Piyasa Mekanizması* (*The Market for Lemons: Quality Uncertainty and Market Mechanism*) adlı çalışmasında sistematik bir biçimde ele alınmıştır. Limon piyasalar olarak adlandırılan piyasalar ikinci el araç piyasasıdır. İkinci el araç piyasasında; satıcının araba hakkındaki tüm bilgiye sahip olması, alıcının ise araç hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, alım-satım işlemi sırasında asimetrik bilgi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Yeterli bilgiye sahip olmadan alınan araçların sahipleri, bir süre sonra araba aksamında meydana gelen sorunlardan ötürü durumun farkına vararak bir an önce aracı elinden çıkarmaya çalışmaktadır. Bu sırada aracın diğer araçlara göre olan

dezavantajından ötürü aracın fiyatı düşmektedir. Aynı sınıf ya da benzerlik gösteren araçların fiyatları da bu düşüşten etkilenecektir. Araç durumu daha iyi olan satıcılar bu durumda beklemeyi tercih edecektir. Bu durum piyasadaki sorunsuz araçların bile mevcut fiyat potansiyelinde bir azalmayı gündeme getirecek ve pazarda kalite düşüşü ortaya çıkacaktır. Pazarda kalitenin düşmesine bağlı olarak alıcı sayısında azalma meydana gelmekte ve bu durum satıcıların azalmasına neden olmaktadır (Akerlof, 1970: 488).

Asimetrik bilginin mevcut olduğu piyasalarda fiyatlar malın gerçek değerine uygun olarak belirlenmeyebilir. Mal ve hizmet fiyatları satıcının piyasa durumunu gözlemleyerek belirlediği rakamlardan oluşmaktadır. Ancak asimetrik bilgiye dayalı olarak ortaya çıkan fiyatlama politikası kaynak dağılımındaki etkinliği olumsuz yönde etkilemektedir. Başka bir ifadeyle asimetrik bilgi, piyasada var olan üretici ve tüketicilerin davranışlarına yön vererek ekonomik faaliyetlerde dengenin sağlanamamasına sebep olabilir. Bilgi asimetrisinden ortaya çıkan sorunların çözümü için birçok öneri geliştirilmiştir. Piyasa içi unsurların özel bilgi ile üretiminde ya da piyasa dışı görülen karar alıcılar tarafından düzenlenmesi ve kamunun bu duruma müdahale etmesi ile sorunların çözüme kavuşturulacağı belirtilir.

1.2.1.6. Eksik Rekabet Piyasaları

Piyasa ekonomisinin etkinliğe ulaşabilmesindeki engellerden biri de tanımı ilk kez Stiglitz'in yaptığı eksik rekabet piyasalarıdır. Gerçek hayatta en çok karşılaşılan bu piyasa türü, malın fiyatının belirlenmesinde üretici veya tüketicilerin biri veya birkaçının tek başına etkili olmasından kaynaklanmaktadır. Asimetrik bilgi başlığında da bahsettiğimiz eksik bilginin var olması durumu bu konuyu desteklemektedir (Kirmanoğlu, 2011: 112).

Eksik rekabetin var olduğu piyasaların sorunu ise etkinsizliktir buda belirlenen en düşük maliyet üzerinde üretim gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Bu piyasalarda rekabetin olmayışı veya güçsüz içyapısından ötürü firmaların yüksek maliyetle çalışmasına sebep olabilir. Oluşan yüksek maliyet sebebi ile kıt kaynakların optimum düzeyde kullanılmaması ortaya çıkabilmektedir. Bu duruma ek olarak tek başına söz sahibi olan grup piyasalara girişi engelleyebilir veya halkı

yönlendirecek birçok açık ya da gizli rant kollama faaliyetleri gerçekleştirebilir. Eksik rekabetin olduğu piyasalarda bu sebeplerden dolayı etkinsizlik görülebilmektedir. Devlet eksiklikler sebebi ile piyasaya el koyarak bir takım önlemlerle ekonomiye müdahale eder (Çoban, 2002: 169).

1.2.2. Devletin Makro Ekonomik Faaliyetleri

Piyasa, teoride kabul edildiği üzere ekonomik faaliyetleri yeterli ve etkin seviyede yürütebilse tam istihdam ve fiyat istikrarı açısından bir sorun oluşmaz. Yalnız gelir dağılımının zaman geçtikçe bozulduğu, açlığın ve yoksulluğun arttığı bunun yanında hükümetlerin sosyal hizmetlerinin de artış gösterdiği durumlarda piyasa ekonomisi yetersiz kalmaktadır (Şener, 1988: 2). İlk olarak 1929 Büyük Dünya Buhranı'nda, piyasanın tek başına istikrarı sağlayamadığı açıkça görülmüş ve devletin müdahale etmesi gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Büyük buhrandan itibaren meydana gelen sorunlar yapı bakımından büyük küçük önem arz eden ve yerleşim açısından bölgesel, ulusal, uluslararası krizler barındırmaktadır. Devlete bu aşamada yüklenen görev ise teorik ve uygulamalı makroekonomik faaliyetlerin çalışma etkinliğini ölçümü ve sağlanmasıdır (Savaşan, 2012: 21).

Makro ekonomik faaliyetler ile genel olarak, gelir dağılımında adalet ve ekonomik istikrarı sağlamak amaçlanmaktadır (Balaban, 2012: 4). Piyasa sisteminin gelir dağılımı konusunda etkinsizlik yaşadığı durumlarda devlet, “gelirleri yeniden dağıtma” fonksiyonu ile bu istikrarsızlığı ortadan kaldıracaktır. Bunu gerçekleştirirken vergi, sübvansiyon gibi birçok maliye politikası araçlarını kullanarak düşük gelirli gruplara aktarım sağlayabilir. Ekonomik istikrarı sağlama fonksiyonunda ise; enflasyon, deflasyon ve işsizlik gibi konjonktürel dalgalanmalar sebebi ile yaşanan makro istikrarsızlıkları yine maliye politikası araçları ile giderebilir. Bu tür ekonomik sorunların çözümünde etkin olabilmesi sebebi ile makroekonomik faaliyetlerde devlete müdahale edebilme görevi yüklenmiştir (Kirmanoğlu, 2011: 106).

1.2.3. Devletin Düzenleme ve Denetleme Faaliyetleri

Devletin piyasa etkinliği sağlayamaması sebebi ile ekonomiye müdahale ettiği bir konuda, düzenleme ve denetleme faaliyetleridir. Devlet bu anlamda

birçok düzenlemeyle ekonomik işleyişi sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Düzenleme ve denetlemeleri sağlayan kurallar yalnızca devlet ve birey arasındaki ekonomik ilişkide değil özel sektörde de geniş çapta etkide bulunur (Savaşan, 2012: 21).

Türkiye’de bu alanda ki önemli kuruluşlardan bazıları şunlardır; Rekabet Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Tütün, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler Piyasası Düzenleme Kurumu, Özelleştirme İdaresi, Kamu İhale Kurumu, Şeker Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (İNVEST, 03.11.2017). Bu tür kurumlar ile özel mülkiyetin korunması, kamu sağlığı ve güvenliği gibi birçok sebeplerle sektörlere denetleme ve düzenleme yapılmaktadır. Bu ancak devlet tarafından etkin şekilde yürütülebilmektedir.

1.3. Kamu Ekonomisi ve Erdemli-Erdemsiz Mallar

Kamu ekonomisi, devletin zamanla ekonomiye katılma zorunluluğu nedeniyle, önemli sorunlara çözüm getirebilmek için ortaya çıkmıştır. Gelir dağılımının giderek bozulmalar yaşadığı, yoksulluk ve açlığın artış gösterdiği ve sosyal güvenlik hizmetlerinin kapsamının zamanla genişlediği durumda; piyasa ekonomisi sosyal ve ekonomik sorunların çözümü konusunda tek başına yetersiz kalmaktadır. Aynı zamanda bu sorunların meydana gelebilmesi çoğu zaman piyasa ekonomisinin işleyişindeki etkinsizlikler nedeniyle olmaktadır. Eksik rekabet, dışsallıklar, asimetrik bilgi, kamusal mallar ve erdemsiz malların üretimindeki yetersizlikler piyasa başarısızlıkları olarak adlandırılmaktadır. Bu tür piyasa başarısızlıklarının artması sebebi ile de devletin ekonomiye müdahalesi zorunlu bir hale gelmiştir (Şener, 2006: 2).

Devletin ekonomiye müdahale sebepleri arasında yer alan erdemsiz malların kullanımı sonucu negatif dışsallık meydana gelir. Negatif dışsallıklar, üretim veya tüketim faaliyeti sonucu, üçüncü kişilerin bu faaliyet sebebi ile zarara uğraması ve bu zararın tazmin edilmemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu zararların tazmini yani dışsallığın ortadan kaldırılabilmesi için geliştirilen

yöntemler ikiye ayrılır; piyasa çözümleri ve kamusal çözümler. Piyasa çözümlerinin etkin olabileceği durumlar genel olarak az sayıda kişinin bu zararın etkisi altında kaldığı yani dışsallığın yalnızca belirli bölgede meydana gelmesi sonucu uygulanabilir. Çok sayıda kişinin dışsallık sonucu meydana gelen zarardan etkilenmesi durumunda ise devreye kamusal çözüm yolları girmektedir. Erdemsiz malların kullanımı yaygın şekilde görüldüğünden bu durumun tazmin edilmesi için devlet otoritesinin kullanılması daha etkili olabileceği savunulmaktadır (Kökocak, 2011: 106).

1.3.1. Erdemsiz Malların Kamu Ekonomisindeki Yeri

Erdemsiz mallara uygulanan özel tüketim vergisi, sigara içmek, alkol kullanmak, çevreye zarar vermek gibi insani düşkünlük ve zevklere bedel yüklemek için uygulanan ve tüketim vergileri içerisinde yer alan bir vergi türüdür. Kullanımı yasal olan ve tüketiciler tarafından yaygın olarak tüketilen ancak toplum açısından kullanımının olumsuz etkileri sebebiyle uygun görülmediği erdemsiz malların tüketimi üzerinden alınan ve kullanıcıları tüketimden vazgeçirerek tüketimi kısıtlamaya aynı zamanda olumsuz dışsallığı azaltmayı amaçlayan özel tüketim vergileri, ekonomi literatüründe tüketimi kısıtlayıcı vergi, tüketimi düzenleyici vergi ya da cezalandırıcı vergi olarak da adlandırılmaktadır. Başlıca örnekleri ise sigara, alkol ve kirlilik vergileridir (Turan ve Yurdakul, 2009: 2).

1.3.2. Erdemsiz Mallara Yönelik Devlet Müdahalesi

Erdemsiz malların tüketicileri, tüketim davranışlarında rasyonel tercihler yaptıklarını düşünmektedirler. Ancak çevrelerindeki insanlara verdikleri zararı göz önünde bulundurmazlar. Negatif dışsallıklara neden olan bu mallarda tüketicinin davranışları sonucu kendisi dışındaki kişilere dışsal maliyet yüklenmesi kamu müdahalesinin temel nedenidir (Gruber ve Köszegi, 2004:1961). Erdemsiz malların kullanımı, tam ve simetrik bilginin yoksunluğu ve tüketimlerinde dışsallıkların bulunmasıyla piyasa aksaklıkları oluşturmaktadır. Böylece erdemsiz malların tüketicisi olmayan kişilerin zarar görme olasılıkları aynı zamanda ekonomik etkinsizliklere sebep olmaktadır (Ross ve Chaloupka, 2006: 114). Bu sebeple kamu müdahalelerinin amacı erdemsiz mallardan ötürü

oluşan negatif dışsallıkları çözüme kavuşturmak (Gruber ve Köszegi, 2004:1961). Çünkü bütün insanları ilgilendiren sağlık problemleri açısından erdemsiz malların tüketilmesi kamunun sağlığa ayırdığı bütçeye yük getirmektedir (Beatty, 2009: 1176). Düşük gelirlili ve az gelişmiş ülkelerde hastalıkların büyük bir kısmının erdemsiz malların kullanımından kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu nedenle erdemsiz mallar üzerine konulan yüksek vergilerin tüketimi azaltma etkisi ortaya çıkmıyorsa bir de bireylerin bütçeleri üzerine büyük bir yük getirerek temel ihtiyaç maddelerinin tüketim potansiyelini azaltıyorsa refahı olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir (Ross ve Chaloupka, 2006: 114).

Erdemsiz mallar içinde önemli bir yeri olan sigara tüketiminin sonucunda sağlık alanlarında ve ekonomik alanlarda oluşan negatif etkilerin refahın gelişimi açısından ciddi zararlara yol açtığı ifade edilmektedir. Sağlık açısından bakıldığında tütün kullanımı dolayısıyla ortaya çıkan hastalıklar, emek verimliliğinde olumsuz etkide bulunmaktadır. Çalışma çağında olan insanların sağlık problemleri geçirmesi sonucu işgücü kaybı yaşadıkları ve onların gelirlerine bağımlı şekilde hayatlarını sürdüren kişiler açısından da refah kaybı yaşandığı bilinmektedir. Diğer taraftan tütün kullanımının olumsuz ekonomik etkileri de olduğu ifade edilmektedir. Tütün üretiminin ve tüketiminin ekonomiye zarar verdiğini ve sürdürülebilir kalkınma üzerinde negatif etkileri olduğunu ifade eden birçok kuruluş vardır. Bu kuruluşların başında ise Avrupa Komisyonu gelmektedir (Ross ve Chaloupka, 2006:114).

Erdemsiz malların olumsuz etkilerini bertaraf edebilmek, nüfusun daha sağlıklı bir şekilde hayat sürmesini sağlamak ve refah düzeyini artırabilmek için devletler toplumu eğitecek kampanyalar düzenlemek, yüksek vergiler getirerek caydırıcılık sağlamak, belirli yaşların bu mallara ulaşabilmesini engellemek, kullanım alanlarını kısıtlamak ve bu malların kullanımını terk edebilmeleri için yardım önermek gibi müdahalelerde bulunmaktadır (Ahmad ve Billimek, 2007: 379).

1.3.2.1. Vergi Politikaları

Kötü alışkanlıkları vergilendirerek kontrol altına almaya çalışmak çok eski tarihlere dayanmaktadır. Bu kontroller dini çabalarla başlamış ve kanunsal süreçle

devam etmiştir (North, 1988: 42). Ancak malların erdemsiz olduğunu belirlemek yalnızca bireysel açıdan değil kamu politikası açısından da oldukça güçtür. Devlet bu kararı verirken malların ekonomik, politik ve ahlaki yönleri ile incelemeye almaktadır. Erdemiz mallarda bir yandan bireylerin tüketim kalıpları değiştirilmeye çalışılırken; diğer yandan da devletin gelire ihtiyaç duyduğu evrelerde bu mallara aşırı vergi uygulayarak vergi hasılatını arttırma imkanı söz konusu olmaktadır (Lorenzi, 2004: 60).

Tüketimi yasal ve yaygın olan fakat topluma negatif dışsallıklar oluşturan erdemsiz malların üzerine konulan vergilerin amacı asıl olarak kullanıcıları tüketimlerinden vazgeçirerek tüketim dolayısıyla meydana gelen zararları en az seviyelere çekmeye çalışmaktır. Ekonomi literatürlerinde farklı şekillerde kavramsallaştırılan bu vergilerden bazıları; tüketimi kısıtlayıcı vergi (sumptuary tax), cezalandırıcı vergi (punitive tax) ya da tüketimi düzenleyici vergi (regulatory taxes) şeklindedir (Hyman, 1999:146).

Erdemsiz mallar üzerinden alınan vergilerin kamu politikası açısından önemi üç açıdan ele alınmaktadır. Birincisi, erdemsiz mallar üzerinden alınan vergiler çok önemli bir kamu gelir kaynağıdır. Bu açıdan erdemsiz mallar kamusal finansmanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İkincisi, bu vergiler erdemsiz mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasına ve böylece tüketimin azaltılmasına odaklanmaktadır. Üçüncü ve Pigocu vergi olarak da erdemsiz malların ortaya çıkardığı negatif dışsallıklar vergiler ile içselleştirilmeye çalışılmaktadır. Erdemsiz mal ve hizmetler üzerine yüklenen vergilerin en önemli özelliği negatif dışsallıklara neden olması durumunda tüketiciler üzerine bir maliyet yükleyerek mal ve hizmetin tüketim kalıplarını değiştirebilmesidir (Lorenzi, 2004: 60-61).

Erdemsiz malların kullanımı üzerinden alınan vergilerin beklentileri karşılaması noktasında çeşitli sorunlar olabilir. Tüketiciler yüksek oranlı dolaylı vergilerden kaçınmak amacıyla yasal veya yasal olmayan tüketim çeşitliliği içerisinde seçim yapabilirler. Tüketicilerin alternatif davranışlara yönelmesi durumunda vergiler artırılrsa bile toplam vergi gelirlerinde artış yaşanmayabilir. Başka bir ifadeyle, artan vergiler ile erdemsiz mallara ödenen tutarlar beklenenin aksine azalmakta, vergilerden kaçınmak veya kaçırmak eylemleri ise artış göstermektedir. Şöyle ki; tüketiciler erdemsiz mal ve hizmetleri satın alma yolunu

değiştirerek, internetten veya sınırlar arası satışlardan (sınır ticareti) tedarik ederek, fiyatı daha ucuz olan markalara yönelerek, vergisiz veya kaçak mallar kullanma eğilimine girebilir. Bu tür davranışlar erdemsiz mallara karşı uygulanan kontrol politikalarının etkinliğini sınırlandırarak vergi gelirlerinde azalmaya neden olabilir.

Erdemsiz mal ve hizmetlerin tüketimi sırasında alınan vergilerin genel özellikleri şu şekildedir (Thornton, 2004: 12);

- Bu tür vergilere konu olan mal ve hizmetlerin kullanım talebi esnek değildir (Edizdoğan, 1981: 11). Bu mallara olan talep inelastiktir. Çünkü erdemsiz mallar yüksek derecede tüketiciye zevk veren ve bağımlılığı altına alan mallardır. Uygulanan vergi oranları aşırı bir artış gösterdiğinde dahi talep çok küçük oranlarda azalmaktadır. Bu sonuca ilişkin devlet ihtiyaç duyduğu geliri elde ederken, diğer yandan tüketici davranışlarında büyük değişimler gerçekleştiremediği için ortaya çıkan ek maliyetler düşük seviyelerde kalmaktadır. Fakat talebinde esnekliğin olmadığı bu tür mallara uygulanan vergilerin oranları gün geçtikçe adaletsiz bir hal almaktadır.
- Bu tür vergilere konu olan malların tüketiciye zarar verici yanları bulunmaktadır. Erdemsiz mallar kullanımı süresinde veya uzun vadede kişinin sağlığını zayıflatması, obezite vb. gibi olumsuz etkiler meydana getirmesi olasıdır. Böylece meydana gelen özel ve sosyal maliyetindeki toplum refahının aleyhine olan fark tüketiciden vergi olarak toplanılmaktadır.
- Erdemsiz malların kullanımı yalnızca tüketiciyi değil diğer tüketicileri de etkilemektedir. Örneğin sigara dumanı veya egzozdan havaya yayılan kirliliğe, diğer insanların temasta bulunması sebebiyle negatif olarak etkilenebilmektedirler.

Günümüzde ise şekerli yiyecekler, video oyunları ve film kiralama hizmetleri gibi alışkanlıklara ve bağımlılıklara yol açan tüketimlerin yaygınlaşmasıyla ileri yaşlarla sağlık problemleri ve obezite gibi ciddi sorunlara yol açacağı öngörülmektedir. Bu sebeple obeziteye bağlı sağlık sorunlarında artış

görülebileceğinden bu tür alışkanlık içerikli mal ve hizmetlerden de vergi alınması yaygınlaştırılarak arttırılmıştır (Waisanen, 2004: 31).

1.3.2.2. Kamusal Regülasyonlar

Devlet, piyasanın başarısız olduğu alanlarda piyasayı ve tüketicilerin davranışlarını düzenleyebilmek için belirli kurallar ve kurumlar ile regülasyonlar yapmaktadır. Bu anlamda devletin piyasa aksaklıklarından biri olan erdemsiz mallar için regülasyon yapması kaçınılmazdır. Çünkü erdemsiz malların kullanımı sonucu tüm topluma negatif dışsallık yayılır. Bu malların üretiminin serbest bırakılması durumunda ise piyasanın kâr maksimizasyonu sağlama amacı ile meydana gelecek zararları göz önünde bulundurmayaacağı kabul edilir (Aktan, 2016: 129).

Erdemsiz mallara yönelik regülasyonlar asıl olarak toplumsal hakları korumak ve bireylerin sosyal refahını artırmayı amaçlamaktadır. Bu anlamda sigara, alkol, uyuşturucu ve pornografi gibi kâr maksimizasyonunun hâkim olduğu erdemsiz malların piyasaya bırakılmayacağı ve mutlaka kamusal regülasyonların yapılması gerektiği savunulur (Atiyas, 2000: 22).

1.3.2.3. Yasaklamalar

Devletin erdemsiz mallara müdahale yöntemlerinin bir çeşidi de; belirli zamanlara, yerlere veya kişilere yasaklamalar koyarak kullanımı sınırlamaya çalışmaktır. Bu sınırlamalar yaş üzerinden olabileceği gibi kullanılabilir yere veya kullanılacağı zamana göre bile şekillenebilmektedir. Örneğin devlet, erdemsiz mallar kategorisinde bulunan alkollü içeceklerin kullanılabilir yerlere sınırlamalar getirebilir veya sigara satışında alıcıya yaş sınırlaması uygulayabilir. Yasaklamalar aynı zamanda üreticileri de belirli yönlerde kapsamaktadır. Örneğin üretim aşamasında firmaların bu malları cazip hale getirebilmek için kullandığı reklam, marka yöntemlerine devlet yasaklamalar koyarak engelleyebilmektedir (havanikoru.org.tr., 08.11.2017).

Erdemsiz malların kullanıcıları ve üreticileri çevreye yaydığı negatif dışsallığı göz önünde bulundurmadıkları için devlet bu malların üretim veya

tüketim aşamalarına bu tür yasaklamalar uygulamalıdır. Çünkü erdemsiz mallara yönelik bu tür yasaklamalar ile toplumun refah düzeyini artırılabilir.

1.3.2.4. Eğitim Kampanyaları

Devletin erdemsiz mallara bir müdahalesi de onları bilgilendirerek caydırmaya çalışmaktır. Yalnızca bu malları tüketen kişileri caydırmaya çalışmak yeterli olmamaktadır. Çünkü mevcut kullanıcıların çevresindeki diğer kullanıcı olmayan bireyleri etkileyebileceği bilinmektedir. Bu sebeple tüm topluma yönelik eğitim programları düzenlenmelidir ve eğitim kurumlarında var olan programların içerisine erdemsiz mallar konuları eklenmesi gerekmektedir. Erdemsiz malların kullanıcıya ve çevresindekilere verdiği sağlık zararının belirtilmesi ise bu programlarının en temel gerekliliğidir (Özcebe, 2008: 12).

Kamu spotları, eğitim öğretim kurumlarındaki gençlere yönelik programlar, çeşitli kurumlarca yönetilen bilinçlendirme kampanyaları, sağlık afişleri gibi devlet eli ile toplumu erdemsiz malların zararları hakkında bilgilendirmek için birçok çalışma gerçekleştirilmektedir.

2. TÜTÜN TÜKETİMİNİ KONTROL ALTINA ALMAYA YÖNELİK KAMU POLİTİKALARI

Bu bölümde tütün kullanımını kontrol etmeye yönelik, Dünya Sağlık Örgütü tarafından geliştirilen; tütün kullanımını ve önleme politikalarını izlemek, toplumu sigara dumanından korumak, sigarayı bırakmak isteyenlere yardım etmek, herkesi sigaranın tehlikeleri konusunda uyarmak, reklam içeriklerini yasaklamak ve vergilerle fiyatı dolaylı olarak artırmak, olarak 6 madde halinde sunulan öneriler açıklanacak. 4207 Sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanuna yer verilerek tütün ürünlerinin üzerindeki özel tüketim vergisi açıklanacaktır.

2.1. Tütün Kullanımı, Tarihçesi ve Gelişimi

Tütün kavramı çok farklı tür ve çeşitleri çağrıştıran bir tüketim alışkanlığı olmakla birlikte en yaygın olanı sigarıdır. Bu nedenle tütün ürünü kullanımından kasıt genellikle sigara kullanımınıdır.

Tütün ürünlerindeki çeşitlilik gibi tütün ürünü kullanımının algılanmasında da çeşitlik söz konusudur. Dünya Sağlık Örgütü, tüm yaşamı boyunca 100 adet sigara tüketen kişiyi *sigara içen* olarak tanımlar. Bu tanıma giren kişilerde ise kullanım durumları çeşitliliği vardır; tütün ürünlerini her gün düzenli kullananlar olduğu gibi, aralıklı zamanlarda kullananlarda olabilir. Başka bir şekli ise önceden bu ürünleri kullanmış kişiler bağımlılıklarını terk etmiş olabilirler. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ise sigarayı her gün tüketen veya her gün olmasa da kısa zaman aralıklarıyla devamlı şekilde tüketen kişilere *halen sigara içenler veya düzenli içiciler* denilmektedir (Bilir, 2011: 21-23).

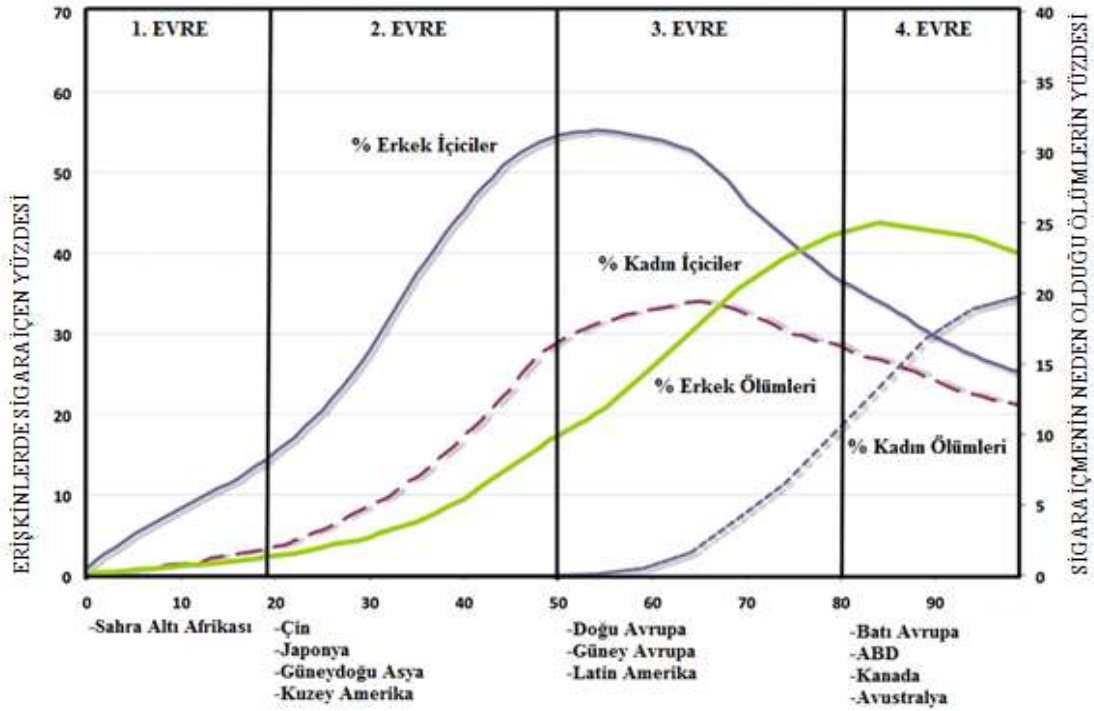
Tütün kullanımının zararları, 1970'li yıllarda bilimsel olarak kanıtlanmış ve zararlı etkileri konusunda yoğun bir kamuoyu oluşmuştur. Sigara kullanımı günümüzde en önemli halk sağlığı sorunudur ve tek başına dünyadaki en etkili ölüm nedenidir (Akdur, 2009: 2). Dünya nüfusunda yaklaşık bir milyar 250 milyon kişi bu ürünün bağımlısıdır. Bu bağımlılık nedeniyle ortaya çıkan hastalıklarda hayatını kaybedenlerin sayısı ise her yıl 5,4 milyona ulaşmaktadır. İnsan ölümlerinin tüm nedenleriyle kıyaslısak her on ölümden bir tanesi

doğrudan bu bağımlılığa bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Önlemler çoğaltılarak kullanımı engellenemez ise 21.yy'da bir milyar insan bu bağımlılığa bağlı sebeplerden yaşamını yitireceği beklenmektedir (WHO, 2008: 25). Yapılan araştırmalar sonucunda erken ölümlerin tamamına yakın bir kısmının az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olacağı düşünülmektedir (Bilir, vd.: 15-32). Dünya nüfusunda sigara kullananların sayısı ülkelere bölündüğünde tüm kullananların üçte ikisi sadece on ülkede yaşamaktadır ve bu ülkelerin arasında Türkiye'de bulunmaktadır. Bu bilgilerin ışığında tütün ürünlerinin kullanım sıklığının ülkeler arasında farklılaştığı öngörülebilir (Kaya, 2012: 298).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün 1970'li yıllarda yaptığı çalışmalara göre; sigara kullanım oranları gelişmekte olan ülkelere kadınlarda %7, erkeklerde %48'dir. Gelişmiş ülkelere ise kadınlarda %24, erkeklerde %42'dir. 2002 yılında DSÖ tarafından yapılan bir çalışmada ise sigara kullanım oranları gelişmekte olan ülkelere kadınların %9'u, erkeklerin ise %50'si; gelişmiş ülkelere ise kadınların %22'si, erkeklerin ise %35'i düzeyinde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Mackay ve Eriksen, 2002: 24-25). DSÖ çalışmalarından anlaşılacağı üzere geçmişte sigara kullanım oranları gelişmekte olan ülkelere daha düşük düzeyde ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda zararları bilimsel olarak kanıtlandıktan sonra gelişmiş ülkeler bu bağımlılığı önleme konusunda birçok mücadele yöntemi geliştirmiştir. Geliştirilen bu yöntemler sonucunda bu ülkelere sigara kullanımını azaltmasının yanında kullanımına başlamanın hızını da yavaşlatılması sağlanmıştır. Bahsedilen etkiler sonucunda gelişmiş ülkelere tüketimin azalması söz konusu olmuş ve sigara şirketleri büyük ticari kayıplar yaşadıkları için hedeflerini bu tür politikaları henüz hayata geçiremeyen veya istikrarla uygulayamayan gelişmekte olan ülkelere çevirmiştir. Böylece az gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelere sağlık problemleri ve ölümler açısından önemli risk grubu olmuştur (Akdur, 2009: 15-18).

Tütün ürünü kullanımı açısından dünyadaki son 100 yıllık süreçte 4 farklı evrenin yaşandığı ifade edilmektedir. Grafik 2.1'de tütün kullanımı evreleri belirtilmiştir.

Grafik 2.1: Tütün Kullanım Evreleri

Kaynak: Bilir, Nazmi (2011); “Dünyada ve Türkiye’de Tütün Kullanımı Epidemiyolojisi”. Tütün ve Tütün Kontrolü (Eds AZ Aytemur, Ş Akçay, O Elbek), s. 21-23.

- 1. Evre: Tütün kullanım düzeyleri düşük düzeylerde seyreden fakat mücadele yöntemi geliştirilmez ise zaman içerisinde artacağı öngörülen evredir. Bu evrede sigara kullanım oranı erkeklerde artış göstermekte; kadınlarda ise kullanım düzeyi henüz çok düşük düzeyde kalmaktadır (Örneğin; Sahra Altı Afrika ülkeleri vb.).
- 2. Evre: Tütün ürünleri kullanımının hızla artış gösterdiği evredir. 1. Evreden farklı olarak erkeklerde tütün ürünleri kullanım artışı gözlenirken kadınlar arasında da büyük bir yaygınlaşma başlamaktadır (Örneğin; Çin, Japonya, Latin Amerika vb.).
- 3. Evre: 2. Evrede ortaya çıkan kullanım artışları sebebiyle artık zararları belirgin şekilde kendini göstermeye başladığı, yaşanan sağlık problemleri ve ölümler sebebiyle sigara kullanımının azalmaya başladığı evredir. İlk olarak kullanıcıların büyük bir kısmı olan erkeklerde azalma olmaktadır ve kadınlardaki azalma da bunu izlemektedir (Örneğin; Orta ve Güney Avrupa vb.).

- 4. Evre: Bu son dönemde artık hem erkeklerde hem de kadınlarda kullanım oranları azalma eğilimine girmektedir. Azalmalar sonucunda tütün ürünleri kullanımına bağlı yaşanan sağlık problemleri ve ölümlerde erkeklerde azalma görülürken, kadınlarda bu sebeple yaşanan ölümler halen artış göstererek devam etmektedir (Örneğin; ABD, Kanada ve Avustralya vb.) (Bilir, 2011: 27).

Dünyada her gün 80.000-100.000 sayıda gencin sigara bağımlısı olduğu bildirilirken gelişmekte olan ülkelerde sigaraya başlama yaşı 12-16'dır (Jha ve Chaloupka, 1999: 196-201). Arkadaş çevresinin ve ailenin sigara kullanması, sigara tüketimini teşvik eden reklamlar, ünlü kişilerin sigara kullanması ve gençlerin bu kişilere duyduğu özentisi, düşük fiyatlar gibi birçok neden genç yaşta kullanıma başlamayı artırmaktadır (Mackay ve Eriksen, 2002: 28-29). Mevcut durum içerisinde dünya üzerinde sigara kullanımının en yaygın olduğu ilk on ülke içerisinde Türkiye'de vardır. Kullanımın en yüksek olduğu ilk üç ülke ise Çin, Hindistan ve Endonezya'dır (WHO, 2008: 26-27).

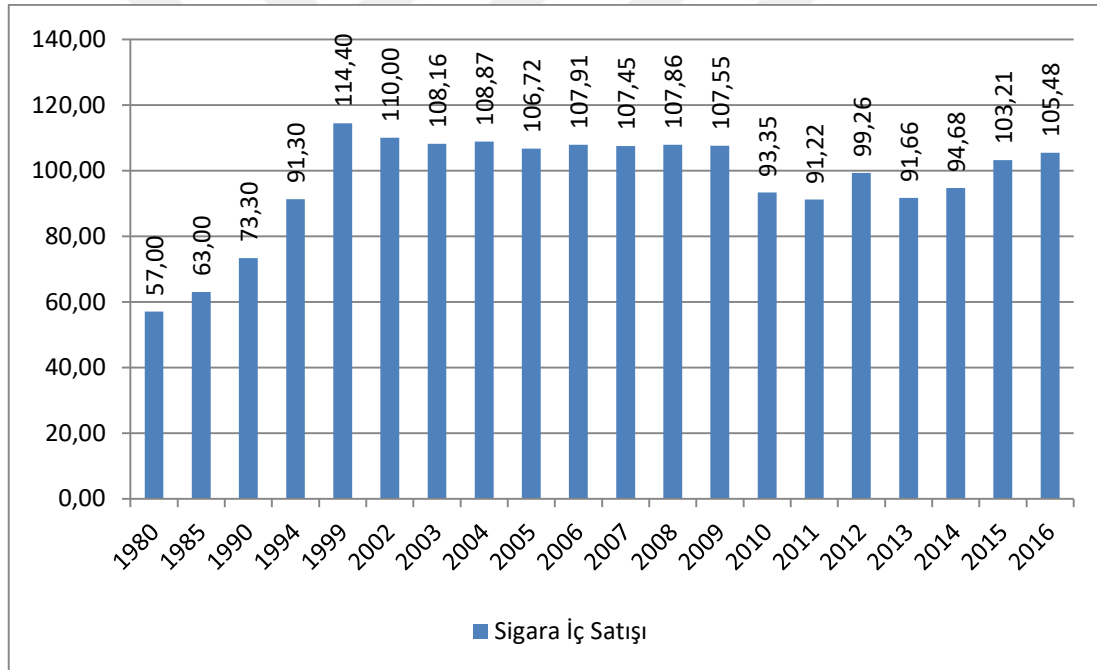
2.1.1. Türkiye'de Tütün Kullanımı

Ülkemizde sigara kullanımı oldukça yaygındır. Yapılan çalışmalar neticesinde her 5 erkekte ikisinin ve her 5 kadından bir tanesinin sigara kullandığı ortaya konulmuştur. Ülkemizde tütün ve sigara üretimi uzun yıllarca devlet kontrolüyle gerçekleşmiş; 1980'li yıllarından sonra ise bu üretim çok uluslu tütün endüstrisinin kontrolüne geçmeye başlamıştır.

Türkiye'nin büyük bir pazar olarak görülmesi ile tüketime teşvik edebilmek için sigara reklamları yapılmaya başlamıştır. Tütün endüstrisinin gelişmesi ve reklamlarla kullanımının teşvik edilmesi sonucunda, 1983-2000 yılları arasında tüketimin %80 oranında arttığı gözlemlenmiştir (Bilir, 2009: 33). Artışlar 2002 yılına kadar devam etmiştir. Sigara kullanımının artışının meydana getirdiği olumsuzluklar sebebiyle tütün kontrolü sağlanmaya çalışılmış ve uzun süren çalışmalar neticesinde 1996 yılında "Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun" uygulamaya girmiştir. Ülkemizdeki tütün kontrolü açısından bir milat kabul edilen bu kanun ile toplu taşıma araçlarında ve kapalı yerlerin büyük bir kısmında sigara kullanımı, 18 yaşın altındaki bireylere satışı,

tütün ürünlerinin her türlü reklam ve tanıtımını yasaklanmasını, uyarı yazıları ve eğitici yayın zorunluluğu gibi caydırıcı faaliyetler ile mücadele yöntemleri çeşitlendirilmiştir. Uygulama açısından bir takım sorunlar meydana gelmiş olsa da yasanın yaptırımları gün geçtikçe geliştirilmiştir. 2008 yılında ise yasada belli başlı değişikliklere gidilmiş ve kanunun adı ‘‘Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun’’ olarak değiştirilerek uygulamada genişletilmeler yapılmıştır. Yapılan tüm değişiklik ve düzenlemeler sonunda 2010 yılında çok düşük seviyede azalmalar yaşanmaya başlamıştır. Büyük çabalar sonucunda yıldan yıla geliştirilen yöntemlere karşı alınan sonuçlar sigara tüketiminde kayda değer bir azalmanın olmadığını göstermiştir. Grafik 2.2’de sigara iç satış rakamlarının yıllar itibariyle gelişimi gösterilmiştir.

Grafik 2.2: Sigara İç Satışların Yıllar İtibariyle Gelişimi (1980-2016)

Kaynak: TAPDK, Sigara İç Satışları, <http://www.tapdk.gov.tr/tr/piyasa-duzenlemeleri/tutun-mamulleri-piyasasi/tutun-mamulleri-istatistikleri.aspx>, (Erişim Tarihi: 31.10.2017).

Grafik 2’den görüldüğü üzere sigara iç satışlarında ve dolayısıyla sigara tüketiminde 1980 yılından itibaren büyük artışlar söz konusudur. Bu artışın temel sebebi 1985 yılında Amerikan sigaralarının ülkemize ithalatının serbest bırakılması ve 1991 yılında ülkemizde kurulmaya başlamayan yabancı sigara fabrikalarıdır. 1996 yılında yürürlüğe giren 4207 Sayılı *Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanununa* rağmen

sigara satışlarındaki artış devam etmiştir. Sigara tüketiminin yavaşlaması ilk olarak 1999 yılı sonrası görülmüştür ve 2004 yılında yürürlüğe giren 5261 sayılı Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunmadığına Dair Kanuna rağmen tüketimindeki azalma eğilimi devam etmiştir. Ancak bu eğilim, 2011 yılına kadar devam etmiştir. Grafikte görüldüğü üzere 2013 yılında yaşanan azalma ise sigaranın ikameleri sebebiyle oluştuğu ve tüketicilerin vergiler dolayısıyla artan fiyatlara tepkisizleşmeye başlamasıyla birlikte tekrar sigara tüketiminin arttığı görülmektedir.

2.2. Tütün Kullanımını Kontrol Etmeye Yönelik Politikalar

Tütün kullanımı yaygın bir bağımlılıktır ve yapılan çalışmalar ile bu kullanıcıların yarısının bu tüketim nedeniyle yaşamının sonlanacağı belirtilmektedir. Bu sebeple, halk sağlığını koruyabilmek, tütün tüketimini azaltabilmek ve bu yaygın kullanım oranlarını tersine çevirmek yalnızca sağlık çalışanlarının değil tüm karar alıcıların önem verdiği bir konu olması gerektiği ifade edilmektedir (WHO, 2008: 5). Alınacak kararlar ve düzenlemeler ile tütün kullanımını kontrol altına alabilmek milyonlarca bireyin yaşamını olumlu yönde etkileyecektir. Dünya Sağlık Örgütü Genel Kurulu, bu amaçlarla Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesini (DSÖ TKÇS) 2003 yılında hazırlamış ve gerekli ilkeleri belirtmiştir. DSÖ TKÇS'nin onayını takiben uygulanan yaptırımların gücünü artırabilmek için DSÖ Tütün Salgını Raporu olan MPOWER paketini 5 yıl sonra hayata geçirmiştir. MPOWER paketi uygulama imkânı bulunan tüm ülkeleri içerisine alan ve tütün kontrolü konusunda izlenebilecek 6 temel stratejiyi sunarak yol göstermeyi amaçlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, bu ilkelerin küreselleşmesini sağlamaya çalışmaktadır (WHO, 2003: 154).

2.2.1. Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü

Tütün kullanan kişilerin yaşamı yaklaşık %50 oranında ölümlerle sonuçlanmaktadır. Ancak bu ölüm önlenemeyen ölümler arasındadır ve tütün kullanımının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya nüfusu ele alındığında ciddi rakamlar söz konusudur. 1 milyarı geçkin kişi sayısı ile tütün kullanımı her yıl bu sayıya 5 milyon kişi de ekleyerek hızla artmaktadır (MPOWER, 2007: 7).

Tütün kullanımının kişisel bir seçim olarak gösterilmesi yanlış bir algıdır. Çoğu kullanıcının bu bağımlılığın zararlı etkilerinin yalnız kullanan bireyi etkilemediği hakkında bilgi sahibi olmasına rağmen kullanımı bırakmamaktadır. Tüketicilerin bırakması her yıl milyarlarca dolar yatırım yapılan pazarlama ağı ile daha da zorlaşmaktadır. Dünya çapında gücünü gösteren tütün endüstrisi yaygın ve saldırgan pazarlama anlayışıyla kampanyalara yüklü harcama yapmaktadır (FTC, 2005). Bugüne kadar tütüne yönelik kullanımını azaltmak adına pek çok yol izlenmiştir. Ancak bu yol, gelişmekte olan ülkelerde, gelişen ülkelere göre daha zor ilerleyerek çok daha geride kalmıştır (WHO, 2007). Çünkü gelişmekte olan ülkeler ele alındığında nüfus artışları ve gelişmekte olan ülkelere dönük olan tütün sanayideki pazar payı ile pazarlama çabaları yer almaktadır (MPOWER, 2007: 7).

Gelişmekte olan ülkelere ayrılan pazar payının fazla olmasının nedeni aşağıda belirtildiği gibidir:

- Gelişmiş olan ülkelerde tütün mücadelesi daha istikrarlı uygulanmaktadır.
- Gelişmiş ülkelerde yasalar tütünü bırakmaya yöneliktir. Tütün kullanımında özel hedef olarak riskli gruplar içinde çocuklar engelliler ve kadınlar yer almaktadır. Bu yasalar riskli grubu korumaya yöneliktir. Gelişmekte olan ülkelere ise tütün ile mücadele konusunda yasada açıklar bulunmaktadır.
- Gelişmiş ülkelerde çıkan yasaların uygulanabilirliği ve denetimi gelişmekte olan ülkelere göre daha etkilidir.
- Gelişmiş ülkelerdeki insanların bilinçlendirilmiş olmalarından ve duyarlı davranmalarından dolayı tütün kullanımı toplumsal olarak uygun görünmeyen bir hal almıştır ve tüketiciler ikinci sınıf insan olarak algılanmaya başlamıştır. Sigaranın sağlığa verdiği zararlar hakkında risk algılaması daha yüksek seviyededir.
- Gelişmekte olan ülkelere toplumsal katılımın azlığından dolayı tütün ile mücadele konusunda güçlükler ortaya çıkmaktadır.

- Gelişmekte olan ülkelerde toplumca örnek alınan kişiler üstlerine düşen sorumluluğun farkında değildir ve örnek alma olasılığı bulunan kişilerin gözleri önünde sigara tüketmektedir. Ancak bu durum gelişmiş ülkelerde bu şekilde değildir ve rol model özelliğine sahip bu kişilerin sorumluluklarının farkındadır.
- Gelişmekte olan ülkelerin çok uluslu şirketlerin plan ve politikalarına karşı gelişmiş ülkelere nazaran toplumca daha az dayanışma vardır.
- Tütün mamullerinin ülkeler arasında birbirinden farklı olması farklı ürünlerin kullanımına yol açmıştır ve bu da küresel mücadeleyi zorlaştırmaktadır.
- Gelişmiş ülkelerde tütün kullanımının zararlarını içeren çalışmaların yapılması, değerlendirilmesi ve izlenmesi daha sağlıklı yürütülmektedir. Bu çalışmalar için bütçe ayırımı yapılmıştır ancak gelişmekte olan ülkelerde kaynak ayırımı yeterli değildir.

Sonuç olarak gelişmekte olan ülkelerde tütün kullanımını azaltmaya yönelik önlemler alınarak, gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında ortaya çıkan dezavantajlı durum ortadan kaldırılmalıdır. Bu noktada özellikle uluslararası platformlar tütün kullanımını azalma açısından oldukça önemli bir mekânsal yapı sunmaktadır (Aslan ve Bilir, 2006: 4-5).

Uluslararası bir sorun haline gelen tütün kullanımı özellikle gelişmekte olan ülkelerde gün geçtikçe ağır etkilerini hissettirmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise alınan önlemler, bilinçlendirme çalışmaları ve kamu politikaları sigara satışının azalmasına neden olmuş ve tütün endüstrisinin gelişmekte olan ülkelerdeki pazar arayışlarını tetiklemiştir.

Tütün kullanımını azaltmaya yönelik olarak yapılan çalışmalar sadece ulusal ölçekte değil aynı zamanda uluslararası niteliktedir. Bu alandaki en önemli çalışmalar Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılmaktadır. 2003 yılında yayımlanan *Tütün Kontrolü Çerçevesi Sözleşmesi* ile Dünya Sağlık Örgütü, tütün tüketiminin azaltılmasına yönelik önemli bir politika alanı oluşturmuştur. Bu anlaşma tütün arzını ve talebini azaltma yolunda ülkelere gerekli bilgileri vermektedir ve yol

göstermektedir. Dünya sağlık örgütü tütün kontrolü çerçeve sözleşmesi uluslararası bir yasa niteliğindedir. Hayati öneme sahip bu yasa hastalıklarından korunma ve sağlığı koruma adına yapılan önemli bir çalışmadır (Toker, 2008: 8).

2.2.1.1. Tütün Kontrolü Çevre Sözleşmesi

Tütün kullanımından kaynaklı hastalıklar; kalp damar hastalığı, beyin damarı hastalığı ve sonucu ölümlle sonuçlanan ağız yutak kanseri, yemek borusu kanseri, mide kanseri, akciğer kanseri ve diğer kanserlerdir. Sigara kullanımı azaltıldığı takdirde ise bu hastalıkların ortaya çıkma sıklığında azalma meydana geleceği yapılan çalışmalarla bilinmektedir (Aslan ve Bilir, 2006: 4-5).Tütün kullanımının bilinen bütün zararlarına rağmen tüketicilerin bırakamamasının altında nikotin bağımlılığı en başta yer almaktadır. Bir diğer etken ise tütün endüstrisinin ekonomik ve politik etkisindedir. Devletin tütün gelirleri de önemli bir sıra alırken son olarak bazı ülkelerde tütün zararları hakkında yeterli bilgi verilmemesi de yer almaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı çok az sayıda ülke tütün kontrolünde başarılı olmuştur (Toker, 2008: 8).

Hedef olarak benimsenen tütün kontrolü, uluslararası koordinasyonun yanı sıra ülke bazındaki çalışmalarla da desteklenmektedir. Bazı devlet kurumlarının, akademik kurumların, profesyonel toplulukların ve sivil toplum örgütlerinin de kendi içinde bağlantılı çalışma yapmaları gerekmektedir (MPOWER, 2007: 7).

Tütün kullanımı gün geçtikçe artan kıtalar arasında yayılarak küreselleşen bir hal almıştır. Dünya Sağlık Örgütü Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi de bu durumu engellemek adına cevap niteliğinde doğmuştur. Cenevre’de 56.sı düzenlenen Dünya Sağlık Asamblesi toplantısında yaklaşık dört yıl süren bir uğraştan sonra 2003 yılının Mayıs ayında Tütün Kontrolü Çerçevesi Sözleşmesi kabul edilmiştir ve bir yıl sonra ülkelerin imzasına açılmıştır (Toker, 2008: 9)

İlk halk sağlığı antlaşması özelliğini taşıyan Tütün Kontrolü Çerçevesi Sözleşmesi, Dünya Sağlık Örgütü himayesinde görüşülerek imzalanmıştır. Sözleşmenin önsözünde halk sağlığını hedef aldıklarını belirten açıklamalar yer almaktadır. Sözleşmenin taraflarının kamu sağlığına öncelik vermekle yükümlü olduğu vurgusu sözleşme maddelerinde yer almaktadır. DSÖ TKÇS, aynı zamanda sağlık standardının en yüksek oluşu yaşama hakkını da içermektedir.

Bununla birlikte madde bağımlılığında düzenleyici stratejileri de kapsamaktadır (WHO, 2008: 35).

Türkiye de dâhil olmak üzere bu sözleşmeyi imzalayan 168 ülke bulunmaktadır ve bu ülkeler sözleşmeyi zaman kaybetmeden uygulamaya başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, Tütün Kontrolü Çerçevesi Sözleşmesi için alt yapı oluşturarak maddi kaynakları ve politik kaynakların kullanılmasını sağlamaktadır (MPOWER, 2007: 8). Toplam 38 madde içeren TÇKS sözleşmesinde, tütün şirketlerinin gelişmesine yönelik önlemler yer almaktadır. Bu önlemler arasında; fiyat vergilendirme yer alırken fiyat dışı önlemlere yönelik ise reklamlar, toplumsal alanda tüketimin yasaklanması ve tütün kullanımının azaltılmasına yönelik çalışmalar gibi önlemler bulunmaktadır (TORAKS, 28.05.2017).

Dünya Sağlık Örgütü'nün TKÇS'de tütündeki talebi azaltmaya yönelik aldığı önlemler aşağıda ana maddeler halinde sıralanmaktadır.

- Tütün dumanından korunmaya
- Tütün ürünlerinin içeriklerini denetlemeye
- Tütün ürünlerinin içeriklerinin ifşasına,
- Tütün ürünlerinin paketlenmesi ve etiketlenmesine,
- Toplumsal bilincin sağlanmasına,
- Tütün teşvik edici uygulamaların (reklam, sponsorluk, promosyon) yasaklanmasına,

yönelik çeşitli regülasyonlarla tütün bağımlılığının azaltılması amaçlanmaktadır. DSÖ TKÇS tütün arzının azaltılmasına yönelik ana maddeler ise;

- Tütün ürünlerinin yasa dışı ticaretinin engellenmesi,
- 18 yaş altında bulunan çocuklara ve çocuklar aracılığıyla satış yapılmasına yasak getirilmesi,
- Maddi açıdan uygun alternatif faaliyetler için destek sağlanması

gibi çeşitli önlemlerden oluşmaktadır.

Çerçeve sözleşmesinin kabul edilmesinin ardından 2008 yılında yani 5 yıl sonra DSÖ, sözleşmede yer alan maddelerin etkin bir şekilde uygulanması için 6 uygulamayı içeren bir politika paketi hazırlanmıştır (Toker, 2008: 30). Söz konusu politika paketi; tütün üretimini, sigara imalatını, tütünde bulunan nikotin ve katran miktarını, tütün kaçakçılığının önüne geçilmesini, sigara reklamı ve teşvik edici tanıtımları ve sigara tüketimine dayalı sponsorlukları kapsamaktadır (Atilla, 2010: 12).

Genel olarak ele aldığımızda tütün kontrolüne yönelik politikalar; toplumda tütün kullanan kişi sayısını azaltmak ve en aza indirmek, tütün kullanmayanların teşvik edilip başlamasını engellemek, pasif içiciler olarak adlandırılan ve tütün ürünlerini kullanmadığı halde etkilenen bireylerin zarar görmesini engellemek ve tütünden kaynaklı zararların insanlarda yol açtığı sağlık sorunları gibi çeşitli uygulamaları kapsamaktadır.

2.2.1.2. Dünya Sağlık Örgütü Önerileri (MPOWER)

Bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi ve kontrolü için Dünya Sağlık Örgütü'nün Eylem Planını arasında MPOWER paketi bulunmaktadır. Bu paket Dünya Sağlık Asamblesinin 61.oturumunda sunulmuştur ve plana göre 2000 yılında yapılan 53. Oturumda da bu paket desteklenerek bu tür hastalıkların engellenmesi ve kontrol altına alınması için verilen kararlar benimsenmiştir. MPOWER politika paketinin esasında tütün firmalarının gelişen pazar çalışmalarını en aza indirmek ve tütün kullanım salgını önlemektedir (MPOWER, 2007: 3).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından, ülkelere amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olmak için, 2008 yılında hazırlanan ‘‘Küresel Tütün Salgını Raporu’’nda tütün kontrol politikasına ilişkin olarak 6 maddeli bir planlama yapılmıştır (Ergüder, 2011: 81-90).

2.2.1.2.1. Tütün Kullanımını ve Önleme Politikalarını İzlemek

DSÖ'nün tütün kullanımını önleyebilme konusunda ülkelere önerdiği uygulamalardan ilki, tütün kullanımının ve önleme politikalarının yakından takip edilmesi olmuştur. DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 20. Maddesi ile desteklenen bu strateji, tütünün kullanım aralığını, tütün kontrolü çerçevesindeki

koruyucu politikaların sonuçlarının izlenmesi ve bu sonuçların analiz edilmesine dayanmaktadır. Tütün kullanımının hangi seviyelerde olduğunu bilmek, bu kullanımın kontrol altına alınabilmesi açısından önemlidir. Tütün kontrolü konusunda bu bilgilerin netliği, karar alıcıların doğru yönlendirilmesi, hangi alanda ne türde bir çalışma yapması gerektiğini ve dolayısıyla yapılan müdahalelerin daha etkin bir şekilde girmesini sağlar (WHO, 29.10.2017).

Tütün kullanım aralığını bilmek kadar, ulusal ve uluslararası mücadele stratejilerini takip ederek uyum sağlamaya çalışmakta önemlidir. Tütün kullanımının ve önleme politikalarının yakından takip edilmesi ne kadar gerçeğe yakın ve güncel ise, diğer 5 yöntemin başarısı bu stratejiye bağlı olarak değişecektir. Çünkü tüm çalışmalara yön verecek olan ve başarıyı etkileyecek asıl stratejidir (WHO, 2015: 7).

2.2.1.2.2. Toplum Sigara Dumanından Korumak

DSÖ'nün tütün kullanımını önleyebilme konusunda bir diğer stratejisi ise, her bireyin temiz hava soluma hakkından yola çıkmaktadır. Bireyin kendisi tüketirse bile çevresinde sigara kullanımı gerçekleşmesi sonucunda bireyler ikinci el dumana maruz kalır ve tütün dumanında, bunların %50'sinden fazlasının kansere neden olduğu bilinen 4.000'den fazla kimyasal madde tespit edilmiştir. Bu maddelere maruz kalmanın sonucunda zarar göreceği olmanın ise belirli bir süre kıstası yoktur ve çok kısa süreli maruz kalmalar bile ciddi sorunlara yol açabilir. Aktif olarak sigara tüketmeseler de bu dumana maruz kalan bireylerin de kalp ve damar hastalığı başta olmak üzere birçok kanser hastalıklarına yakalanma olasılığı DSÖ uluslararası kanser araştırma derneği, Amerikan halk sağlığı kurumu ve buna benzer birçok kuruluş tarafından kabul görmüştür (WHO, 29.11.2017).

DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 8. Maddesi ile desteklenen bu strateji, nüfusun sigara dumanına maruz kalmanın zararlı etkilerinden korumak için % 100 sigara içilmeyen ortamlar oluşturabilmeyi amaçlamaktadır (WHO, 2009: 15).

Herkesi korumayı amaçlayan bu strateji, dumansız temiz bir hava sahası oluşturabilmek için belirli yerlerden başlayarak sigara tüketimini yasalar ile engellemeye çalışmaktadır. Bu yasalar gelir seviyesine bakılmaksızın her ülkede

uygulanabilir. Tüm kapalı alanları ve kamuya açık alanları kapsayan sigara yasağı, insanları ikinci el dumana karşı korur. Dumansız ortam oluşturmak istenmesinin genel olarak iki amacı vardır. Birincisi pasif içicileri korumak ikincisi ise aktif tüketenlerin azaltıp bırakmasıdır. Bir başka deyişle, sigara yasaklarında referans alınan grup pasif içiciler olsa da aktif içicilerin de ileriye dönük sağlık durumu göz önünde bulundurulmaktadır (Moran, vd. 2004: 1030).

2.2.1.2.3. Sigarayı Bırakmak İsteyenlere Yardım Etmek

Tütün kullanımını azaltabilmek için önerilen bir strateji de, sigarayı bırakmak isteyenlere yardım etmektir. Tütün içerisinde mevcut olan nikotin maddesinin bağımlılık oluşturması sebebi ile bırakılması zordur ve yardım gerektirir. Bu yardım zararlar hakkında bilgilendirmek olabileceken kimi zaman sağlık kurumlarıyla destek vermek yöntemiyle de gerçekleştirilebilir. Çünkü kullanıcılar risklerden haberdar edildiğinde, çoğu kullanıcılar bırakmak ister veya muhtemel kullanıcılar caydırılabilir. Sigara tüketen insanlara sorulduğunda ise birçok kişi sigarayı bırakmak istediğini söyler ancak bu grup içinde azınlık sayılabilecek kısmı ihtiyaç gördüğünde yardım almaya yönelir. Bu sebeple ülkelerde tütün ile mücadele kapsamında etkin ve maliyeti düşük müdahale programları kurulmalıdır (WHO, 29.10.2017).

Sağlık kurumları ile verilebilen destekler, tütüne bağımlılığın tedavisinde temel sorumluluğa sahiptir. Programlar sağlık hizmetleri, kolay erişilebilir ve ücretsiz telefon yardım hatları ve düşük maliyetli ilaçlara erişim gibi tütün kesme tavsiyelerini içerir (WHO, 2015: 7).

DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin (DSÖ TKÇS) 14. Maddesi ile desteklenen bu strateji, bırakma girişiminde bulunanları tavsiyeler ve yardımlar ile bu konuda başarıya ulaşmalarını sağlayabilmektir. Ayrıca bu strateji, tütünü bırakmayı teşvik etmek ve tütüne bağımlılık tedavisini ulusal tütün kontrol programlarına ve sağlık sistemi sistemlerine dâhil etmek için gerekli olan etkili ve önemli önlemlerin arasındadır (WHO, 2015: 16).

2.2.1.2.4. Herkesi Sigaranın Tehlikeleri Konusunda Uyararak

Mücadele kapsamında geliştirilen bir diğer strateji ise, sigaranın zararları hakkında herkesi uyararakdır. Çünkü az sayıda kişi sigaranın sağlık kapsamında zararlarının bilincindedir. Tütün ambalajı üzerine ek olarak yerleştirilen sağlık uyarıları bu düşünceden geliştirilmiştir. DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 11. Maddesi ile desteklenen bu strateji, uyarılar paketin önü ve arkasında görülmeli, geniş ve net olmalı aynı zamanda tütün kaynaklı hastalıkları tanımlamalı uyarıları ile belirtilmiştir. Bunun yanında resimlerin daha etkili olabileceği düşüncesi ile paketler üzerinde resimlere de yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Tütün kullanımının zararlı olduğunu gösteren resimlerin kullanılması, kullanıcıları ikna etmede etkili olabilmektedir (WHO, 29.10.2017).

Tütünün neden olduğu zararların resimlerini içeren uyarılar, tütün tüketiminden vazgeçme veya azaltma gibi davranış değişikliklerini motive etmek ve riski anlatmak için etkilidir. Resim uyarıları, okuyamayan insanlara bile açık ve anında bir mesaj iletmektedir. Tütün paketlerinin genel cazibesini azaltırlar. Bu bireyleri bilinçlendirmede önemli bir işlemdir. Aynı zamanda ambalaj uyarıları, devlet için en az maliyete sahip yöntemdir (WHO, 2015: 10).

Tütünün zararları konusunda halkı eğitmek için kullanılacak farklı birçok stratejiler mevcut. Bunların arasında tütüne karşı mesajlar ve kampanyalar da var. Genellikle "kamu spotu" olarak bilinen bu kampanyalar, genelde basılı medya, yayın medyası, reklam panoları ve bir popülasyonda geniş gruplara ulaşmak için diğer araçlarla kitlesel medya aracılığıyla dağıtılır. Bu tür medya kampanyaları ayrıca insanları bırakabilmeye motive edebilir ve bilgilendirebilir. Kamu spotu ülke genelinde yayın yapan kuruluşlar tarafından halkı bilinçlendirmek adına yapılan bir sosyal sorumluluk projesinin uygulanma alanıdır. Kamu spotu reklamları insanların sağlıklarını tehlikeye düşürecek olan ve bağımlılık yapan içki sigara gibi ürünlere ait önlemleri içermektedir. Ayrıca çevre ve doğanın korunması, hastalıklar hakkında bireyleri bilinçlendirme, eğitime yönelik çalışmalar kamu lehine yapılan çalışmaların desteklenmesi amacıyla yayınlanır (Babacan, 2008: 32).

Tüm bu bilinçlendirme yöntemlerine rağmen bir kısım kullanıcı bu riskleri tam olarak bilemiyor. Bu bilinçsizlikle beraber kendilerini ve çevresindeki insanların maruz kalacağı riskleri hafife almaktadırlar. Böylelikle çeşitli sağlık problemleri meydana gelmektedir.

2.2.1.2.5. Reklâm, Tanıtım ve Sponsorluğu Yasaklamak

Reklam; kitle iletişim araçları ile tüketicinin dikkatini çekip mal ve hizmet satın almaya ya da arz oluşturmaya yöneltme işidir (Berger, 2011: 7) Fikirler, kişiler, kurumlar da reklamlardan yararlanır (Topcuoğlu, 1996: 183). Bazı araştırmacılara göre reklam; insanların alışkanlıklarını etkiler, duygularını değiştirerek sömürebilir, tüketimi arttırıp kalıplaşmış talepleri değiştirmeye çalışarak, marka bağımlılığı oluşturur (Tayfur, 2008:195). Reklamın temel özellikleri: pazarlama departmanını destekleyen mesaj içeriğine sahip olması, tekrarlanabilmesi ve kitleye hitap edebilmesidir. Tütün üreticileri de reklamı kullanarak birçok kişinin dikkatini çekebilmekteydi.

DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesinin 13. Maddesine uygun olarak doğrudan ve dolaylı reklamcılık, tanıtım ve sponsorluk yasağı, tütün tüketimini önemli ölçüde azaltabilir ve başta gençler olmak üzere insanları endüstri pazarlaması taktiklerinden koruyabilir. Bu tür reklam yasaklarının etkili olabilmesi için, yasakların tamamlanması ve tüm pazarlama kategorilerine uygulanması gerekir (WHO, 2015: 11).

2.2.1.2.6. Vergileri ve Fiyatı Dolaylı Olarak Artırmak

Vergileri ve fiyatı arttırmak: Tütün kullanımını azaltıp, insanların (özellikle gençlerin) sigara kullanmayı bırakması için en etkin sağlık kontrol yöntemlerinden biridir (WHO, 2014: 6). Ancak bu stratejinin etkinliğini kaybetmemesi için enflasyon ve tüketici alım gücünü dengelemekte vergilerin düzenli olarak artırılması gereklidir. Sigara vergilerinin enflasyonun üzerine çıktığında, ürünler pahalılaşır. Fiyatlar reel arttığında insanların tütün ürünlerine talebi azalacaktır. Sigara içenlerin sigarayı bırakması da kaçınılmazdır. Ortalama tütün vergilerindeki %10 artış, yüksek gelirli ülkelerde %4, orta ve düşük gelirli ülkelerde tütün kullanımını %5 azaltmaktadır. Yapılan araştırmalar gençlerin yetişkinlere göre; 2/3 oranında fiyat artışı sebebiyle sigarayı bıraktığını açıklıyor

(WHO, 2014: 7). Vergi artırmanın temel faydalarından biri de devlete önemli bir kamusal gelir sağlayacak olmasıdır (Emery, 2001: 279). Vergi gelirlerini tütün kontrolü ve diğer önemli sağlık ve sosyal programlar için tahsis edebileceğini bilmek de bu yöntemin cazibesini daha da artırmaktadır (WHO, 29.10.2017).

Yüksek vergilerle tütünün fiyatını artırmak, tüketimini azaltmanın ve tütün kullanıcılarını bırakmaya teşvik etmenin en etkili yolu olarak kabul edilir. Buna ek olarak, DSÖ Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesine 170'den fazla Taraf, antlaşmanın 6. maddesinde "tütün tüketimini azaltmaya yönelik sağlık hedeflerine katkıda bulunmak için" vergi ve fiyat politikaları uygulamakla yükümlüdür (WHO, 29.10.2017).

Bu uygulamalar hükümetin sigara karşıtı politikalar izlemeleri için bir kaynak oluşturur. Böylelikle tütün kullanımının azaltıldığı kanıtlanmıştır. Bahsi geçen politikalar etkili şekilde kullanıldığında; gençlerin tütün kullanımı önlenmekte, kullananların bırakması desteklenmekte, tütün kullanmayanlar pasif dumandan korunmakta ve toplumlar zarar görmemektedir (WHO, 2014: 9-10).

2.2.2. Uluslararası Tütün Kontrolü Uygulamaları

Ülkeler etkili tütün kontrolü stratejilerini benimsemek ve politikalarını en iyi seviyeye çıkarmak için başarılı bir şekilde hareket eden diğer ülkelerden rehberlik alabilirler. Hiçbir zaman tütün kontrolü önlemleri uygulanmasının hızlı ya da kolay etkide bulunacağı beklentisi oluşmamış zamanla ilerleyeceği öngörülmüştür. Örneğin, 2007'den beri MPOWER tütün kontrol paketini uygulayan ülkelerin sayısında arttıkça, bu politikaların uygulandığı ülkelerde kullanım davranışlarını şekillendirilebilen insan sayısı neredeyse üç kat arttığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu çalışmaları güçlendirmek ve küresel tütün kontrolü çabalarının geliştirilmesi sonucunda, yüzlerce milyondan fazla hayat kurtarılacak ve yüzlerce milyon dolardan tasarruf edilecektir. Birçok ülkede hâlâ tütün kontrolü önlemleri düşük seviyelerdedir ancak bunun geliştirilebilmesi için birçok adım atılmaktadır (DSÖ, 2008: 230).

Tütün kontrolü stratejilerini geliştirebilmek için Birleşmiş Milletler Ajanslar Arası Görev gücü dünya çapında eşgüdümün ilerletilmesi için önemli noktaya sahiptir. Tütün kontrolünün içerisinde DSÖ, ILO, UNICEF, UNDP,

Dünya Bankası, IMF gibi sayıları 10u aşan kuruluş bulunmaktadır. Örneğin, Dünya Bankası ile yapılan işbirliğinin temeli teknik destek ve öneriye, belirlenen ülkeler ile tütün kontrolü amacı ile ekonomik yönlerin değerlendirilmesini kapsamaktadır (DSÖ, 2008: 61). Buna ek olarak Avrupa Birliği (AB) Tütün Reklam Direktifi hangi yasaklı reklam (basın, radyo veya internet gibi) ve sponsorluk da önemli bir rol oynamıştır. Tütün ürünlerini tanıtmak için azalan fırsatlar ile AB’de 26 ülkede tütün pazarlama alanında kısıtlamalar yapılabilmektedir. ILO ile yapılan görüşmelerin esası ise sigara tüketiminin yasak olduğu işyerlerinin yasallaştırılması için, ülkelere uygulamalar için hem teknik destek anlamında hem de işbirliği sözleşmeleri anlamında destek hizmet veren Bölge Ofisinin uluslararası çerçevede yaptığı öneri ve istekler yer almaktadır (WHO, 2004: 21).

Bölge Ofisi ağırlıklı olarak doğu kesimde yer alan 18 ülkeye eylem planları, stratejiler ve programların ilerletilmesi bağlamında teknik yardım sağlamıştır. Bahsi geçen Bölge Ofisi, DSÖ TKÇS’nin uygun gördüğü bazı yasaların tekrar değerlendirilmesini amaçlamış olup 12 ülkeye büyük çaplarda katkı sağlayarak şurada devam eden yasa güncelleştirmeyi getirmiştir (McKee ve Mossialos, 2002: 25). Örneğin Bölge Ofisi destekleriyle geliştirilen stratejilerden biri Hindistan’da uygulanmıştır. Hindistan’da 2003 yılında özellikle gençleri tütün kullanımının zararlarından korumak amacıyla Sigara ve Diğer Tütün Ürünleri Yasası’nı (COTPA) yürürlüğe sokulmuştur. COTPA, DSÖ TKÇS gereksinimleri ile uyumlu, kapsamlı tütün kontrol hükümleri içermektedir. COTPA’nın uygulanması, Hindistan’ın sağlık programlarının finanse edilmesinden ve uygulanmasından sorumlu olan federal bir hükümet yapısına sahip olması nedeniyle, uluslararası düzeyde zor olmuştur. Hindistan, COTPA ile pasif içiciliğin maruziyetinin zararlı etkileri hakkında farkındalık yaratma ve gençleri tütün kullanımının zararlarından korumak gibi ikiz hedefleri olan pilot bir uygulama olarak 2007 yılında adanmış Ulusal Tütün Kontrol Programı (NTCP) başlatmıştır (WHO, 2015: 91). NTCP uyarınca ulusal, eyalet ve ilçe hükümet düzeyinde tütün kontrolü birimleri kurulmuş ve belirli faaliyetlerde bulunmak için özel personel görev yapmıştır. Bu çalışmayı takiben on ülkede eğitim çalıştayları oluşturularak mevcut faaliyetler desteklenmiştir (Joossens ve Raw, 2004: 18).

Bölge Ofisi'nin tavsiyelerine uyum sağlamaya çalışan diğer ülkelere örnek verecek olur isek; Filipinler için dönüm noktası 2012 yılında Günah Vergi Reformuna geçilmesi olmuştur. Günah Vergi Kanunundan elde edilen artan oranlı vergi gelirleri, ülkenin Evrensel Sağlık Programı kapsamında sürdürülebilir finansman kaynağı temin edebilmek için ayrılmıştır (WHO, 2015: 87).

İlk olarak Avustralya'da önerilen kara paket uygulamasını ise başta İngiliz Hükümeti olmak üzere Finlandiya, Fransa, Yeni Zelanda ve İrlanda uygulamayı desteklemek üzere taahhütte bulunmuştur (McNeill vd., 2013: 75).

Tütün kontrolü alanında geliştirilen bir yöntemde Brezilya'da ortaya çıkmıştır. Brezilya, uygulamada bir farklılık olarak vergi damgası sistemi geliştirmiştir. Bu sistem ile vergi toplama işlemini geliştirilerek tütün vergisinin artırılması sağlanmıştır. Mart 2008'de tamamlanan bu sistem, ülke çapında üretilen tüm sigaraların kontrolüne ve izlenmesine olanak sağlamıştır. *Scorpios* sistemi adıyla anılan bu sistem sigaranın kökenini tanımlamak ve yasadışı üretim, ithalat ve taklitçiliği bastırmak, doğru kullanımını sağlamak için vergi damgaları üzerine benzersiz bir görünmez ve izlenebilir kod uygulamaktadır (WHO, 2015: 86).

Tütün kontrolü anlamında geliştirilen bu türdeki çalışmaları uygulama neticesinde tam sigarasız olan Avrupa ülkeleri; Türkiye, Belçika, Danimarka, İtalya, Hollanda, Norveç, İsviçre, İngiltere, Lüksemburg, İrlanda, İsveç ve Fransa'dır. Kısmen sigarasız görülen ülkeler ise; Ukrayna, Rusya, Slovenya, Avusturya, Çek Ç., Estonya, Yunanistan, İspanya, Macaristan, Almanya, İzlanda, Polonya, Portekiz ve Romanya'dır (DSÖ, 2008: 38).

2.3. Türkiye'de Tütün Kontrol Çalışmaları

Osmanlı Devleti'nde tütün ürünü kullanımının yasaklanması ilk defa 1600'lü yıllarda Saray Baş Cerrahı İbrahim Efendi'nin de desteklemesiyle sosyal etkilerinden dolayı IV. Murat tarafından yapılmıştır ancak başarıya ulaşamamıştır. Bu dönemde yasaklamalara uymayarak sigara içmeye devam ettiği için sürgün edilen Bahai Efendi ilerleyen yıllarda şeyhülislam olduğunda verdiği fetva ile sigara yasağını kaldırtmıştır (Bilir, vd. 2010: 15-32).

1900'lü yıllarda gelindiğinde ise halkı bilinçlendirmek için Mazhar Osman, Peyami Safa, Fahrettin Kerim Gökay gibi ünlü yazarların tütün ürünlerinin zararlarını anlatan yazılarından yardım alınmaya çalışılmıştır. Sonrasında yine dönemin ünlü yazarları bir araya gelerek 1920 yılında ‘Hilal-i Ahbar’ adında bir cemiyet kurmuşlardır. Tütün ürünlerinin sebep olduğu zararlarının bu denli tepki çekmesi üzerine tütün işletmeleri sigaranın zararlarını azaltmak için filtreli sigara dönemine geçmiştir (Yeşilay, 2014).

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde kırsal kesiminin büyük bir geçim kaynağı olan tütün işletmeleri Rus ve İngiliz bankerlere satılmış ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra bu işletmeler yabancı bankerlerin elinden alınarak tüm yetkileri 1924 yılında kurulan Tekel İdaresine verilmiştir. Böylelikle tütün işletmeleri devlet kontrolüne girmiştir (Bilir ve Aslan, 2005: 75-79). 19. yy başlarında tütün ithalatının yasaklanması üzerine ülkeye kaçak sigara girmeye başlamıştır. Yasaklamalar tam anlamıyla uygulanamadığından 1983 yılında tütün ithalatı serbest bırakılmıştır. Yalnız devlet tütün ithalatını kontrol altında tutabilmek amacıyla 2929 sayılı kanunla Tekel Genel Müdürlüğü, Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğü ismini alarak Kamu İktisadi Teşebbüsü haline getirilmiştir (Aslan, vd.2010: 796). Kanunun yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra Tekel Kanununda değişiklikler yapılarak tütün üretimi devlet tekeline çıkarılmıştır. 1991 yılında ise Sabancı Holding ve Philip Morris bir araya gelerek fabrikalar kurmuştur. Böylelikle tütün endüstrisi gelişmeye başlamış ve kullanımı büyük artışlar göstermiştir (Bilir, vd., 2010: 15-32).

Tütün endüstrisinin gelişmeye başlamasıyla tütün kullanım miktarı hızla artmaya başlamamıştır. Bu nedenle de ilk kez tütün kontrolü için bir yasa çıkarmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ancak zamanın Cumhurbaşkanı yasayı veto ederek yürürlüğe girmesini engellemiştir. Veto edilen yasanın tekrar gündeme getirilebilmesi için sivil toplum harekâtı başlamış ve sigara ile mücadele eden 60'ı geçen kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri birleşerek Sigara ve Sağlık Ulusal Komitesi'ni kurmuşlardır. Komitenin kurulmasıyla birlikte 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanun 26.11.1996 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Yücel, 2007: 15).

Zaman geçtikçe kullanımı hızla artan tütün ürünlerinin talebini azaltmak için Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi tasarlanmıştır. Ülkemizde 27 Şubat 2005 tarihinde kabul gören ve yürürlüğe giren TKÇS'nin daha çabuk ve daha kolay işlevsel hale gelebilmesi için 2008-2012 yıllarını kapsayan ‘‘Ulusal Tütün Kontrol Programı ve Eylem Planı’’ hazırlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2008).

Ülkemizde tütün ürünlerinin zararlı etkileriyle mücadele etmeye 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanun ile başlanmıştır. Bu kanun iki aşamalı olarak düşünülmüştür; ilk aşamada kamu sektöründe bulunan mekânlardaki tütün ürünü içme yasakları yer alırken; ikinci aşamada bu yasak kapsamına özel işletmelerde dâhil tüm kapalı mekanlarda tütün ürünü içme yasağını uygulayabilmek yer almıştır (Yücel, 2007: 17)

Tütün ürünü kullanımını yasaklayan bir başka kanun ise 03.01.2002 tarihli 24635 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4733 sayılı Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanundur. Bu kanunun amaçları; tütün ve tütün mamullerinin Türkiye’de ki üretimine, iç-dış alım ve satımına ilişkin usul ve esasları düzenlemek, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu’nun kurulmasına ve Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü’nün yeniden yapılandırılmasıdır (Bilir ve Aslan, 2005: 78-79).

Tütün kullanımı kontrol altına alabilmek amacıyla geliştirilen bu yöntemler ile Türkiye’de birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin; bireylerin pasif sigara dumanından korunmasını öneren politikanın ülkemizde etkili bir şekilde uygulanabilmesi için denetim sistemleri oluşturulmuştur. İçerisinde emniyet kuvvetleri, milli eğitim çalışanları, sağlık personelleri gibi birçok devlet çalışanınin bulunduğu denetim ekipleri kurulmuştur. Bu ekipler denetimlerin yanında kapalı alanlarda sigara tüketimine şahit olan vatandaşların Sağlık Bakanlığının ALO 184 iletişim hattına bildirdikleri durumlara da müdahalede bulunmaktadır. Bu strateji için 19 Temmuz 2009 – 31 Ekim 2017 tarihleri arasında yaklaşık 1.453 denetim ekibi ile 17.348.892 denetim gerçekleştirmiştir.

Bir başka örnek olarak ise; sigarayı bırakmak isteyenlere destek olmak anlamında, kullanıcılara şuan 415 Sigara Bırakma Polikliniği ücretsiz destek

sağlamaktadır. Bu polikliniklerde Ocak 2009- 31 Ekim 2017 tarihleri arasında toplam hizmet gören kullanıcı sayısı 1.937.397'dir. Ayrıca sigara bırakmak isteyen kullanıcılara destek olmak amacıyla geliştirilen diğer bir yöntem olan ALO 171 "Sigara Bırakma Danışma Hattı" 27 Ekim 2010 –31Kasım 2017 tarihleri arasında toplam 25.930.999 çağrı cevaplamıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 06.11.2017).

2.3.1.Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi Hakkında Kanun

Ülkemizde 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkındaki Kanun 1996 yılında kabul edilmiştir. Bu kanun mücadele yöntemleri sonucu oluşmuştur ve zamanla geliştirilmiştir. 2004 yılında ise bu çalışmaları takiben Dünya Sağlık Örgütü'nün hazırladığı Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi TBMM tarafından onaylanmıştır (Küresel Yetişkin Tütün Araştırması 2010, 26).

2007 yılında Sağlık Bakanlığı'nda bünyesinde Tütün ve Bağımlılık Yapıcı Maddelerle Mücadele Daire Başkanlığı kurulmuştur. İzleyen aşamada tüm illerde "İl Tütün Kontrol Kurulları" oluşturması sağlanmıştır. Gerçekleştirilen çalışmaların etkinliğini bulunduğu ildeki bu kurum takip etmekte ve değerlendirmektedir (Dumansız Hava Sahası Rehberi 2011: 14-15).

Ülkemizde bireyleri tütün ürünlerinin zararları konusunda bilinçlendirmek, kullanımının azaltılabilmesi için yardımcı olmak, reklam, promosyon ve sponsorluk hakkında genel düzenlemeler yapmak, fiyat ve vergilendirilmesini uygun kullanabilmek, pasif sigara kullanımı önleyebilmek hakkında yöntemler geliştirerek 2010 yılına kadar toplumda sigara karşıtı %90'lık bir kesim oluşturabilmek amacıyla 2008 yılında, dört yılı kapsayan Ulusal Tütün Kontrolü ve Eylem Planı hazırlanmıştır (Ulusal Tütün Kontrol Programı ve Eylem Planı 2008, 12-22).

Türkiye'nin "tam dumansız ülke" konumuna gelmesi ise 2009 yılında 5727 sayılı yasanın kapsamının genişletilmesi ile olmuştur. Bu düzenlemeyle birlikte ilk olarak ikram sektörü dışındaki işletmelerin kapalı alanlarında tütün ürününün kullanımının yasaklanmasından sonra 2009 yılında da özel işletmelerde

dâhil olmak üzere tüm kapalı mekânlarda tütün ürünü tüketimi yasaklanmıştır (Çubukçu, 2011: 6).

İlk olarak 4207 sayılı kanunla 18 yaşında küçüklere sigara tütün ürünleri satışı yasaklanmış olmasına rağmen halen bu bireylerin ürünleri temin edebildiği yerler vardı ancak 18 yaşında küçüklere tütün ürünleri satışı yasağı ve bu ürünlerin reklamlarının yasaklanması da yine 5727 sayılı yasanın genişletilmesi ile sağlanmıştır. Kamu spotu reklamları yine bu yasayla yapılmaya başlanmıştır. Bahsedilen yasaklara uymayanlara ise para hatta hapis cezası uygulanması gerekliliği getirilmiştir (Altan, 2010: 85). Bunun yanında Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisi ile imzalanan TKÇS' ne göre; tütün ürünlerine benzetilebilecek oyuncak, şeker vb. gibi ürünlerin satılması, internet üzerinden tütün ürünü sağlanabilmesi vs. yasak kapsamına alınmıştır.

4207 sayılı kanunla getirilen bir başka uygulama ise; sigara paketlerinin geniş yüzlerinden bir tanesine bu alanın %65'inden az olmaması şartıyla dikkat çekecek şekilde özel bir çerçeve ile tütün ürünlerinin zararlarını anlatan resim ve Türkçe uyarı yazıları bulundurulmasıydı (Şenyüz ve Coştur, 2010: 266).

İl Tütün Kontrol Kurulları'nın denetim ekipleri kapalı alanlarda tütün ürünü kullanılmasına izin verenlere ceza uygulamaktaydı. Bu uygulamada ilk olarak uyarı verilmekteydi. 4 Temmuz 2012 tarihinde ise "özel işletmelere verilen uyarı cezası kaldırılmıştır" ibaresi 4207 sayılı kanuna eklenerek yasakları çiğneyen işletmelere uyarılardan daha çok yaptırımını olan yöntemlere geçilmiştir.

Elektronik sigara ve nargile gibi aslında tütün içermeyen ama tütün ürünlerini taklit eden ürünlerinde kapalı mekânlarda yasaklanması, hususi araçlarında sürücü koltuğunda oturan kişilerinde tütün ürünü tüketimi yasaklanması ve denetim yapılan işletmelerde görülen ihlallerin üçüncü tekrarı halinde on günden otuz güne kadar kapatabilme cezası 4207 sayılı kanunla 11 Haziran 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Dumansız Hava Sahası Rehberi 2011: 15).

2.3.2 Tütün Ürünlerinde ÖTV Uygulaması

Devlet ve devleti idare edenler zaman içinde ekonomik, sosyal, kültürel ve altyapı gibi faaliyetlerin yapılması için ihtiyacına binaen az veya çok ekonomik kaynağa ihtiyacı olması sebebiyle çeşitli isimler altında halktan para toplama yoluna gitmektedir ve bu yöntemlerden biri de vergidir (Turhan, 1982:1). Günümüzde uygulanmakta olan vergi sistemlerinde genel olarak 3 ana grup vardır. Bu gruplar; gelir, servet ve harcamalar üzerinden alınan vergilerdir. Bir başka ifadeyle, vergiler ya bireyin elde ettiği geliri kapsamakta, ya servetini yükümlendirmekte ya da harcamalarını vergi konusu olarak kabul etmektedir.

Bireyin harcamalarını kapsayan vergilerden olan tüketim vergileri, belirli bir malın üretimi, tüketimi, satışı veya bir hizmetin yerine getirilmesi üzerinden alınan vergilere denilmektedir (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2002; 16). Tüketim vergileri, “kanunla belirtilen bazı mal veya hizmetlerin genellikle yurt içi üretimi ya da satışı üzerinden alınan vergiler” olarak da tanımlanabilir (Edizdoğan, 1981: 5). Bu vergiler, ülkede üretimi olan tüm mal ve hizmetlerden talep edilen genel tüketim vergisi şeklinde olabileceği gibi; belirli türdeki mal ve hizmetleri vergilendiren özel tüketim vergisi şeklinde de olabilmektedir (Due, 1967; Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2002).

Özel tüketim vergisi tanımları incelendiğinde, bu tanımların ortak özelliğinin belirli mal veya hizmet grubunu hedef alması olduğu görülür. Kanunlarda belirtilen mal ve hizmetler ise ÖTV'nin konusunu oluşturmaktadır. Özel Tüketim Vergileri'nin konusu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Saraçoğlu, 2003; Turhan, 1982).

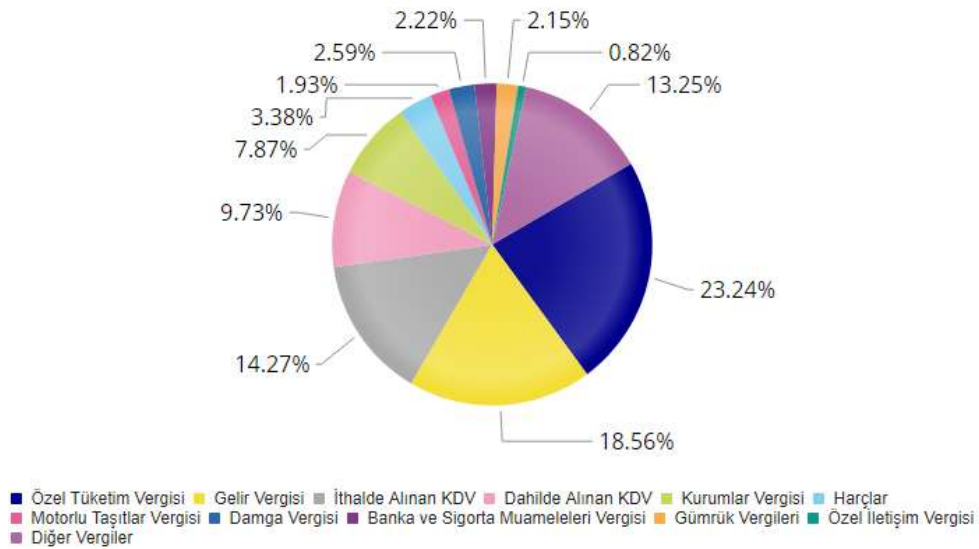
Ülkemizde özel tüketim vergisi kanunu öncesinde benzer niteliklerde birden fazla vergi, fon ve bu türde birçok yükümlülük vardı ve bu çeşitliliğe sahip durum birçok anlaşmazlığı meydana getiriyordu. Bunun üzerine bu anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak için 01.08.2002 tarihinde 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu ismiyle yeni bir vergi yürürlüğe sokulmuştur. Harcamalar üzerinden uygulanan bir başka vergi olan KDV'den sonra ikinci reform sayılan bu değişiklik ile 16 adet vergi, fon, harç ve pay gibi tüketim vergileri tek vergi haline getirilmiştir. Güncel özel tüketim vergisine genel olarak

bakıldığında iki ana grup tüketim maddesi üzerinden alındığı görülmektedir. Bunlar; alışkanlık verici maddeler (çay, kahve, sigara, alkol gibi) ile lüks maddeler (kürk, mücevher vb.) ve sürümü yüksek getiri sağlayan (benzin, çimento vb.) mallardır (Saraçoğlu, 2003; Turhan, 1982).

Bu alandaki ayrımı bir de, 6/6/2002 tarihli ve 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (III) sayılı liste genel tebliği üzerinden belirtmek gerekirse; *Özel Tüketim Vergisi Kanununa ekli (III) sayılı liste, (A) ve (B) cetvellerinden oluşur. (A) Cetvelinde; kolalı gazozlar ile alkollü içkiler yer alır. Kolalı gazozlar dışındaki gazozlar ve etil alkol liste kapsamında yer almadığından ÖTV'ye tabi değildir. (B) Cetvelinde; puro, sigarillo, sigara, nargile tütününü, enfiye veya çiğnemeye mahsus tütün gibi tütün mamulleri yer alır* (GİB, 05.11.2017).

Özel tüketim vergilerinin kapsamına alınan bu tür keyif verici maddelerin vergilendirilmesinin sebebi caydırıcı özelliği ile topluma zararlı olabilecek faaliyetleri önleyebilmektedir. Aynı zamanda bu maddeler iktisadi açıdan bakıldığında en az etkinsizliğe neden olan mallar olduğu gibi devlet açısından da ideal bir gelir kaynağıdır. Bu sebeplerle kamu gelirleri içerisinde özel tüketim vergisi gibi dolaylı vergilerin payı oldukça yüksektir. Özel tüketim vergilerinin payını Türkiye’de 2017 vergi gelirleri istatistikleriyle açıklayacak olursak;

Grafik 2.3: 2017 Bütçesi Vergi Gelirleri Dağılımı

Grafikte görüldüğü üzere, bütçe vergi gelirlerinde en yüksek paya sahip alan %23.24 ile özel tüketim vergileridir (BÜMKO, 05.11.2017)

Bu alanda Maliye Bakanlığı'nın da büyük destek verdiği ve aynı zamanda DSÖ'nün sigarada uygulanmasını uygun bulduğu vergi oranı en az %75 iken, Türkiye'de bu oran %85,3 olarak uygulanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 06.11.2017). Bu güncel oran üzerinden bir hesap yapacak olursak, şuan tüketicinin 10 liraya satın alabildiği bir sigara için %85,3 vergi oranı uygulaması ile 8 lira 53 kuruş vergi ödemektedir. Böylece uygulanan özel tüketim vergisi ile dolaylı olarak artan sigara fiyatları genç yaşta sigaraya başlayan kesimde caydırıcılık etkisi ve mevcut tüketici olanlar üzerinde bıraktıracı etkisi bulunmakta, sigara kullanımının azalmasına bağlı olarak sağlık sorunlarında görülen azalma oranı halk sağlığı açısından pozitif yönde gelişmekte ve aynı zamanda elde edilen vergiler ile devlet hazinesine önemli oranda finansal kaynak sağlanmaktadır. Özel tüketim vergilerinin asıl olarak ortak amacı ise, bu vergiler ile gelir dağılımını düzenlemek ve negatif dışsallık yaratan lüks malların üzerinde vergileme yaparak aşırılık gösteren üretim ya da tüketimi önlemektir (Baş, 1996: 17-18).

2.4. Erdemsiz Mallara Uygulanan Vergilerin Zararlı Alışkanlıkları Önlemede ki Etkinliği

Devletler paternalist amaçlar güderek erdemsiz mallara uyguladığı yüksek oranlı özel tüketim vergileri ile zararlı etkileri olan malların kullanımını azaltmaya çalışmaktadır Paternalist devlet müdahalelerinin varlığını savunanlar; sübvansiyon, vergi ve düzenlemeler ile bireyin kendi kararlarını uygulamasına göre çok daha mutlu olabileceğini öne sürmektedirler. Bu düşüncenin etkin olabilmesi için politikacıların, bürokratların ve devlet memurları bireylere yardım edebilecek bilgilere tam sahip olmalıdır (Whitman, 2006: 14).

Erdemsiz mallara vergi uygulanması gerektiğini savunanlar, devletin negatif dışsallıkları var olan bu tür malların kullanımında ortaya çıkan zararlı etkileri ile vergi yoluyla mücadele edebildiğini ileri sürmektedirler. Fakat yapılan çalışmalarda, bu tür vergilerin zararlı alışkanlıkların kullanımını azaltabilmekteki etkisinin sınırlı seviyelerde kaldığını ortaya koymuştur. Aynı zamanda erdemsiz

mallardan elde edilen gelir ile topluma verilen zarar giderilmeye çalışılsa da bazı kişiler tarafından olumlu bazı kişiler tarafından alınan bu vergiler olumsuz karşılanmıştır. Tüm bunlara rağmen özel tüketim vergileri milli gelirin adil dağılımını sağlayan bir vergi çeşididir ve bütçeye olumlu etkileri çok büyüktür (Özkan, 2017: 31).

Erdemsiz mallara getirilen vergi, zararlı alışkanlıklara neden olan maddeleri kullanımında ne yazık ki azalma sağlamaz. Erdemsiz mallar üzerine getirilen vergi artışı, tüketenler üzerinde umulmadık nedenlere yol açar. Devlet bu mallara yüksek vergiler yüklese bile tüketenlerin alışkanlıklarından ileri gelen bir durumla istenen sonuç elde edilemez. Getirilen yüksek vergiler veya fiyat artışı tüketicilere alternatif başka mallara yönlendirerek toplum açısından dezavantaj durumun söz konusu olmasını gündeme getirmektedir. Bireyler alıştıkları düzeni devam ettirmek için ikame mal arayışına girerek kalite oranı ve fiyatı düşük malları, kaliteli ve pahalı ürünlere tercih etmektedirler. Örneğin sigaraya getirilen yüksek vergi ile tüketiciler nikotin oranı yüksek, filtresiz ve kalitesiz sigara kullanmayı tercih ederler. Böylece vergilerin sürekli olarak yüksek oranlarda artış göstermesi ile kaçakçılığın artması ve beklenen etki sağlanmayıp yasal olmayan ürünlerin kullanımında artışa neden olmaktadır (Turan ve Yurdakul, 2009: 7-8).

3. SİGARA ÜZERİNDEN ALINAN ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNE YÖNELİK SİGARA TÜKETİCİLERİNİN TUTUMU

Bu bölümde Zonguldak ilinde yaşayan sigara kullanıcılarının, devletin sigara tüketimini azaltma amacıyla uyguladığı mücadele yöntemlerine ilişkin algılarını belirlemeye yönelik olan anket çalışmamızın analizi neticesinde elde ettiğimiz bulguları üzerine değerlendirmeler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Önemi ve Kapsamı

Başlığa uygun içerikte hazırlanan anket çalışmamızın; önemi, çözmeyi amaçladığı problemi, amacı, varsayımları, evren ve örnekleme, sınırlılıkları ve yöntemi yer almaktadır.

3.1.1. Araştırmanın Önemi

Sigara bağımlılığı, kişinin ruh ve beden sağlığının yanı sıra sosyal ve ekonomik yaşamını da olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve toplum sağlıklı bireyler kazandırabilmek amacıyla kamu kurumları vasıtasıyla önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda dumansız hava sahaları oluşturulması, yazılı ve görsel medya ile bilinçlendirme kampanyalarının yürütülmesi, açık ya da kapalı alanda sigara tüketimine yasaklar getirilmesi ve para cezaları ile caydırıcılığının artırılmaya çalışması veya sigaraya yüksek vergiler yükleyerek kullanıcıları caydırmaya çalışmaktır. Yapılan bütün bu çalışmalar göz önünde bulundurularak ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara fikir vermek amacıyla Zonguldak ilinde sigara kullanıcılarına yönelik hazırlanan sorular kapsamında bir anket çalışması yapılmış ve sigara tüketimini azaltmaya yönelik yapılmış olan bu çalışmaların kullanıcıların tutumlarında bir değişim meydana getirip getirmediği değerlendirilmiştir.

3.1.2. Araştırmanın Problemi

Evrensel bir sorun haline gelen madde bağımlılığı gerek sağlık gerekse ekonomik açıdan önemli sorunlar içermektedir. Sigara içenlerin meydana getirdiği dumandan dolayı hem kendilerine hem de çevresindeki insanlara verdiği zarar

ciddi rahatsızlıklara sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra sigara tüketimine başlama yaşı gün geçtikçe düşüş göstererek daha küçük yaşlarda kullanım görülmektedir. Yaştaki düşüş de sigara ile mücadelenin daha önemli bir hâl almasını sağlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucundaki istatistiklere göre sigara paketinde meydana gelen %10'luk fiyat artışı ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre farklılık göstermektedir. Örneğin; gelişmiş ülkelerde azalma oranı %4 iken gelişmekte olan ülkelerde bu oran %18'dir. Vergilerin arttırılması sonucunda elde edilen ekonomik gelir ise tütün ile mücadele çalışmalarında kullanılmıştır (Aslan ve Bilir, 2010: 9).

Bu araştırmada bireylerin bağımlılık durumlarının caydırıcı çalışmalar altında değişimi ele alınarak sigara tüketimini azaltmaya yönelik değerler incelenip, gerekli çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırmanın problemi ; “Zonguldak ilinde ikamet eden ve sigara kullanıcısı olan 440 bireyin sigara tüketim alışkanlıklarını, bu bireylerin sigara kullanım oranlarının azaltılması yönünde alınan tedbirlerine yönelik kullanıcı algısı” olarak incelenecektir.

3.1.3. Araştırmanın Amacı

Global bir sorun haline gelen sigara kullanımını hem sağlık hem de maddi harcama yönünden değerlendirildiğinde, ciddi risk teşkil etmektedir. Alınan önlemlere, yapılan kamu spotlarına rağmen kullanımında caydırıcılık göz önüne alındığında tüketiminde azalma beklenirken tam tersine artış gözlemlenmiştir (WHO, 2015: 10). Üstelik sigara tüketimine başlama yaşı gün geçtikçe daha küçük yaşlara inmiştir. Sigara dumanı aktif içicileri etkilediği kadar sigara dumanına maruz kalınması halinde oluşan pasif içicileri de etkilemektedir. Bu etki kapalı ortamlarda içildiğinde rahatsız olunmasından öte bir noktada ciddi sağlık sorunlarını doğurmaktadır. Üstelik pasif içicilerin etkilenme oranı aktif içicilerin etkilenme oranıyla neredeyse aynı orandadır ve taşıdıkları sağlık riski olarak da benzer seviyede etkilemektedir. Bu nedenle sigara ve ürünleri sadece tüketen kişileri değil, çevresinde yer alan kişileri de etkilemekte ve toplumsal sorun haline almaktadır. Tütün ürünlerinin kullanımını caydırmak amacıyla sivil toplum örgütleri ve devletin katkısıyla çeşitli aktif biçimde çalışmalar yapılmaktadır.

Medya ön planda tutularak televizyon ve radyo gibi haberleşme organları kullanılarak hem görsel hem yazılı kampanyalarla tütün kullanımı azaltma yolunu gidilmiştir. Bu çalışmalar ciddi derece de etkili olamasa da caydırıcı etkisini kullananların küçük bir kısmı üzerinde göstermiştir. Çalışmamızda ayrıca; yüksek vergilerle, sigaranın dış ambalajında yer alan görsel ve yazılı mesajlarla ve diğer mücadele yöntemleriyle sigaranın tüketiminin azaltılmasında ne derece etki ettiği incelenmiştir (WHO, 2015: 11).

3.1.4. Araştırmanın Varsayımları

Ankete katılım gösteren sigara kullanıcılarının, verilen ölçekleri yönergelerimize uygun ve yanıtlarında samimi olup gerçek duygularını yansıttıkları varsayılmaktadır.

Hükümetin tütünle mücadele yöntemleri olarak uyguladığı tütün üzerindeki yüksek vergilerinin, tütünün reklam, tanıtım ve sponsorluğu konusundaki yasakları güçlendirmesinin, tütünün sağlığa zararlı sonuçları hakkında uyarmasının, sigarayı bırakmak için yardım önermesinin ve bireyleri tütün dumanından korumak için güçlendirdiği kanunların sigara kullanımında caydırıcı etkileri oldukları varsayılmaktadır.

3.1.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmamızın ana kütesini (evren), Zonguldak il merkezinde ikamet eden ve sigara kullanıcısı olan insanlar oluşmaktadır. Ankete katılım gösteren sigara kullanıcıları seçiminde, kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem hacmi 440 birey olup anket, Ocak-Şubat 2017 tarihleri arasında “kolayda örnekleme” yöntemiyle seçilen kullanıcılara uygulanmıştır. Geri dönen anket formlarının incelenmesi sonucunda boş cevap sayısı çok olan veya cevaplarda tutarsızlık tespit edilen 48 anket iptal edilmiş ve bunun sonunda 392 anket formu analizler için değerlendirilmeye alınmıştır. Bu anlamda analizlerde yapılan çıkarsamalar 392 katılımcının görüşünü temsil etmektedir.

Tez kapsamında planlanan istatistiksel çıkarsamalara uygun olması açısından 7’li likert ölçeğinde anket yöntemi ile veriler elde edilmiştir. Araştırmanın içeriğine ve varsayımlarına uygun olarak oluşturulan önerme ve

sorular vasıtasıyla geliştirilen anket örneği özellikle anket ölçüm güvenilirliğini artırmak amacıyla 20 kişiye pilot uygulama yapılmış ve pilot uygulama sonuçları tez danışmanı ve konunun uzmanları tarafından değerlendirmeye alınarak incelenmiştir. Bu anlamda revize edilen anket soruları 440 sigara kullanıcısı örnek üzerinde uygulanmıştır. Geri dönen anket formlarının incelenmesi sonucunda boş cevap sayısı çok olan veya cevaplarda tutarsızlık tespit edilen 48 anket iptal edilmiş ve bunun sonunda 392 anket formu analizler için değerlendirilmeye alınmıştır.

3.1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamızda verileri toplarlarken, Zonguldak ilindeki tüm vatandaşlara ulaşmanın zorluğu, zaman ve finansman kaynaklarının kısıtlı olması gibi nedenlerle tamsayım yöntemi uygulaması yerine, kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmamız, 392 katılımcıdan oluşan örneklem ile sınırlıdır. Araştırmamızın başka bir sınırlılığı ise katılımcı yanıtlarının samimi ve gerçek olduğu varsayımdır. Bu durumlara ek olarak, araştırmamız belirli bir zaman içerisinde yapıldığı için (Ocak 2017) ve zaman içerisinde katılımcıların algılarının değişebileceği varsayımıyla araştırmamız yalnızca yapıldığı zaman ile sınırlıdır.

3.1.7. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmalarda sosyal bilimler alanında yaygın olarak tercih edilen istatistiksel analiz paket programı olan SPSS 22,0 sürümünden yararlanılmış ve veriler bu program üzerinden değerlendirmeye alınmıştır.

Örnekleme yöntemi olarak kolayda örnekleme ve anket sorularının hazırlanmasında literatürde konu ile ilgili sorulmuş sorular üzerinde çalışılmıştır. Ankette tutum ölçeği olarak duyarlılığı ve normal dağılımı sağlama olasılığı 5'li likert tipine göre daha yüksek olduğu düşüncesiyle 7'li likert tipi anket kullanılmıştır (Pekkaya ve Akıllı, 2013). Anket uygulamamızda, sorulan sorular Ek 1'de ayrıntılı olarak verilmiştir ve soruların kaynağı tablo 3.1'de listelenmiştir.

Tablo 3.1: Anket Sorularının Kaynakları

Sorular	Kaynaklar
S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, S9, S10, S11, S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20, S21, S23, S24, S25, S26	Akyol, (2014)
S22, S27, S28, S29	Gergerlioğlu ve Sümer, (2015)
S30, S31, S32, S33, S34, S35, S36, S37, S38, S39, S42, S40, S41, S43, S44	Güllülü ve Türk, (2014)

Çalışmada elde edilen anket verileri birçok istatistiksel hipotez testi ile incelenmiştir. Araştırmada demografik özelliklerin tespiti için frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır. Araştırmada kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlik düzeyini belirlemek için Crombach Alpha kat sayısı incelenmiştir. Ayrıca araştırmada ölçeklere ait tutumların belirlenmesi için ortalama puan kullanılmıştır. Ölçeklerin 2'li gruplara göre farklılıklarını belirleyebilmek için t testi yapılmış ve ikiden fazla alt grupların görüşleri arasındaki farklılıklar ANOVA testleriyle incelenmiş farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için post hoc testlerine başvurulmuştur.

3.2. Araştırma Kapsamındaki Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu başlık altında ankete dâhil edilen 392 sigara kullanıcısına ait bireysel özellikler frekans dağılım tabloları ile raporlanmıştır. Tabloların hazırlanmasındaki amaç örneklemin bireysel özellikleri hakkında bilgi vermektir.

Katılımcıların cinsiyetlerine ait frekans dağılımı Tablo 3.2'de yer almaktadır.

Tablo 3.2: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde(%)
Kadın	155	39,5
Erkek	237	60,5
Toplam	392	100,0

Örneklemin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde; %39,5'unun kadın, %60,5'inin erkek olduğu, diğer bir deyişle katılımcıların çoğunluğunun erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3: Katılımcıların Meslek Dağılımı

Meslek	Sayı	Yüzde (%)
Memur	69	17,6
Öğrenci	111	28,3
Serbest Meslek	59	15,1
Akademisyen	19	4,8
Ev Hanımı	27	6,9
Emekli	15	3,8
Özel Sektör Çalışanı	74	18,9
Diğer	18	4,6
Toplam	392	100,0

Tablo 3.3'de görüldüğü üzere örneklemin mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde; %17,6'sının memur, %28,3'ünün öğrenci, %15,1'inin serbest meslek, %4,8'inin akademisyen, %6,9'unun ev hanımı, %3,8'inin emekli, %18,9'unun özel sektör çalışanı, %4,6'sının diğer meslek gruplarından olduğu görülmüştür. Bu anlamda, katılımcıların çoğunluğunun öğrenci, memur ve özel sektör çalışanı olduğu söylenebilir.

Tablo 3.4: Katılımcıların Aylık Harcama Tutarları

Aylık Harcama	Sayı	Yüzde(%)
1000 TL altı	129	32,9
1000 – 2000 TL	132	33,7
2000 – 3000 TL	76	19,4
3000 – 4000 TL	28	7,1
4000 TL üzeri	27	6,9
Toplam	392	100,0

Tablo 3.4'de görüldüğü üzere katılımcıların aylık harcamalarına göre dağılımları incelendiğinde; %32,9'unun 1000 TL altı, %33,7'sinin 1000-2000 TL, %19,4'ünün 2000-3000 TL, %7,1'inin 3000-4000 TL, %6,9'unun 4000 TL ve üzeri harcama düzeyinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3.5: Katılımcıların Yaş Dağılımları

Yaş	Sayı	Yüzde (%)
18-23	88	22,4
24-29	134	34,2
30-35	80	20,4
36-41	37	9,4
42-47	32	8,2
48-53	21	5,4
Toplam	392	100,0

Tablo 3.5’de görüldüğü üzere katılımcıların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde; %22,4’ünün 18-23, %34,2’sinin 24-29, %20,4’ünün 30-35, %9,4’ünün 36-41, %8,2’sinin 42-47, %5,4’ünün 48-53 yaş grubunda olduğu görülmüştür.

Tablo 3.6: Katılımcıların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Okuryazarım	9	2,3
İlk-Ortaöğretim	111	28,3
Lisans	166	42,3
Ön Lisans	54	13,8
Yüksek Lisans	52	13,3
Toplam	392	100,0

Tablo 3.6’da görüldüğü üzere katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde; %2,3’ünün okuryazar, %28,3’ünün ilk-ortaöğretim, %42,3’ünün lisans, %13,8’inin ön lisans, %13,3’ünün yüksek lisans düzeyinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3.7: Katılımcıların Medeni Durumları

Medeni Durum	Sayı	Yüzde(%)
Evli	179	45,7
Bekâr	213	54,3
Toplam	392	100,0

Tablo 3.7’de görüldüğü üzere katılımcıların medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde; %45,7’sinin evli, %54,3’ünün bekâr olduğu görülmüştür.

Tablo 3.8: Katılımcıların Sigara İçme Süreleri

Sigara İçme Süresi	Sayı	Yüzde(%)
1-5 yıl	83	21,2
6-10 yıl	130	33,2
11-15 yıl	65	16,6
16-20 yıl	42	10,7
21 yıl ve üzeri	72	18,4
Toplam	392	100,0

Tablo 3.8’de görüldüğü üzere katılımcıların sigara içme süresine göre dağılımları incelendiğinde; %21,2’sinin 1-5 yıl, %33,2’sinin 6-10 yıl, %16,6’sının 11-15 yıl, %10,7’sinin 16-20 yıl, %18,4’ünün 21 yıl ve üzerinde seyrettiği görülmüştür.

Tablo 3.9: Katılımcıların Sigara İçmeye Başlama Yaşı

Sigaraya Başlama Yaşı	Sayı	Yüzde(%)
14 yaş ve altı	50	12,8
15-16 yaş	82	20,9
17-18 yaş	124	31,6
19-20 yaş	86	21,9
21 yaş ve üzeri	50	12,8
Toplam	392	100,0

Tablo 3.9’da görüldüğü üzere katılımcıların sigaraya başlama yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde; %12,8’inin 14 yaş ve altı, %20,9’unun 15-16 yaş, %31,6’sının 17-18 yaş, %21,9’unun 19-20 yaş, %12,8’inin 21 yaş ve üzeri olduğu görülmüştür.

Tablo 3.10: Katılımcıların Günde İçtiği Sigara Adedi

Günde İçilen Sigara Adedi	Sayı	Yüzde(%)
10 ve altı	110	28,1
11-20	190	48,5
21-30	62	15,8
31 ve üzeri	30	7,7
Toplam	392	100,0

Tablo 3.10’da görüldüğü üzere katılımcıların günde içtiği sigara adedine göre dağılımları incelendiğinde; %28,1’inin 10 ve altı, %48,5’inin 11-20, %15,8’inin 21-30, %7,7’sinin 31 adet ve üzerinde olduğu görülmüştür.

Tablo 3.11: Katılımcıların Günün İlk Sigarasını İçme Zamanı

Günün İlk Sigarası	Sayı	Yüzde(%)
Sabah uyanır uyanmaz	172	43,9
Sabah öğle arası	178	45,4
Öğle ikindi arası	16	4,1
İkinci akşam arası	26	6,6
Toplam	392	100,0

Tablo 3.11’de görüldüğü üzere katılımcıların günün ilk sigarasını içme zamanına göre dağılımları incelendiğinde; %43,9’unun sabah uyanır uyanmaz, %45,4’ünün sabah öğle arası, %4,1’inin öğle ikindi arası, %6,6’sının ikindi akşam arasında olduğu görülmüştür.

Tablo 3.12: Katılımcıların Sigara Fiyatı İçindeki Vergi Payının Farkındalığı

Sigara Fiyat İçindeki Ver. Payı	Sayı	Yüzde(%)
Bilmiyorum	161	41,1
Vergi Alınmıyor	15	3,8
%10’dan az	5	1,3
%10-20 arası	16	4,1
%20-30 arası	16	4,1
%30-40 arası	17	4,3
%40-50 arası	15	3,8
%50 ve üzeri	147	37,5
Toplam	392	100,0

Tablo 3.12’de görüldüğü üzere katılımcıların sigara fiyatı içindeki vergi payı hakkındaki bilgilerine göre dağılımları incelendiğinde; %41,1’inin bilmiyorum, %3,8’inin vergi almıyorlar, %1,3’ünün %10’dan az, %4,1’inin %10-20 arası, %4,1’inin %20-30 arası, %4,3’ünün %30-40 arası, %3,8’inin %40-50 arası, %37,5’inin %50’den fazla olduğunu düşündüğü belirlenebilmiştir.

Tablo 3.13: Katılımcıların Sigaraya Uygulanması Gereken Vergi Düşünceleri

Sigaradan Uyg. Gereken Vergi	Sayı	Yüzde(%)
Vergi Alınmamalı	112	28,6
%10'dan az	119	30,4
%10-20 arası	70	17,9
%20-30 arası	15	3,8
%30-40 arası	12	3,1
%40-50 arası	14	3,6
%50 ve üzeri	50	12,8
Toplam	392	100,0

Tablo 3.13'de görüldüğü üzere katılımcıların sigaraya uygulanması gereken vergi düşüncesine göre dağılımları incelendiğinde; %28,6'sının vergi alınmamalı, %30,4'ünün %10'dan az, %17,9'unun %10-20 arası, %3,8'inin %20-30 arası, %3,1'inin %30-40 arası, %3,6'sının %40-50 arası, %12,8'inin %50 ve üzeri olması gerektiğini düşündüğü belirlenmiştir.

Tablo 3.14: Katılımcıların Sigarayı Bırakmak İsteme Nedenleri Dağılımı

Sigarayı Bırakma İst. Sebep.	Sayı	Yüzde(%)
Sağlık Sorunu	263	67,1
Vergi ile Sig. Fiyat. Arttırılması	57	14,5
Arkadaşlarının Baskısı	13	3,3
Aile Baskısı	15	3,8
Diğer	44	11,2
Toplam	392	100,0

Tablo 3.14'de görüldüğü üzere katılımcıların sigarayı bırakmayı isteme sebeplerine göre dağılımları incelendiğinde; %67,1'inin sağlık sorunu, %14,5'inin vergilerle sigaranın fiyatlarının arttırılması, %3,3'ünün arkadaş baskısı, %3,8'inin aile baskısı, %11,2'sinin diğer sebepler dolayı olduğu görülmüştür.

Tablo 3.15: Katılımcıların Tükettiği Sigara Çeşitleri Dağılımı

Sigara İçme Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Bir Pakete Ait Sigaralar	230	58,7
Elle Sarma Sigaralar	38	9,7
Kaçak Sigaralar	20	5,1
Her Üçünden de İçiyorum	104	26,5
Toplam	392	100,0

Tablo 3.15’de görüldüğü üzere katılımcıların paket ya da sarma içme durumuna göre dağılımları incelendiğinde; %38,7’sinin bir pakete ait sigaralar, %9,7’sinin elle sarma sigaralar, %5,1’inin kaçak sigaralar, %26,5’inin her üçünden de içiyor olduğu görülmüştür.

Tablo 3.16: Katılımcıların Sigarayı Bırakmak İsteme Durumları

Sigarayı Bırak. İsteme Dur.	Sayı	Yüzde(%)
Evet	258	65,8
Hayır	134	34,2
Toplam	392	100,0

Tablo 3.16’da görüldüğü üzere katılımcıların sigarayı bırakma isteme durumuna göre dağılımları incelendiğinde; %65,8’inin evet, %34,2’sinin cevabının ise hayır olduğu görülmüştür.

Tablo 3.17: Katılımcıların Sigarayı Bırakabilme Düşünceleri

Sigarayı Bırakmaya Çalışma	Sayı	Yüzde(%)
Çok Zor	106	27,0
Oldukça Zor	137	34,9
Oldukça Kolay	56	14,3
Çok Kolay	37	9,4
Denedim Kestiremiyorum	56	14,3
Toplam	392	100,0

Tablo 3.17’de görüldüğü için katılımcıların sigarayı bırakmaya çalışma durumuna göre dağılımları incelendiğinde; %27,0’ının çok zor, %34,9’unun oldukça zor, %14,3’ünün oldukça kolay, %9,4’ünün çok kolay, %14,3’ünün denedim ama kestiremiyorum olduğu belirlenmiştir.

3.3. Güvenilirlik Analizi

Araştırmada anket verilerinin güvenilirliği Cronbach Alfa istatistiği ile değerlendirilmiştir. Tablo 3.18’deki sonuçlar, anketin 33 sorusuna ait olup Cronbach Alfa istatistiği 0,755’in olarak 0,70’in üzerinde çıkmıştır, dolayısıyla katılımcılara sorulan sorular güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3.18: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Soru Sayısı
,755	33

3.4. Ki-kare Analizleri ve Çapraz Tablolar

Bu başlık altında “Vergi ile sigara fiyatının artırılması sigara tüketimi azaltır”, “Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum” ve “Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum” sorularına ait katılımcıların cevapları ile katılımcıların bireysel özellikleri arasındaki ilişkiler ki-kare analizleri ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Ki-kare analizleri yapılmış ve elde edilen veriler çapraz tablolar halinde gösterilmiştir. Ki-kare testi değişkenler özellikle nominal ölçekli arasındaki gözlenen ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını varsayımı H_0 hipotezine göre “değişkenler arasında ilişki yoktur” varsayımı test etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bulunan ki-kare testi istatistiği anlamlılığı 0,05’den küçükse, iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından (H_0 hipotezinin reddi), 0,05’ten büyükse ilişkinin yokluğundan (H_0 hipotezinin reddedilememesi) söz edilmektedir.

Tablo 3.19: S3 ve S19’a Yönelik Çapraz Tablo

Günde İçilen Sigara Miktarı		Vergi İle Sigara Fiyatının Artırılması Sigara Tüketimi Azaltır						
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
<10	Sayı	21	16	16	7	10	13	27
	%	19,1	14,5	14,5	6,4	9,1	11,8	24,5
11-20	Sayı	55	28	29	4	12	18	44
	%	28,9	14,7	15,3	2,1	6,3	9,5	23,2
21-30	Sayı	16	8	9	5	4	4	16
	%	25,8	12,9	14,5	8,1	6,5	6,5	25,8
31 ve üzeri	Sayı	2	7	1	2	1	0	17
	%	6,7	23,3	3,3	6,7	3,3	0,0	56,7

Ki kare istatistiği: 33,269; p değeri: 0,015

Tablo 3.19 incelendiğinde, günlük içilen sigara miktarı ile “Vergi ile sigara fiyatının artırılması sigara tüketimi azaltır” arasındaki ilişkinin ki-kare testine göre istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,015<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

Cramer's V değeri (%16,8) günde içilen sigara miktarı ile “*Vergi ile sigara fiyatının arttırılması sigara tüketmemi azaltır*” arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğunu işaret etmektedir. (cramer's V < %40). Günde içilen sigara miktarı <10 olanların önemli bir oranı vergi ile sigara fiyatının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir. Ancak azımsanmayacak bir kısmının da bu düşünceye kesinlikle katıldığı da görülmektedir. Günde içilen sigara miktarı 11-20 olanların büyük çoğunluğunun vergi ile sigara fiyatının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Günde içilen sigara miktarı 21-30 olanların büyük çoğunluğunun vergi ile sigara fiyatının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Günde içilen sigara miktarı 31 ve üzeri vergi ile sigara fiyatının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir. Bu da uzun süredir sigara kullanıcısı olan katılımcıların vergilerden etkilenecek sigara tüketiminde azaltma yapmadıklarını göstermektedir.

Tablo 3.20: S9 ve S28’e Yönelik Çapraz Tablo

Sigarayı Bırakmayı İsteme		Aşırı Sigara Tüketiminin Topluma Önemli Maliyetler Yüklediğine İnanıyorum İçin Yüksek Oranlı Sigara Vergilerini Destekliyorum						
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Karar-sızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Evet	Sayı	90	51	24	20	21	19	33
	%	34,9	19,8	9,3	7,8	8,1	7,4	12,8
Hayır	Sayı	32	24	20	9	6	12	31
	%	23,9	17,9	14,9	6,7	4,4	9,0	23,1
Ki kare istatistiği: 13,981; p değeri: 0,030								

Tablo 3.20 incelendiğinde, sigarayı bırakmayı isteme ile “*Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum*” arasındaki ilişkinin ki-kare testine göre istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,030<0,05$) olduğu belirlenmiştir.

Cramer's V değeri (%18,9) sigarayı bırakmayı isteme ile “*Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum*” arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki (cramer's V < %40) olduğunu işaret etmektedir. Sigarayı bırakmak isteyenlerin büyük

çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine katıldığı belirlenmiştir. Sigarayı bırakmak istemeyenlerin büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Ancak sigarayı bırakmak istemeyenlerin azımsanmayacak bir kısmının da bu düşünceye kesinlikle katılmadığı görülmektedir.

Tablo 3.21: S21 ve S28’e Yönelik Çapraz Tablo

Sigaranın Fiyatının Arttığı Ayda Daha Az Sigara İçtim		Aşırı Sigara Tüketiminin Topluma Önemli Maliyetler Yüklediğine İnanıyorum İçin Yüksek Oranlı Sigara Vergilerini Destekliyorum						
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Kesinlikle Katılıyorum	Sayı	22	12	2	1	3	2	6
	%	45,8	25,0	4,2	2,1	6,3	4,2	12,5
Katılıyorum	Sayı	17	3	11	6	3	4	4
	%	35,4	6,3	22,9	12,5	6,3	8,3	8,3
Kısmen Katılıyorum	Sayı	4	12	10	2	2	4	3
	%	10,8	32,4	27,0	5,4	5,4	10,8	8,1
Kararsızım	Sayı	13	3	5	2	2	1	5
	%	41,9	9,7	16,1	6,5	6,5	3,2	16,1
Kısmen Katılmıyorum	Sayı	9	11	6	0	4	0	4
	%	26,5	32,4	17,6	0,0	11,8	0,0	11,8
Katılmıyorum	Sayı	10	9	12	4	5	12	11
	%	15,9	14,3	19,0	6,3	7,9	19,0	17,5
Kesinlikle Katılmıyorum	Sayı	19	9	9	3	8	12	71
	%	14,5	6,9	6,9	2,3	6,1	9,2	54,2
r: 0,204; p değeri: 0,000								

Tablo 3.21 incelendiğinde, “*Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim*” ile “*Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum*” arasındaki ilişkinin anlamlı ($p=0,000<0,05$) olduğu görülmektedir. Sigara fiyatı arttığında daha az sigara içme ile yüksek oranlı sigara vergilerini destekleme arasında pozitif yönde düşük kuvvetli ($r=0,204$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine kesinlikle katılanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine katılanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir.

Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine kısmen katılanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine katıldığı belirlenmiştir. Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine kararsızların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine kısmen katılmayanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine katıldığı belirlenmiştir.

Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine katılmayanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kısmen katıldığı belirlenmiştir. Sigara fiyatlarının arttığı ayda daha az sigara içerim düşüncesine kesinlikle katılmayanların büyük çoğunluğunun aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.22: S21 ve S19’e Yönelik Çapraz Tablo

Sigaranın Fiyatının Arttığı Ayda Daha Az Sigara İçtim		Vergi İle Sigara Fiyatlarının Arttırılması Sigara Tüketmemi Azaltır						
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Kesinlikle Katılıyorum	Sayı	15	6	6	4	6	7	18
	%	24,2	9,7	9,7	6,5	9,7	11,3	29,0
Katılıyorum	Sayı	18	11	9	5	1	6	7
	%	31,6	19,3	15,8	8,8	1,8	10,5	12,3
Kısmen Katılıyorum	Sayı	14	7	10	2	4	4	16
	%	24,6	12,3	17,5	3,5	7,0	7,0	28,1
Kararsızım	Sayı	5	5	0	1	1	1	6
	%	26,3	26,3	0,0	5,3	5,3	5,3	31,6
Kısmen Katılmıyorum	Sayı	7	8	7	2	7	2	3
	%	19,4	22,2	19,4	5,6	19,4	5,6	8,3
Katılmıyorum	Sayı	8	9	11	0	4	1	4
	%	21,6	24,3	29,7	0,0	10,8	2,7	10,8
Kesinlikle Katılmıyorum	Sayı	27	13	12	4	4	14	50
	%	21,8	10,5	9,7	3,2	3,2	11,3	40,3

r: 0,384; p değeri: 0,000

Tablo 3.22 incelendiğinde, “*Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim*” ile “*Vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır*” arasındaki ilişkinin anlamlı ($p=0,000<0,05$) olduğu belirlenmiştir. Sigara fiyatı arttığında vergi ile sigara fiyatının arttırılmasının sigara tüketimini azaltması arasında pozitif yönde orta kuvvetli ($r=0,384$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine kesinlikle katılanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine katılanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine kısmen katılanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine kararsızların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine kısmen katılmayanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara

tüketmemi azaltır düşüncesine katıldığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine katılmayanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kısmen katıldığı belirlenmiştir. Sigaranın fiyatının arttığı ayda daha az sigara içtim düşüncesine kesinlikle katılmayanların büyük çoğunluğu vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır düşüncesine kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir.

Tablo 3.23: S24 ve S19’a Yönelik Çapraz Tablo

Sigara Fiyatı Artınca Ucuz, Vergili/Vergisiz Sigara Kullandım		Vergi İle Sigara Fiyatlarının Arttırılması Sigara Tüketmemi Azaltır						
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kararsızım	Kısmen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Kesinlikle Katılıyorum	Sayı	19	2	4	1	6	6	23
	%	31,1	3,3	6,6	1,6	9,8	9,8	37,7
Katılıyorum	Sayı	8	3	11	4	3	3	7
	%	20,5	7,7	28,2	10,3	7,7	7,7	17,9
Kısmen Katılıyorum	Sayı	9	7	11	0	4	4	10
	%	20,0	15,6	24,4	0,0	8,9	8,9	22,2
Kararsızım	Sayı	1	2	4	2	1	1	4
	%	6,7	13,3	26,7	13,3	6,7	6,7	26,7
Kısmen Katılmıyorum	Sayı	16	14	5	4	5	4	5
	%	30,2	26,4	9,4	7,5	9,4	7,5	9,4
Katılmıyorum	Sayı	9	14	12	2	2	6	4
	%	18,4	28,6	24,5	4,1	4,1	12,2	8,2
Kesinlikle Katılmıyorum	Sayı	32	17	8	5	6	11	51
	%	24,6	13,1	6,2	3,8	4,6	8,5	39,2
		r: -,0,006 p değeri :0,908						

Tablo 3.23 incelendiğinde, “*Sigara Fiyatı Artınca Ucuz, Vergili/Vergisiz Sigara Kullandım*” ile “*Vergi ile sigara fiyatlarının arttırılması sigara tüketmemi azaltır*” arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı ($p=0,908>0,05$) belirlenmiştir.

3.5. Katılımcıların Özel Tüketim Vergisine ve Tütünle Mücadele Yöntemlerine Bakışları

Devlet gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturan vergi, toplumların kalkınmasında, sosyo-ekonomik durumlarında ve siyasi gelişmelerin içerisinde de propaganda aracı olarak kullanılan aynı zamanda erdemsiz mallar üzerinde de caydırıcı etkisinin kullanıldığı etkili bir unsurdur. Vergi, vatandaşların tüm

hayatını yapılan müdahaleler ile dolaylı veya doğrudan bir şekilde etkilemektedir (WHO, 2014: 7).

Çalışmanın bu kısmında katılımcıların artan oranlı vergi ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verdiği cevapların bir referans skor ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını görmek amacıyla tek örneklem t-testi uygulanmıştır. Bu test, tek grubun örneklemin belirli bir değişkene ilişkin ölçülen ortalaması ile aynı değişkene ilişkin öngörülen ya da daha önce hesaplanan, bilinen bir değer arasında belirli bir güven düzeyinde anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu test için “H0: ortalama ile referans sayısı arasında anlamlı bir farklılık yoktur” ve “H1: Ortalama ile referans sayısı arasında anlamlı bir farklılık vardır” şeklinde sırasıyla yokluk ile alternatif hipotez kurulur. Analiz sonucunda bulunan anlamlılık değeri % 5’ten küçük ($p < 0,05$) ise Ho’ın reddi ve H1’in kabulü % 5’ten büyük $p > 0,05$ ise Ho’ın reddedilememesi söz konusu olmaktadır.

Tablo 3.24: Ortalamalar İçin Verilen Puanların Karşılıkları

Puan Aralığı	Anlamı	Puan Karşılığı	Kısaltma
1,00-1,86	Kesinlikle Katılıyorum	1	KKKY
1,87-2,71	Katılıyorum	2	KY
2,72-3,57	Kısmen katılıyorum	3	KKY
3,58-4,43	Kararsızım	4	KRZ
4,44-5,29	Kısmen Katılmıyorum	5	KKMY
5,30-6,14	Katılmıyorum	6	KMY
6,15-7,00	Kesinlikle Katılmıyorum	7	KKKMY

Kaynak: Cural vd (2016)

Analiz yorumları yapılırken Tablo 3.24’deki ortalamalar ve puan karşılıkları ele alınmaktadır. Buna göre hesaplanan 7’li likert ölçeği Kesinlikle Katılıyorum (KKKY), Katılıyorum (KY), Kısmen Katılıyorum (KKY), Kararsızım (KRZ), Katılmıyorum (KMY), Kısmen Katılmıyorum (KKMY) ve Kesinlikle Katılmıyorum (KKKMY) aralık değerlerine göre analiz yorumları yapılmıştır.

Tablo 3.25: Katılımcıların Özel Tüketim Vergisi İle Sigara Tüketimi Görüşleri

MADDELER	Ort.	S.	t* (Anlamlılık)			Karar	
			3	4	5	T testi	Puan A.
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasak.	3,60	2,25	0,000	0,001	0,000	3 KKY -4 KRZ	4 KRZ
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,79	2,17	0,000	0,052	0,000	4 KRZ	4 KRZ
S.14 Tv'de sigaranın karartılması	4,26	2,20	0,000	0,019	0,000	4 KRZ-5 KMY	4 KRZ
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,42	2,18	0,000	0,000	0,000	3 KKY-4 KRZ	3 KKY
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	3,33	2,04	0,002	0,000	0,000	3 KKY-4 KRZ	3 KKY
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,58	2,13	0,000	0,000	0,000	4 KRZ-5 KMY	5 KMY
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,49	2,15	0,000	0,000	0,000	4 KRZ-5 KMY	5 KMY
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. artırılması	3,88	2,39	0,000	0,332	0,000	4 KRZ	4 KRZ
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	4,31	2,82	0,000	0,007	0,000	4 KRZ-5 KMY	4 KRZ
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,70	2,22	0,000	0,000	0,009	4 KRZ-5 KMY	5 KMY
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	5,11	1,99	0,000	0,000	0,226	5 KMY	5 KMY
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,32	2,31	0,000	0,007	0,000	4 KRZ-5 KMY	4 KRZ
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	4,60	2,27	0,000	0,000	0,001	4 KRZ -5 KMY	5 KMY
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	4,98	2,05	0,000	0,000	0,863	5 KMY	5 KMY
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	4,89	2,11	0,000	0,000	0,304	5 KMY	5 KMY
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	4,93	2,04	0,000	0,000	0,505	5 KMY	5 KMY
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,29	2,24	0,011	0,000	0,000	3 KKY-4 KRZ	3 KKY
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,37	1,97	0,000	0,000	0,000	4 KRZ-5 KMY	4 KRZ
S.30 Light sigara daha zararlıdır	3,17	2,18	0,117	0,000	0,000	3 KKY	3 KKY
S.31 Sig. bırakınca duyular iyileşir	2,17	1,71	0,000	0,000	0,000	2 KY-3 KKY	2 KY
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,60	1,93	0,000	0,000	0,000	2 KY-3 KKY	2 KY
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,30	2,16	0,006	0,000	0,000	3 KKY-4 KRZ	3 KKY
S.34 Sig. saçları beyazlatır	2,03	1,62	0,000	0,000	0,000	2 KY	2 KY
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,53	2,08	0,000	0,000	0,000	2 KY-3 KKY	2 KY
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,80	2,21	0,000	0,080	0,000	4 KRZ	4 KRZ
S.37 Sig. yemek yememi engeller	3,16	2,19	0,161	0,000	0,000	3 KKY	3 KKY
S.38 Sigara içmek aptalca	3,18	2,20	0,109	0,000	0,000	3 KKY	3 KKY
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,45	1,87	0,000	0,000	0,000	2 KY-3 KKY	2 KY
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	2,94	2,07	0,544	0,000	0,000	3 KKY	3 KKY
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,68	1,99	0,001	0,000	0,000	2 KY-3 KKY	2 KY
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,89	1,70	0,000	0,000	0,000	6 KMY- 7 KMY	6 KMY
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	3,06	2,24	0,574	0,000	0,000	3 KKY	3 KKY
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	5,17	2,12	0,000	0,000	0,000	5 KMY-6 KMY	5 KMY

* Buradaki t, 3, 4, 5 referans alınarak hesaplanan tek örnek t-testi istatistiğinin anlamlılığı (Anl.)'dir. Ayrıca, 2 referans alınarak yapılan t-testi anlamlılıkları 0,01'den küçük olduğundan tabloda raporlanmamıştır.

Not: Ort.: Ortalama, S: Standart sapma; buradaki t testi Anl., tek örnek t testi anlamlılıklarıdır. Karar sütunundaki t testi sonuçları, 3,4 ve 5 referans alınarak yapılan t-testlerine göre verilmişken, Karar sütunundaki Puan A. (Aralığı) sonuçları, Tablo 24'deki ortalama aralıkları dikkate alınarak yapılmıştır.

Tablo 3.25’de görüldüğü üzere katılımcıların görüşlerini kategorileştirme sürecinde karar sütununda t-testi ve puan karşılığına göre kararlar verilmiştir. Bu karar sütunları, katılımcıların görüşleri doğrultusunda elde edilen ortalamalar için tablo 3.24’de sunulan kategorilerden hangisine ait olduğuna yardımcı olmaktadır. Puan karşılığı karar sütunu verilerden elde edilen ortalamalara Tablo 3.24’e göre karar verilmiştir. T-testi’ne göre kararlarda ise t-testi anlamlılıklarının biri 0,05’ten büyük olması durumunda referans noktasından farklılık olmadığına aksi durumda referans noktası görüşüne sahip olmadığı ve bu ortalamanın düştüğü iki sınır değer arasında olduğuna karar verilmiştir.

Örneğin *S12-Sigarayı özendirici reklamların yasaklanmasının sigara tüketmemi azaltır*, ortalaması 3,60 olup, 3’e ve 5’e göre yapılan tek örnek t-test anlamlılıklarına bakıldığında ve her iki anlamlılığın da 0,05 den küçük olduğundan iki sayıdan da anlamlı fark olduğuna karar verilerek t-testine göre karar bölümünde KKY ile KRZ arasında yer almıştır. S12 puan aralığına göre KRZ olması, görüşlerin KKY-KRZ arasında olup KRZ’ye eğilimli olduğu sonucuna varılmıştır.

S13, S19 ve S36 sorularına verilen cevapların gerek puan aralığı gerekse t testleriyle genel olarak 4 KRZ kategorisinde değerlendirildiği gözlemlenebilir. Bu konudaki sigara kullanıcılarının görüşlerinin KRZ yapıda olduğu sonucuna varılmıştır.

Örneğin, *S13- İletişim araçları (radyo, TV, gazete, internet vb.) ile sigaranın zararlarını gösteren bilinçlendirme kampanyaların sigara tüketmemi azaltır*, *S19- Vergi ile sigara fiyatının artırılmasının sigara tüketmemi azaltır* ve *S36-Sigara bağımlılıktır*, sorularına bakıldığında gerek t-testi gerekse puan aralığında 4 KRZ kategorisinde kaldıkları görülmektedir.

S14- Televizyon dizisi ile filmlerdeki sigaranın karartılmasının sigara tüketmemi azaltır, *S20- Taşıtlardaki sigara içme yasağının sigara tüketmemi azaltır*, *S23-Fiyat artınca kaçak sigara kullandım* ve *S29-Eğer sigaradan alınan vergiler, özel bir hesapta toplanıp sigaraya ilişkin hastalıklar için kullanılacaksa yüksek oranlı sigara vergilerini destekleyebilirim*, soruları 4 KRZ ve 5 KKMYY kategorileri aralığında kaldığı t-testinde görülür iken puan aralığına bakıldığında 4 KRZ oldukları görülmektedir.

S15- Kapalı mekânlarda sigara içme yasağının sigara tüketmemi azaltır, S16- Televizyon Sigara bırakma tedavi ve yöntemlerinin ucuzlatılmasının sigara tüketmemi azaltır, S28- Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum ve S33- Sigara baş dönmesine sebep olabilir, soruları t-testinde 3 KKY ve 4 KRZ kategorileri aralığında kalırken puan aralığında 3 KKY oldukları görülmektedir.

S17- Sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait resimlerin sigara tüketmemi azaltır, S18- Sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait yazıların sigara tüketmemi azaltır, S21- Sigara fiyatının arttığı ayda, daha az sigara içtim ve S24- Sigara fiyatı artınca ucuz/düşük vergili/vergisiz (Free shop'tan alınan gümrüksüz) sigara kullandım, soruları 4 KRZ ve 5 KKMY kategorileri aralığında kaldığı t-testinde görülür iken puan aralığına bakıldığında 5 KKMY oldukları görülmektedir.

Katılımcıların S22, S25, S26 ve S27 gibi sigaranın fiyatının vergiler ile dolaylı olarak artırılmasına karşılık verilen tepkileri ölçmeye çalışan sorulara verilen cevapların gerek puan aralığı gerekse t testleriyle genel olarak 5 KKMY kategorisinde değerlendirildiği gözlemlenebilir. Bu da katılımcıların vergilere karşı tepkisizliğini gösterebilmektedir.

S22- Tütün ürünleri tüketimi üzerine konulan yüksek vergilerin hastalık riskini azaltacağına inanıyorum, S25- Sigaradaki vergi oranlarını yakından takip ediyorum, S26- Sigara fiyatındaki artışlardan dolayı içtiğim sigara miktarı azalmıyor ve S27- Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum, gerek t-testinde gerekse puan aralığında 5 KKMY oldukları net bir şekilde görülmektedir.

S30- Light sigara, normal sigaradan daha zararlıdır, S37- Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor, S38-Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum, S40- Daha fazla sigara içerek sağlığımı daha çok riske atıyorum ve S43- Daha uzun süredir sigara içiyordum, daha çok arkadaşım olurdu, örnekleminin t-testinde ve puan aralığında KMY kategorisinde kaldığı net bir şekilde görülmektedir.

Örneklemin S31- Sigaranın bırakılmasıyla yeme-içmelerde koku ve tat duygusu iyileşmektedir, S32- *Sigara nefes darlığına sebep olabilir*, S33- *Sigara baş dönmesine sebep olabilir*, S35- *Sigara akciğer kanserine sebep olabilir*, S34- *Sigara saçların beyazlamasına ve dökülmesine sebep olabilir*, sorularını kapsayan sigaranın zararlarının farkındalığı kısmıyla kıyaslanınca aynı tarz cevaplar verildiği görülmektedir. Bu da katılımcıların sigaranın kullanımının verdiği zararların farkında olduklarını göstermektedir.

Örneklemin, S38-*Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum*, KKY fikrinde oldukları (0,05 anlamlılık) net bir şekilde görülmektedir. S39- *Sigara hakkındaki genel görüşüm kötü/olumsuz*, örnekleminin kategorisi ise 2 KY ve 3 KKY arasında kaldığı, 2 KY'e meyilli oldukları görülmektedir. Bu da S38'i destekler niteliktedir. S39-*Sigara hakkındaki genel görüşüm kötü/olumsuz*, örnekleminin kategorisi ise 2 KY ve 3 KKY arasında kaldığı, 2 KY'e meyilli oldukları görülmektedir. Bu da S38'i destekler niteliktedir.

3.6. Sigarayı Bırakma İsteklerine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Çalışmamızda, Tablo 3.26'da artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların sigarayı bırakmak isteme durumlarına göre farklılıkları yer almıştır. S12, S13 S14, S15, S20, S27, S28, S30, S31, S32, S34, S35, S37, S38, S39, S42, S44'e katılımcıların 0,05 anlamlılığında sigarayı bırakma isteme durumlarına göre görüşlerinde anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 3.26: Sigarayı Bırakma İsteklerine Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

MADDELER	Ortalama		t testi p değeri	Karar	
	Evet	Hayır		Evet	Hayır
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasad.	3,35	4,08	0,002*	3 KKY	4 KRZ
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,49	4,36	0,000*	3 KKY	4 KRZ
S.14 Tv'de sigaranın karartılması	4,07	4,64	0,014*	4 KRZ	5 KKMY
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,18	3,87	0,003*	3 KKY	4 KRZ
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	2,26	3,46	0,351	2 KY	3 KKY
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,58	4,58	0,998	5 KKMY	5 KKMY
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,47	4,52	0,816	5 KKMY	5 KKMY
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. Arttırılma.	3,91	3,84	0,780	4 KRZ	4 KRZ
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	4,13	4,66	0,023*	4 KRZ	5 KKMY
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	3,79	3,54	0,285	4 KRZ	3 KKY
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	5,02	5,30	0,184	5 KKMY	6 KMY
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,42	4,13	0,238	4 KRZ	4 KRZ
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	4,48	4,83	0,140	5 KKMY	5 KKMY
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	5,04	4,87	0,449	5 KKMY	5 KKMY
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	4,88	4,92	0,852	5 KKMY	5 KKMY
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	4,77	5,25	0,022*	5 KKMY	5 KKMY
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,08	3,69	0,010*	3 KKY	4 KRZ
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,35	4,41	0,770	4 KRZ	4 KRZ
S.30 Light sigara daha zararlıdır	2,78	3,94	0,000*	3 KKY	4 KRZ
S.31 Sig. bırakınca duyular iyileşir	1,99	2,51	0,006*	2 KY	2 KY
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,40	2,98	0,007*	2 KY	3 KKY
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,15	3,59	0,059	3 KKY	4 KRZ
S.34 Sig. saçları beyazlatır	1,82	2,43	0,001*	1 KKKY	2 KY
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,26	3,05	0,001*	2 KY	3 KKY
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,90	3,61	0,218	4 KRZ	3 KKY
S.37 Sig. yemek yememi engeller	2,78	3,88	0,000*	3 KKY	4 KRZ
S.38 Sigara içmek aptalca	2,78	3,94	0,000*	3 KKY	4 KRZ
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,21	2,92	0,001*	2 KY	3 KKY
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	2,98	2,85	0,558	3 KKY	3 KKY
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,65	2,73	0,692	2 KY	3 KKY
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	6,05	5,56	0,006*	6 KMY	6 KMY
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	2,98	3,23	0,287	3 KKY	3 KKY
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	5,54	4,45	0,000*	6 KMY	5 KKMY

Örneğin, *S12-Vergi, Sigarayı özendirici reklamların yasaklanmasının sigara tüketimi azaltır*, sorusuna sigarayı bırakmak isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. *S13- İletişim araçları (radyo, TV, gazete, internet vb.) ile sigaranın zararlarını gösteren bilinçlendirme kampanyalarının sigara tüketimi azaltır*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. Bu da sigarayı bırakma düşüncesinde olanların bu mücadele yöntemlerinden daha çok etkilendiğini, bırakmak istemeyenlerin ise etkilenmediğini göstermektedir.

Örneklemin, *S14-Televizyon dizisi ile filmlerdeki sigaranın karartılmasının sigara tüketimi azaltır*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KRZ görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KKY görüşüne sahiplerdir. *S15- Kapalı mekânlarda sigara içme yasağının sigara tüketimi azaltır*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. *S20- Taşıtlardaki sigara içme yasağının sigara tüketimi azaltır*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KRZ görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KKY görüşüne sahiplerdir. Buradan sonuçla katılımcıların sigarayı bırakmak isteyen kısmının devletin mücadele yöntemlerine karşı duyarsız olduğunu görebiliriz.

S27- Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum, sorusunda sigarayı bırakma isteyenler de sigarayı bırakmak istemeyenlerle aynı kategoride olduğu görülmüştür ancak bırakmak isteyenler konuya daha az katılım göstermişlerdir. Bu da sigara tüketimi üzerindeki vergilerin kullanımda bir azalma sağlamayacağını desteklemektedir.

S28- Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. *S30- Light sigara, normal sigaradan daha zararlıdır*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. *S31- Sigaranın bırakılmasıyla yeme içmelerde koku ve tat duygusu iyileşmektedir*, sorusunda sigarayı bırakma

isteyenler de sigarayı bırakmak istemeyenlerle aynı düşüncede olduğu görülmüş ve KY görüşünde oldukları görülmektedir.

S32-Sigara nefes darlığına sebep olabilir, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KKY görüşüne sahiplerdir. *S34-Sigara saçların beyazlamasına ve dökülmesine sebep olabilir*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KY görüşüne sahiplerdir. *S37-Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir.

S38-Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KRZ görüşüne sahiplerdir. Sigarayı bırakmak isteyenlerin bu görüşe daha meğilli olduğu bırakmak istemeleri ile desteklenebilir.

S39-Sigara hakkındaki genel görüşüm kötü/olumsuz, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KKY görüşüne sahiplerdir. *S42-Moralim bozuk olduğunda, sıkıntılı anlarımda sigara kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor*, sorusunda sigarayı bırakma isteyenler de sigarayı bırakmak istemeyenlerle aynı düşüncede olduğu görülmüş ve KMY görüşünde oldukları belirlenmiştir. *S44-Daha uzun süredir sigara içiyordum, daha çok arkadaşım olurdu*, sorusuna sigarayı bırakma isteyenler KMY görüşünde iken, sigarayı bırakmak istemeyenler KKKMY görüşüne sahiplerdir.

3.7. Sigarayı Bırakmaya Çalışmalarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Çalışmamızda, Tablo 3.27’de artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların sigarayı bırakmaya çalışma durumlarına göre farklılıkları yer almıştır. S14, S30, S31, S32, S34, S37, S38, S43, S44’e katılımcıların 0,05 anlamlılığında sigarayı bırakmaya çalışma durumlarına göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.27: Katılımcıların Görüşlerinin S10'a Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama		t testi p değeri	Karar	
	Evete	Hayır		Evete	Hayır
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasak.	3,48	3,85	0,123	4 KRZ	4 KRZ
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,57	4,23	0,004*	3 KKY	4 KRZ
S.14 Tv'de sigaranın karartılması	4,18	4,43	0,304	4 KRZ	4 KRZ
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,32	3,61	0,218	3 KKY	4 KRZ
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	3,32	3,36	0,852	3 KKY	3 KKY
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,59	4,57	0,959	5 KMY	5 KMY
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,47	4,52	0,836	5 KMY	5 KMY
S.19 Ver. ile sig. fiyatın artırılması	3,95	3,75	0,449	4 KRZ	4 KRZ
S.20 Taştlar. sigara içme yasağı	4,19	4,56	0,134	4 KRZ	5 KMY
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,84	4,42	0,075	5 KMY	4 KRZ
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	5,15	5,03	0,573	5 KMY	5 KMY
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,44	4,08	0,149	5 KMY	4 KRZ
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	4,58	4,64	0,790	5 KMY	5 KMY
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	5,04	4,88	0,474	5 KMY	5 KMY
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	5,00	4,66	0,128	5 KMY	5 KMY
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	4,81	5,18	0,094	5 KMY	5 KMY
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,28	3,31	0,893	3 KKY	3 KKY
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,45	4,20	0,238	5 KMY	4 KRZ
S.30 Light sigara daha zararlıdır	2,95	3,63	0,004*	3 KKY	4 KRZ
S.31 Sig. bırakınca duyular iyileşir	2,02	2,47	0,021*	2 KY	2 KY
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,44	2,93	0,018*	2 KY	3 KKY
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,22	3,47	0,294	3 KKY	3 KKY
S.34 Sig. saçları beyazlatır	1,92	2,26	0,047*	2 KY	2 KY
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,38	2,84	0,051	2 KY	3 KKY
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,91	3,58	0,146	4 KRZ	4 KRZ
S.37 Sig. yemek yememi engeller	2,90	3,67	0,002*	3 KKY	4 KRZ
S.38 Sigara içmek aptalca	2,89	3,78	0,000*	3 KKY	4 KRZ
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,34	2,68	0,078	2 KY	2 KY
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	2,97	2,87	0,651	3 KKY	3 KKY
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,73	2,57	0,452	3 KKY	2 KY
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,96	5,73	0,209	6 KMY	6 KMY
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	2,89	3,43	0,025*	3 KKY	3 KKY
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	5,47	4,55	0,000*	6 KMY	5 KMY

Örneğin, S13- İletişim araçları (radyo, TV, gazete, internet vb.) ile sigaranın zararlarını gösteren bilinçlendirme kampanyaların sigara tüketmemi azaltır, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı

bırakmaya çalışmayanlar KRZ görüşü eğiliminde oldukları ulaşılan analiz sonucudur. S30-Light sigara, normal sigaradan daha zararlıdır, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KRZ görüşü eğiliminde oldukları görülmektedir. S31-Sigaranın bırakılmasıyla yeme-içmelerde koku ve tat duygusu iyileşmektedir, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KRZ görüşü eğiliminde oldukları ulaşılan analiz sonucu görülmektedir. S32-Sigara nefes darlığına sebep olabilir, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KKY görüşüne sahiplerdir. S34-Sigara saçların beyazlamasına ve dökülmesine sebep olabilir, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar da bırakmaya çalışmayanlar da KY görüşü eğiliminde oldukları ulaşılan analiz sonucudur. S37-Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S38-Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S43-Moralim bozuk olduğunda, sıkıntılı anlarımda sigara kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KKY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KKY görüşüne sahiplerdir. S44-Daha uzun süredir sigara içiyor olsaydım, daha çok arkadaşım olurdu, sorusuna sigarayı bırakmaya çalışanlar KMY görüşünde iken, sigarayı bırakmaya çalışmayanlar KKMY görüşüne sahiplerdir. Soruların anlamlılığına bakıldığında herhangi bir ortak sonuç gözlenmemektedir.

3.8. Cinsiyete Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Çalışmamızda, Tablo 3.28’de artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların cinsiyetlerine göre farklılıkları yer almıştır. S24, S25, S27, S37, S38’e katılımcıların 0,05 anlamlılığında cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.28: Katılımcıların Görüşlerinin Cinsiyetlerine Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama		t testi p değeri	Karar	
	Kadın	Erkek		Evet	Hayır
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasak.	3,74	3,51	0,321	4 KRZ	3 KKY
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,99	3,65	0,139	4 KRZ	4 KRZ
S.14 Tv'de sigaranın karartılması	4,41	4,17	0,297	4 KRZ	4 KRZ
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,43	3,41	0,957	3 KKY	3 KKY
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	3,34	3,32	0,960	3 KKY	3 KKY
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,63	4,55	0,741	5 KKMY	5 KKMY
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,43	4,52	0,683	4 KRZ	5 KKMY
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. Artırılması	3,80	3,94	0,581	4 KRZ	4 KRZ
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	4,37	4,27	0,698	4 KRZ	4 KRZ
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,72	4,70	0,931	5 KKMY	5 KKMY
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	5,30	4,99	0,126	6 KMY	6 KMY
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,32	4,32	0,980	4 KRZ	4 KRZ
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	5,03	4,32	0,003*	5 KKMY	4 KRZ
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	5,32	4,76	0,008*	6 KMY	5 KKMY
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	4,98	4,83	0,494	5 KKMY	5 KKMY
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	5,25	4,73	0,012*	5 KKMY	5 KKMY
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,19	3,35	0,500	3 KKY	3 KKY
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,55	4,25	0,135	5 KKMY	4 KRZ
S.30 Light sigara daha zararlıdır	3,53	2,94	0,009	3 KKY	3 KKY
S.31 Sig. bıraktınca duyular iyileşir	2,26	2,11	0,389	2 KY	2 KY
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,72	2,52	0,309	2 KY	2 KY
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,50	3,17	0,155	3 KKY	3 KKY
S.34 Sig. saçları beyazlatır	2,17	1,94	0,177	2 KY	2 KY
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,70	2,43	0,210	2 KY	2 KY
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,68	3,89	0,363	4 KRZ	4 KRZ
S.37 Sig. yemek yememi engeller	3,73	2,78	0,000*	4 KRZ	3 KKY
S.38 Sigara içmek aptalca	3,72	2,83	0,000*	4 KRZ	3 KKY
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,53	2,40	0,495	2 KY	2 KY
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	3,07	2,85	0,300	3 KKY	3 KKY
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,86	2,56	0,144	3 KKY	2 KY
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,94	5,85	0,638	6 KMY	6 KMY
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	3,10	3,04	0,814	3 KKY	3 KKY
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	4,92	5,33	0,064	5 KKMY	6 KMY

Örneklemede, S24- *Sigara fiyatı artınca ucuz/düşük vergili/vergisiz (Freeshop'tan alınan gümrüksüz) sigara kullandım*, sorusuna kadınlar KKMY görüşünde iken, erkekler KRZ görüşüne sahiplerdir. S25-*Sigaradaki vergi oranlarını yakından takip ediyorum*, sorusuna kadınlar KMY görüşünde iken, erkekler KKMY görüşüne sahiplerdir. S27- *Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum*, sorusuna kadınlar da erkeklerde KKMY kategorisinde iken kadınlar daha az katılım eğiliminde olduğu gözlenmiştir.

S37- *Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor*, sorusuna cinsiyeti kadın olanlar KRZ görüşünde iken, cinsiyeti erkek olanlar KKY görüşüne sahiplerdir. S38- *Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum*, sorusuna kadınlar KRZ görüşünde iken, erkekler KKY görüşüne sahiplerdir. Soruların anlamlılığına bakıldığında herhangi bir ortak sonuç gözlenmemektedir.

3.9. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Görüşlerdeki Farklılıklar

Çalışmamızda, Tablo 3.29'da artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların medeni durumlarına göre farklılıkları yer almıştır. S12, S14, S15, S18, S23, S35, S37, S40, S43, S44'e katılımcıların 0,05 anlamlılığında medeni durumlarına göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.29: Katılımcıların Görüşlerinin Medeni Durumlarına Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama		t testi p değeri	Karar	
	Evli	Bekâr		Evli	Bekâr
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasak.	3,26	3,89	0,006*	3 KKY	4 KRZ
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,61	3,93	0,153	4 KRZ	4 KRZ
S.14 Tv'de sigaranın karartılması	3,96	4,52	0,013*	4 KRZ	5 KKMY
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,15	3,65	0,022*	3 KKY	4 KRZ
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	3,35	3,31	0,839	3 KKY	3 KKY
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,42	4,72	0,167	4 KRZ	5 KKMY
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,15	4,77	0,004*	4 KRZ	5 KKMY
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. Artırılması	3,74	4,00	0,271	4 KRZ	4 KRZ
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	4,25	4,36	0,635	4 KRZ	4 KRZ
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,49	4,88	0,083	4 KRZ	5 KKMY
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	5,30	4,95	0,082	6 KMY	5 KKMY
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,72	3,99	0,002*	5 KKMY	4 KRZ
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	4,75	4,47	0,218	5 KKMY	5 KKMY
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	5,14	4,85	0,164	5 KKMY	5 KKMY
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	4,74	5,02	0,189	5 KKMY	5 KKMY
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	4,74	5,09	0,085	5 KKMY	5 KKMY
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,08	3,46	0,089	3 KKY	3 KKY
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,32	4,41	0,637	4 KRZ	4 KRZ
S.30 Light sigara daha zararlıdır	3,26	3,10	0,489	3 KKY	3 KKY
S.31 Sig. bırakınca duyular iyileşir	2,15	2,18	0,874	2 KY	2 KY
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,76	2,46	0,133	3 KKY	2 KY
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,41	3,21	0,347	3 KKY	3 KKY
S.34 Sig. saçları beyazlatır	2,17	1,92	0,126	2 KY	2 KY
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,85	2,26	0,006*	3 KKY	2 KY
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,98	3,66	0,155	4 KRZ	4 KRZ
S.37 Sig. yemek yememi engeller	2,65	3,58	0,000*	2 KY	4 KRZ
S.38 Sigara içmek aptalca	3,25	3,12	0,549	3 KKY	3 KKY
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,37	2,52	0,409	2 KY	2 KY
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	3,23	2,69	0,009*	3 KKY	2 KY
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,83	2,55	0,170	3 KKY	2 KY
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,89	5,88	0,927	6 KMY	6 KMY
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	3,52	2,68	0,000*	3 KKY	2 KY
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	5,42	4,96	0,031*	6 KMY	5 KKMY

Örneğin, S1- *Sigarayı özendirici reklamların yasaklanmasının sigara tüketmemi azaltır* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S3- *Televizyon dizisi ile filmlerdeki sigaranın karartılmasının sigara tüketmemi azaltır* sorusuna medeni durumu evli olanlar KRZ görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KKMY görüşüne sahiplerdir. S4- *Kapalı mekânlarda sigara içme yasağının sigara tüketmemi azaltır* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S7- *Sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait yazıların sigara tüketmemi azaltır* sorusuna medeni durumu evli olanlar KRZ görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KKMY görüşüne sahiplerdir. S12- *Sigara fiyatı artınca kaçak sigara kullandım* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKMY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S24- *Sigara akciğer kanserine sebep olabilir* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KY görüşüne sahiplerdir. S26- *Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor* sorusuna medeni durumu evli olanlar KY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KRZ görüşüne sahiplerdir. S29- *Daha fazla sigara içerek sağlığımı daha çok riske atıyorum* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KY sahiplerdir. S32- *Moralim bozuk olduğunda, sıkıntılı anlarımda sigara kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor* sorusuna medeni durumu evli olanlar KKY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KY görüşüne sahiplerdir. S33- *Daha uzun süredir sigara içiyor olsaydım, daha çok arkadaşım olurdu* sorusuna medeni durumu evli olanlar KMY görüşünde iken, medeni durumu bekâr olanlar KKMY görüşüne sahiplerdir.

3.10. Katılımcıların Sigara İçme Sürelerine Göre Bakışları

Çalışmamızda, Tablo 3.30'da artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların sigara içme sürelerine göre farklılıkları yer almıştır. S24, S36, S37, S38, S41'e katılımcıların 0,05 anlamlılığında sigara içme sürelerine göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.30: Katılımcıların Görüşlerinin Sigara İçme Sürelerine Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama					F anl.
	1-5	6-10	11-15	16-20	20 +	
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasak.	4,10	3,48	3,66	3,05	3,53	0,132
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,93	3,65	3,71	3,71	3,99	0,806
S.14 Tv’de sigaranın karartılması	4,52	4,23	4,20	4,36	4,03	0,721
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	3,41	3,45	3,34	3,07	3,64	0,753
S.16 Sig. bırakma ted. Ucuzlatılm.	3,36	3,17	3,14	3,62	3,58	0,503
S.17 Sig. pak. üzerindeki resimler	4,81	4,45	4,40	5,29	4,32	0,108
S.18 Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,83	4,53	3,94	4,55	4,47	0,169
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. Artırılması	3,80	4,12	3,85	3,95	3,56	0,604
S.20 Taştlar. sigara içme yasağı	4,49	4,33	4,20	4,26	4,19	0,925
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,33	4,82	4,72	4,95	4,78	0,504
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	4,94	5,01	5,25	5,17	5,35	0,683
S.23 Fiy. artınca kaçak kullandım	4,07	4,45	4,22	4,76	4,21	0,534
S.24 Fiy. artınca ucuz kullandım	4,43	4,58	4,14	5,50	4,71	0,042*
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	4,93	4,82	5,25	4,88	5,15	0,644
S.26 Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	4,96	5,00	4,80	4,71	4,79	0,908
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	5,36	4,87	4,62	4,69	4,97	0,202
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,49	3,32	3,35	3,31	2,92	0,601
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	4,29	4,37	4,54	4,62	4,17	0,731
S.30 Light sigara daha zararlıdır	3,16	3,11	2,82	4,07	3,11	0,060
S.31 Sig. bırakınca duyular iyileşir	2,18	2,22	1,75	2,33	2,32	0,298
S.32 Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,45	2,65	2,46	2,79	2,69	0,825
S.33 Sig. baş dönmesine sebep olur	3,25	3,48	3,23	3,26	3,11	0,809
S.34 Sig. saçları beyazlatır	2,01	2,07	1,69	2,55	1,99	0,125
S.35 Sig. kanserine sebep olur	2,59	2,43	2,23	3,07	2,61	0,328
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,65	3,41	4,14	4,48	4,00	0,033*
S.37 Sig. yemek yememi engeller	3,86	3,21	2,72	3,21	2,61	0,003*
S.38 Sigara içmek aptalca	3,47	3,17	2,63	3,88	2,94	0,031*
S.39 Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,72	2,34	2,34	2,52	2,40	0,607
S.40 Sig. içerek sağ. riske atıyorum	3,02	2,59	3,00	3,36	3,15	0,180
S.41 Sig. tadından zevk alıyorum.	2,14	2,75	2,51	3,05	3,10	0,024*
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,67	5,92	6,29	5,64	5,85	0,208
S.43 Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	3,04	2,76	2,94	3,69	3,39	0,117
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	4,72	5,12	5,68	5,19	5,31	0,100

Not: Buradaki F Anl., bağımsız örnek tek yönlü ANOVA F testi anlamlılıklarıdır.

Bu testin H0 hipotezi, “Özel tüketim vergisi ile sigara tüketimi arasındaki genel görüşlerinin sigara içme sürelerine göre değişmemektedir” şeklinde ifade edilebilir. Grupların varyans homojenliği için yapılan Levene test istatistiği 0,05’de istatistik olarak anlamlı olan S37 (Anl.: ,052), S38 (Anl.: ,051) ve S41 (Anl.:0,512) konular için grupların aynı varyansa sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.31: Sigara İçme Süreleri Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi

	1-5/ 6-10	1-5/ 11-15	1-5/ 16-20	1-5/ 21+	6-10/ 11-15	6-10/ 16-20	6-10/ 21+	11-15/ 16-20	11-15/ 21+	21+
S24	0,635	0,431	0,013	0,451	0,195	0,023	0,710	0,003	0,0141	0,072
S36	0,432	0,181	0,048	0,325	0,029	0,006	0,068	0,438	0,713	0,266
S37	0,033	0,140	0,986	0,061	0,140	0,251	0,762	0,251	0,151	0,151
S38	0,327	0,021	0,320	0,136	0,105	0,067	0,484	0,004	0,401	0,028
S41	0,031	0,267	0,016	0,003	0,427	0,390	0,227	0,0168	0,082	0,897

Tablo 3.31’e göre 0,05 anlamlılık düzeyinde örneklemin tecrübelerine göre farklılık S24, S36, S37, S38 ve S41’da görülmektedir. S24’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 3. Grup (1-5/16-20), 6. Grup (6-10/16-20) ve 8. Grup (11-15/16-20) arasında anlamlı farklılık vardır. S36’de göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 3. Grup (1-5/16-20) ve 5. Grup (6-10/11-15) ve6. Grup (6-10/21+) arasında anlamlı farklılık vardır. S37’da göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 1. Grup (1-5/6-10) arasında anlamlı farklılık vardır. S38’de göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (1-5/11-15) , 8. Grup (11-15/1620) ve 10. Grup (16-20/21+) arasında anlamlı farklılık vardır. S41’a göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 1. Grup (1-5/6-10), 3. Grup (1-5/16-20), ve 4. Grup (1-5/21+) arasında anlamlı farklılık vardır.

3.11. Katılımcıların Aylık Harcamalarına Göre Bakışları

Çalışmamızda, Tablo 3.32’de artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların aylık harcama tutarlarına göre farklılıkları yer almıştır. S30, S34, S35, S43’e katılımcıların 0,05 anlamlılığında aylık harcama tutarlarına göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.32: Katılımcıların Görüşlerinin Gelir Durumlarına Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama				Fanl.
	1000 altı	1000-2000	2000-3000	3000 +	
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasad.	3,74	3,62	3,55	3,29	0,659
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	4,40	4,40	4,11	3,82	0,882
S.14Tv'de sigaranın karartılması	3,60	3,42	3,51	2,85	0,300
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	4,74	4,61	4,55	4,16	0,191
S.16Sig. bırakmated. Ucuzlatılm.	4,57	4,66	4,21	4,27	0,409
S.17Sig. pak. üzerindeki resimler	3,31	3,30	3,62	3,05	0,423
S.18Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,05	3,92	3,33	4,18	0,464
S.19 Ver. ile sig. fiyatın. Artırılması	4,53	4,21	4,42	3,87	0,134
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	4,90	4,87	4,01	4,80	0,297
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	5,22	4,95	5,25	5,05	0,026
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	4,08	4,30	4,32	4,93	0,664
S.23Fiy. artınca kaçak kullandım	4,63	4,39	4,74	4,84	0,158
S.24Fiy. artınca ucuz kullandım	4,88	4,87	5,09	5,33	0,581
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	5,17	4,78	4,51	5,02	0,485
S.26Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	5,16	4,86	4,93	4,58	0,153
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	3,41	3,22	3,25	3,22	0,344
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	4,23	4,59	4,45	4,05	0,901
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	2,90	2,98	3,99	3,16	0,286
S.30Light sigara daha zararlıdır	2,19	2,02	2,46	2,05	0,003*
S.31Sig. bırakınca duyular iyileşir	2,58	2,48	3,04	2,31	0,316
S.32Sig. nefes darlığına seb. Olur	3,22	3,27	3,30	3,56	0,130
S.33Sig. baş dönmesine sebep olur	1,74	1,92	2,59	2,20	0,801
S.34Sig. saçları beyazlatır	2,32	2,27	3,34	2,56	0,002*
S.35Sig. kanserine sebep olur	3,72	3,73	3,68	4,33	0,002*
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,50	3,05	2,95	2,87	0,310
S.37Sig. Yemek yememi engeller	2,97	3,24	3,42	3,18	0,161
S.38 Sigara içmek aptalca	2,51	2,40	2,50	2,36	0,533
S.39Sig. Hakkındaki görüşüm kötü	2,90	3,05	2,95	2,75	0,936
S.40Sig. İçerek sağ. Riske atıyorum	2,76	2,55	2,83	2,58	0,834
S.41Sig. Tadından zevk alıyorum.	5,88	5,97	5,74	5,91	0,715
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	2,65	3,02	4,04	2,78	0,824
S.43Sig. İyi hissetmemi sağlıyor.	5,02	5,18	5,22	5,42	0,000*
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	3,74	3,62	3,55	3,29	0,688

Not: Buradaki *F* Anl., bağımsız örnek tek yönlü ANOVA *F* testi anlamlılıklarıdır.

Bu testin H0 hipotezi, “Özel tüketim vergisi ile sigara tüketimi arasındaki genel görüşlerinin gelir durumlarına göre değişmemektedir” şeklinde ifade edilebilir. Grupların varyans homojenliği için yapılan Levene test istatistiği 0,05’de istatistik olarak anlamlı olan S24 (Anl.: ,581), S38 (Anl.: 0,533) ve S41 (Anl.:0,715) konular için grupların aynı varyansa sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.33: Gelir Durumları Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi

	1000 altı/1000- 2000	1000 altı/2000- 3000	1000 altı/3000+	1000- 2000/2000- 3000	1000- 2000/3000+	2000- 3000/3000+
S.30	0,770	0,001	0,447	0,001	0,590	0,032
S.34	0,344	0,000	0,073	0,004	0,284	0,168
S.35	0,836	0,001	0,568	0,000	0,366	0,033
S.43	0,173	0,001	0,712	0,001	0,495	0,001

Tablo 3.33’e göre 0,05 anlamlılık düzeyinde örneklemin tecrübelerine göre farklılık S30, S34, S35 ve S43’de görülmektedir.S30’a göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (1000 altı/2000-3000) ile 4. Grup (1000-2000/2000-3000) ve 6.grup (2000-3000/3000+) arasında anlamlı farklılık vardır.S34’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (1000 altı/2000-3000) ve 4. Grup (1000-2000/2000-3000) arasında anlamlı farklılık vardır. S35’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (1000 altı/2000-3000) ile 4. Grup (1000-2000/2000-3000) ve 6. Grup (2000-3000/3000+) arasında anlamlı farklılık vardır. S43’ye göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (1000 altı/2000-3000) ile 4. Grup (1000-2000/2000-3000) ve 6. Grup (2000-3000/3000+) arasında anlamlı farklılık vardır.

3.12. Katılımcıların Yaşlarına Göre Bakışları

Çalışmamızda, Tablo 3.34’de artan oranlı vergiler ile fiyat artışlarına ve tütünle mücadele yöntemlerine yönelik sorulara verilen cevapların yaşlarına göre farklılıkları yer almıştır. S15, S19, S28, S37, S41, S43 ve S44’e katılımcıların 0,05 anlamlılığında yaşlarına göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.34: Katılımcıların Görüşlerinin Yaşlarına Göre Değişimi

MADDELER	Ortalama					Fanl.
	18-23	24-29	30-35	36-41	42+	
S.12 Sigarayı özendirici rek. yasad.	4,50	3,85	3,95	4,15	4,50	0,201
S.13 Bilinçlendirme kampanyaları	3,88	2,91	3,14	3,57	3,88	0,787
S.14Tv'de sigaranın karartılması	4,66	4,55	4,05	4,47	4,66	0,192
S.15 Kapalı mekân sig. içme yasağı	4,65	4,06	4,16	4,55	4,65	0,017*
S.16Sig. bırakmated. Ucuzlatılm.	3,38	3,09	2,92	3,79	3,38	0,244
S.17Sig. pak. üzerindeki resimler	4,31	3,61	3,05	4,04	4,31	0,507
S.18Sig. pak. üzerindeki yazılar	4,62	3,96	4,03	4,28	4,62	0,211
S.19 Ver. ilesig. fiyatın. artırılması	4,91	4,45	4,32	5,21	4,91	0,036*
S.20 Taşıtlar. sigara içme yasağı	5,18	5,06	5,08	5,40	5,18	0,299
S.21 Fiyat arttığında, daha az içtim	4,33	4,55	4,22	4,72	4,33	0,140
S.22 Ver. hastalık riskini azaltır	4,41	4,49	5,24	4,81	4,41	0,683
S.23Fiy. artınca kaçak kullandım	4,89	5,06	4,68	5,36	4,89	0,255
S.24Fiy. artınca ucuz kullandım	5,10	4,55	4,38	5,02	5,10	0,340
S.25 Vergi oran. takip ediyorum	4,98	4,59	5,49	4,64	4,98	0,555
S.26Fiy. artış kul. sig. azalmıyor	3,55	3,08	3,19	2,53	3,55	0,192
S.27 Tüketim yük. vergilerle azalır	4,49	4,38	4,32	4,11	4,49	0,145
S.28 Yük. oran. ver. destekliyorum	3,16	3,11	3,76	2,79	3,16	0,036*
S.29 Yük. ver. artış. kabul ederim	2,34	1,84	2,32	2,36	2,34	0,840
S.30Light sigara daha zararlıdır	2,83	2,38	2,92	2,53	2,83	0,356
S.31Sig. bırakınca duyular iyileşir	3,39	3,16	2,84	3,45	3,39	0,209
S.32Sig. nefes darlığına seb. Olur	2,21	1,91	2,24	1,96	2,21	0,255
S.33Sig. baş dönmesine sebep olur	2,51	2,74	2,95	2,40	2,51	0,616
S.34Sig. saçları beyazlatır	3,46	3,95	4,11	4,36	3,46	0,373
S.35Sig. kanserine sebep olur	3,17	3,01	3,24	2,36	3,17	0,449
S.36 Sigara bağımlılıktır.	3,17	3,41	3,35	2,64	3,17	0,105
S.37Sig. yemek yememi engeller	2,56	2,25	2,62	2,45	2,56	0,011*
S.38 Sigara içmek aptalca	2,90	2,84	3,70	3,21	2,90	0,364
S.39Sig. hakkındaki görüşüm kötü	2,65	2,29	3,65	3,11	2,65	0,763
S.40Sig. içerek sağ. riske atıyorum	5,90	6,10	5,84	5,92	5,90	0,072
S.41Sig. tadından zevk alıyorum.	2,74	3,40	3,89	2,98	2,74	0,003*
S.42 Sigara içmek iyi bir şey.	5,17	5,59	5,03	5,53	5,17	0,580
S.43Sig. iyi hissetmemi sağlıyor.	4,50	3,85	3,95	4,15	4,50	0,041*
S.44 Sigara ile daha çok ark. Olur	3,88	2,91	3,14	3,57	3,88	0,031*

Not: Buradaki *F* Anl., bağımsız örnek tek yönlü ANOVA *F* testi anlamlılıklarıdır.

Bu testin H0 hipotezi, “Özel tüketim vergisi ile sigara tüketimi arasındaki genel görüşlerinin yaşlarına göre değişmemektedir” şeklinde ifade edilebilir. Grupların varyans homojenliği için yapılan Levene test istatistiği 0,05’de istatistik olarak anlamlı olan S4 (Anl.: ,700), S17 (Anl.: ,650) ve S26 (Anl.:0,604) konular için grupların aynı varyansa sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.35: Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarının LSD Testi

	18-23 / 24-29	18-23 / 30-35	18-23 / 36-41	18-23 / 42 ve üzeri	24-29 / 30-35	24-29 / 36-41	24-29 / 42 ve üzeri	30-35 / 36-41	30-35 / 42 ve üzeri	36-41 / 42 ve üzeri
S.15	0,023	0,383	0,870	0,337	0,002	0,064	0,370	0,220	0,089	0,353
S.19	0,081	0,730	0,140	0,469	0,038	0,005	0,486	0,235	0,312	0,054
S.28	0,929	0,143	0,371	0,007	0,380	0,003	0,005	0,077	0,166	0,167
S.37	0,074	0,040	0,279	0,000	0,604	0,859	0,021	0,593	0,089	0,057
S.41	0,350	0,716	0,001	0,036	0,192	0,006	0,146	0,001	0,018	0,203
S.43	0,481	0,196	0,032	0,945	0,036	0,006	0,503	0,267	0,289	0,057
S.44	0,059	0,003	0,331	0,014	0,163	0,712	0,298	0,182	0,182	0,268

Tablo 3.35’e göre 0,05 anlamlılık düzeyinde örneklemin tecrübelerine göre farklılık S15, S19, S28, S37, S41, S43 ve S44’de görülmektedir. S15’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 1. Grup (18-23/24-29) ve 5. Grup (24-29/30-35) arasında anlamlı farklılık vardır. S19’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 5. Grup (24-29/36-41) ve 6. Grup (24-29/36-41) arasında anlamlı farklılık vardır. S28’e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 4. Grup (18-23/42 ve üzeri) ile 6. Grup (24-29/36-41) ve 7. Grup (24-29/42 ve üzeri) arasında anlamlı farklılık vardır. S37’ya göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 2. Grup (18-23/30-35), 4. Grup (18-23/42 ve üzeri) ve 7. Grup (24-29/42 ve üzeri) arasında anlamlı farklılık vardır. S41’a göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 3. Grup (18-23/36-41), 4. Grup (24-29/42 ve üzeri), 6. Grup (24-29/36-41), 8. Grup (30-35/36-41) ve 9. Grup (30-35/42 ve üzeri) arasında anlamlı farklılık

vardır.S43'e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 3. Grup (18-23/36-41), 5. Grup (24-29/30-35) ve 6. Grup (24-29/36-41), arasında anlamlı farklılık vardır.S44'e göre incelenen post Hoc testlerinden LSD testi uygulanmıştır. Test sonucuna göre %5 anlamlılık düzeyinde 1. Grup (18-23/30-35) ve 4. Grup (18-23/42 ve üzeri) arasında anlamlı farklılık vardır.

3.13. Sigara ile Mücadelede Alt Boyutlar

Kullanıcıların sigara tüketim davranışını şekillendiren birçok etken vardır veya kullanıcıların sigaranın sağlığa verdiği zararların farkındalığı olabileceği gibi sigara hakkındaki genel görüşüyle de şekillenebilmektedir (WHO, 2008: 25). Bu anlamda çalışmamızda sorular sigara tüketim davranışını etkileyen faktörlere ayrılmıştır. Faktörlerin ankette kapsadıkları sorular ve verilerin güvenilirliğinin Cronbach Alfa istatistiği ile değerlendirilmesi Tablo 3.36'da yer almaktadır.

Tablo 3.36: Sigara ile Mücadelede Alt Boyutlar

	Alt Boyutlar	İçerikteki Sorular	Crombach Alpha
F1	Devletin mücadele yöntemleri (Dev. müc. yöntemleri)	S12, S13, S14, S15, S16, S17, S18, S19, S20	0,785
F2	Vergilerin tüketim üzerindeki etkisi (Ver. tük. üzerindeki etkisi)	S21, S22, S23, S24, S25, S26, S27, S28, S29	0,541
F3	Sigaranın sağlığa zararlarının farkındalığı (Sig. sağ. zararlarının fark)	S30, S31, S32, S33, S34, S35, S36, S37	0,720
F4	Sigara hakkındaki genel görüş (Sig. hak. gen. görüş)	S38, S39, S40, S41, S42, S43, S44	0,569

Tablo 3.36'da yer alan alt boyutların belirlenmesinde faydalanılan kaynaklar ise, *F1-Devletin mücadele yöntemleri* için Akyol (2014), *F2-Vergilerin tüketim üzerindeki etkisi* için Akyol (2014), Gergerlioğlu ve Sümer (2015), *F3-Sigaranın sağlığa zararlarının farkındalığı* ve *F4-Sigara hakkındaki genel görüş* için ise Güllülü ve Türk (2014)'tür.

Tablo 3.37'de görüldüğü üzere faktörlerin karar sütununda t-testi ve puan karşılığına göre kararları verilmiştir. Bu karar sütunları, faktörlerin ortalamaları için tablo 3.24'de sunulan kategorilerden hangisine ait olduğuna yardımcı olmaktadır. Puan karşılığı karar sütunu verilerden elde edilen ortalamalara Tablo

3.24'e göre karar verilmiştir. T-testi'ne göre kararlarda ise t-testi anlamlılıklarının biri 0,05'ten büyük olması durumunda referans noktasından farklılık olmadığı aksine durumda referans noktası görüşüne sahip olmadığı ve bu ortalamaların düştüğü iki sınır değeri arasında olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 3.37: Faktörlerin T-testi Sonuçları ve Puan Aralıkları

ALT BOYUTLAR	Ort.	S.	t* (Anlamlılık)			Karar	
			3	4	5	T testi	Puan A.
F1. Dev. m. yöntemleri	3,88	1,43	,000	,125	,000	4 KRZ	4 KRZ
F2. Ver. tük. üzerindeki etkisi	4,79	1,10	,000	,000	,000	4 KRZ-5 KKM	5 KKM
F3. Sig. sağ. zararlarının fark.	2,88	1,20	,052	,000	,000	3 KKY	3 KKY
F4. Sig. hak. gen. görüş	2,92	1,52	,353	,000	,000	3 KKY	3KKY

Yapılan ölçüm sonucunda *F3-Sigaranın sağlığa zararlarının farkındalığı* ve *F4-Sigara hakkında genel görüş* faktörlerinin katılım anlamında en yüksek skorlara sahip olduğu ve çalışmamızın detaylandırıldığı *F2-Verginin tüketim üzerine etkisi* faktörünün ise katılım skoru anlamında son sırada yer aldığı görülmektedir.

F1-Devletin mücadele yöntemlerine bakış açısı, ortalamasının 3,88 olup gerek t-testi gerekse puan aralığında 4 KRZ kategorisinde kaldığı görülmektedir.

F2-Verginin tüketim üzerindeki etkisi, ortalaması 4.79 olup t-testine göre karar bölümünde KRZ ile KKM arasında yer almıştır. F2 puan aralığına göre KKM olması, görüşlerin KRZ-KKM arasında olup KKM'ye eğilimli olduğunu destekler niteliktedir.

F3-Sigaranın sağlığının zararlarının farkındalığı ve *F4-Sigara hakkındaki genel görüş* faktörlerine bakıldığında gerek t-testi gerekse puan aralığında 3 KKY kategorisinde kaldıkları görülmektedir.

3.14. Cinsiyete Göre Faktörlerdeki Farklılıklar

Çalışmamızda, Tablo 3.38'de faktörlerin cinsiyetlere göre farklılıkları yer almıştır. F2, F3, F4'e katılımcıların 0,05 anlamlılığında cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık analiz sonucunda gözlemlenmiştir.

Tablo 3.38: Cinsiyete Göre Faktörlerdeki Farklılıklar

ALT BOYUTLAR	Ortalama		t testi p değeri	Karar	
	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek
F1. Dev. мү. Öntemleri	3.93	3.85	0.587	4 KRZ	4 KRZ
F2. Ver. түк. üzerindeki etkisi	4.98	4.66	0.005*	5 KKMV	5 KKMV
F3. Sig. sağ. zararlarının fark.	3.06	2.76	0.017*	3 KKY	3 KKY
F4. Sig. hak. gen. Görüş	3.32	2.66	0.000*	3 KKY	2 KY

Örneklemede, *F2-Vergilerin tüketim üzerindeki etkisi*, faktöründe kadınlar da erkekler de KKMV kategorisinde iken erkekler daha az katılım eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. *F3-Sigaranın sağlığa zararlarının farkındalığı*, faktöründe kadınlar da erkekler de KKY kategorisinde iken erkekler daha az katılım eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. *F4-Sigara hakkındaki genel görüş*, faktöründe kadınlar KKY görüşünde iken, erkekler KY görüşüne sahiplerdir. Bu da erkeklerin sigaranın zararları hakkında daha bilgili olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.39: Değişkenler Arasındaki İlişkiyi Belirleyen Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		F1	F2	F3	F4
Sigendex	r	0,086	0,066	0,016	-,166**
	p	0,090	0,192	0,751	0,001
F1	r		,294**	,157**	,143**
	p		0,000	0,002	0,005
F2	r			-,135**	0,017
	p			0,007	0,730
F3	r				,440**
	p				0,000

Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirleyen pearson korelasyon analizi katılımcıların sigara kullanım alışkanlıkları dikkate alınarak uygulanmıştır. Katılımcıların sigara kullanım alışkanlıklarını ölçmek ve sigara endeksinin (sigendex) oluşturulabilmesi için ise katılımcıların günlük sigara kullanım adetleri ile kaç yıldır kullanıcısı olduklarını belirten cevapları dikkate alınmıştır.

Tablo 3.39'da ki değişkenler arasındaki korelasyon sonuçları incelendiğinde; sigendex ile F1, F2 ve F3 arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

Sigendex ile F4 arasındaki ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,001<0,05$) belirlenmiştir. Bu ilişkinin negatif yönde düşük kuvvetli ($r= -0,166$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

F1 ile F2 ve F3 arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,05$) belirlenmiştir. F1 ile F2 arasında pozitif yönde düşük kuvvetli ($r= 0,294$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu da devletin mücadele yöntemlerinin davranışlar üzerinde etkili olmadığını düşünenlerin, vergilerin de sigara tüketiminde etkili olmadığını düşündüklerini göstermektedir. F1 ile F3 arasında pozitif yönde düşük kuvvetli ($r= 0,157$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Böylece sigaranın sağlığa zararlarının farkında olan katılımcıların, mücadele yöntemlerini daha etkili bulduğu söylenebilir. F1 ile F4 arasında pozitif yönde düşük kuvvetli ($r= 0,143$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

F2 ile F4 arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir. F2 ile F3 arasındaki ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,007<0,05$) belirlenmiştir. F2 ile F3 arasındaki negatif yönde düşük kuvvetli ($r= - 0,135$) bir ilişki olduğu belirlenmiştir. F2 ile F4 arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

F3 ile F4 arasındaki ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p=0,000<0,05$) belirlenmiştir. F3, F4 arasındaki pozitif yönde orta kuvvetli bir ilişki olduğu ($r= 0,440$) belirlenmiştir. Böylece sigaranın sağlığa zararlarının farkında olan katılımcıların, sigara hakkındaki genel görüşünün olumsuz yönde olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Günümüzde dünya çapında bir sorun olan sigara kullanımı, tüm insanların temiz bir çevrede daha iyi yaşam standartlarında hayatlarını sürdürebilmelerini engelleyen ve ölümlerle sonuçlanabilen önemli sorunlardan biridir. Sigara kullanımı sonucu yalnızca tüketicinin kendisi değil çevresi de sağlık açısından ve ekonomik yönlerden birçok zarara uğramaktadır. Bu nedenle, sigara kullanımının azaltılması göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.

Tüm insanları olumsuz yönde etkileyen sigara ve benzeri ürünlerin kullanımının azaltılması konusunda hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Hükümetlerin Dünya Sağlık Örgütü'nün önerileri ile uyguladıkları önlemler; tütün kontrolü çerçevesindeki koruyucu politikaları uygulamak, pasif içicileri korumak ve aktif tüketenlerin azaltıp bırakmasını sağlamak, bu bağımlılıktan kurtulmak isteyenlere yönelik yardım çalışması yapmak, bireyleri sigaranın olumsuz sonuçları ve tehlikeleri hakkında uyarmak, bu ürünlerin reklâm, tanıtım ve sponsorluğu yasaklamak ve yüksek oranlı vergiler ile fiyatı dolaylı olarak artırmaktır. Ayrıca sigara kullanımının azaltılması amacıyla hükümetler tarafından uygulanabilecek düzenlemelerin etkinliğinin, teorik çerçevede incelenmesi ve elde edilen bulguların değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece sonuç vermeyen uygulamalardan vazgeçilerek daha etkili yöntemler geliştirmeye yoluna gidilebilir ve ekonomik, toplumsal ve çevresel açıdan birçok sorunun önüne geçilebilir.

Çalışmamızın temeli ekonomi literatüründe “erdemsiz mallar” olarak adlandırılmaktadır. Çalışmamızın konusunun detaylandırıldığı kısım ise negatif dışsallık oluşturan erdemsiz malların tüketimini azaltmaya çalışan devlet müdahalelerinden biri olan vergilerdir. Tüketimi yasal ve yaygın olan fakat topluma negatif dışsallıklar oluşturan erdemsiz malların üzerine konulan vergilerin amacı asıl olarak kullanıcıları tüketimlerinden vazgeçirerek tüketimi ve dolayısıyla meydana gelen zararları en az seviyelere çekmeye çalışmaktadır. Ekonomi literatürlerinde farklı şekillerde kavramsallaştırılan bu vergilerden bazıları; tüketimi kısıtlayıcı vergi cezalandırıcı vergi ya da tüketimi düzenleyici vergi şeklindedir.

Erdemsiz mallara karşı devlet birçok mücadele yöntemi geliştirmiştir. Bu mücadele yöntemleri ile bir yandan bireylerin tüketim kalıpları değiştirilmeye çalışılırken, diğer yandan da devletin gelire ihtiyaç duyduğu evrelerde bu mallara aşırı vergi uygulayarak vergi hâsılatını arttırmaktır. Ancak kullanıcıların bu çözüm yöntemine karşı tutumları farklı şekillerde olabilmektedir. Bu sebeple sigara kullanıcılarının devletin uyguladığı mücadele yöntemlerine karşı tepkilerini ölçen ve etkin olmayan alanları belirleyerek geliştirilmesini amaçlayan bir çalışma yapılması planlanmıştır.

Bu çalışmada, Zonguldak ilinde 392 sigara kullanıcısının devletin sigara ile mücadele kapsamında uyguladığı yöntemlere karşı kullanıcıların tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmadaki örneklemin yapısına bakıldığında; erkek katılımcıların yoğun olduğu, çoğunluğun öğrenci (%28,3), memur (%17,6) ve özel sektör çalışanı (%18,9) olduğu, eğitim seviyelerinin %42,3'ünün lisans ve %28,3'ünün ilk ve orta öğretim olduğu, sigara içme sürelerinin ise %33,2'sinin 6-10 yıl ve %21,2'sinin 1-5 yıl arasında yoğunlaştığı görülmüştür.

Katılımcıların mücadele yöntemlerinden olan kapalı mekânlarda sigara içme yasağı ve sigara bırakma tedavilerinin ucuzlatılmasının sigara tüketiminde düşük düzeylerde azaltıcı bir etkisi olacağını düşündükleri saptanmıştır. Bu durumun sebebi kullanım alanlarının kısıtlanması sonucunda tüketimin zorlaşması olarak görülebilir ve bu tüketim zorlaştıkça bağımlılıktan kurtulmak isteyenlerin devletin sunduğu tedavi yöntemlerine yönelmelerinden dolayı oluştuğu düşünülebilir. Kullanıcıların kapalı alanlarda uygulanan yasaktan diğer yöntemlere göre daha çok etkin bulduğu dikkate alındığında, sigara ile mücadele anlamında geliştirilen yöntemlerin bu alanda daha ağırlık verilmesi gerektiğini söylenebilir. Bu anlamda ülkemizde oluşturulan yeni yasa taslağında milyonlarca sürücüyü etkileyecek bir uygulama düşünülüyor. Toplu taşıma araçlarında uygulanan sigara içme yasağının hususi araçları da kapsayacak şekilde düzenlenmesi bu yöntemin etkinliğini artıracığı düşünülebilir. Ayrıca Türkiye dışındaki ülkelerde geliştirilip uygulanan kapalı alan yasaklarını inceleyip geliştirdiğimizde mücadele yöntemlerini Türkiye'de daha etkili hale getirilebilir. Örneğin; Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı özel yönetim bölgesi olan Hong Kong'da

2007'den itibaren sahil ve parklar gibi açık alanlarda da sigara tüketim yasağı uygulanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinin en kalabalık şehirlerinden biri olan Los Angeles'da yolda yürürken, San Diego'da ise binaların 15 metre yakınında dahi sigara tüketimi yasaklanmıştır. Bunun yanında Avustralya'nın eyaletlerinden biri olan Queensland'da da apartman girişleri dâhil tüm kapalı alanlarda sigara içme yasağı bulunmaktadır. Katılımcıların bu yöntemi etkili bulmasından dolayı Türkiye'de de, bahsedilen uygulamaları incelemeye alarak uygulanabilirliği tartışılabilir.

Katılımcıların, sigarayı özendirici reklamların yasaklanması, iletişim araçları ile sigaranın zararlarını gösteren bilinçlendirme kampanyalarının yapılması, televizyon dizi ve filmlerinde sigaranın karartılması ve vergi ile sigara fiyatının artırılmasının sigara tüketiminde azaltıcı etkide bulunacağı konusunda kararsız kaldıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların kullanım süresince en çok karşılaştığı mücadele yöntemi olmasına rağmen sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait resimlerin ve yazıların ise kısmen caydırıcı olmadığını düşündükleri görülmektedir. Bu yöntemin daha etkili olabilmesi için geliştirilmeler yapılması gerekmektedir. Ülkemizde bu anlamda da etkinliği artırabilmek için uygulanması düşünülen "kara paket" yöntemidir. İlk kez Avustralya'da başlatılan bu uygulama yeni yasa taslağımızda yer almaktadır. Böylece tek tip kara paket uygulamasıyla kullanıcıların dikkatini ilk aşamada marka, logo veya simge değil de, sağlık uyarılarının çekmesi sağlanmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın önemli sonuçlarından bir diğeri ise, sigarayı bırakmak isteyen kişilerin sigaranın zararları konusunda daha fazla bilgiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir deyişle, sigaranın meydana getirebileceği zararların bilincindeki kullanıcıların sigara kullanımını bırakmaya çalıştıkları ve araştırmada sigarayı bırakmak isteyen katılımcıların bırakmak istemeyenlere göre mücadele yöntemlerini daha etkili buldukları açıkça gözlenmiştir. Ancak sigara tüketiminin yüksek vergilerden etkilenecek azalma göstermeyeceği konusunda her iki grupta hemfikirlerdir. Bu tespitten yola çıkılarak kullanıcıların daha çok bilinçlendirildiğinde yani meydana gelebilecek zararlar net bir şekilde algılandığında, bağımlılığın bırakılması yönündeki teşviklerin daha etkili

olabileceği düşünülebilir. Bu çerçevede Türkiye’de ve diğer ülkelerde uygulanan birçok kampanya ve program vardır. Örneğin Türkiye’de “Dünya Tütünsüz Günü” kapsamında “Sigaranı Söndür Çiçeğini Al” gibi çeşitli etkinliklerle sigaranın zararlarına dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Ancak toplumsal farkındalık ve bilinçlenme konusunda büyük kitlelere ulaşamadığı ve birçok sigara tüketicisi bu kampanyalardan haberdar olmadığı gözlemlenmektedir. Mevcut kampanyaların etkinliğinin artırılabilmesi için daha büyük kitlelere ulaşması sağlanmalı yani kampanyaların tüm ülke kapsamında kullanıcı ve muhtemel kullanıcı olabilecek kişilere de aktarılmalıdır. Tüm bunlarla beraber sigarayı bırakmak isteyen katılımcıların yanında sigarayı bırakmak istemeyenler de bu yöntemleri, yüksek vergilerle sigaranın fiyatının artırılmasından daha caydırıcı bir önlem olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların genel olarak sigara fiyatlarından etkilenerek tüketimini azaltmaları, daha ucuz bir sigarayı tercih etmeleri veya kaçak sigaralara yönelmeleri gözlemlenmemiştir. Bu da mücadele yöntemleri arasında verginin etkinliğinin sorgulanmasını gerektiğini gösterebilir.

Katılımcılardan sigarayı bırakmak isteyenler yüksek oranlı vergileri destekliyorken, yüksek oranlı vergilerden etkilenmeyerek tüketimini azaltmamış olan katılımcıların bu vergileri desteklemedikleri net bir şekilde görülmektedir. Bu durumun sebebi mevcut kullanıcıların bağımlılıklarından vazgeçemeyecek durumda olmaları ve fiyat artışlarını bir caydırıcılık olarak değil de yalnızca maliyet artışı olarak görmelerinden kaynaklanabilir. Bunun yanı sıra ileri yaşlardaki katılımcıların yüksek oranlı vergileri destekledikleri görülürken, genç ve orta yaş kitlesinin ileri yaş grubuna göre vergi artışlarını daha az destekledikleri tespit edilmiştir.

Sigara üzerinden alınan vergilerin, sigara tüketimi ile anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığının tespit edildiği bu çalışmada, ülkemizde sigara üzerinden alınan vergilerin etkin olmadığı sonucuna varılmaktadır. Ülkemizde sigara tüketimi çok yaygın olması ve etkin olmayan yüksek oranlı vergiler, kullanıcılar üzerinde yalnızca fazla vergi yükü hissi uyandırmaktadır. Fiyatların yükselmesinden yakınılması sebebi ile tüketimi azaltacağı düşünülse de, tüketimde bu sebeple azalmalar görülmemektedir. Sonuç olarak, uygulanan vergileme politikasının tüketimi azaltabilme açısından zayıf kaldığı ve devlete gelir sağlamaktan ileri

gidemediği görülebilir. Bunun yanı sıra sigara tüketimini azaltmaya yönelik diğer mücadele yöntemlerinin vergilerden çok daha etkin olduğu görölmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Sajjad ve John Billimek (2007); Limiting Youth Access to Tobacco: Comparing the Long-Term Health Impacts of Increasing Cigarette Excise Taxes and Raising the Legal Smoking Age to 21 In the United States, *Health Policy*, 80(3), 378-391.
- Akalın, Güneri (2002); *Türkiye'de Ekonomi-Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş*, Akçağ yayınları, Ankara.
- Akalın, Güneri (1990); *Kit Ekonomisi*, Yeniçağ Yayın, Ankara.
- Akdoğan, Abdurrahman (1993); *Kamu Maliyesi*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- Akdur, Recep (2009); Gençlerde Sigara Salgını. *Sigara ve Sağlık Sempozyumu*, s. 2.
- Akerlof, George Arthur (1970); "The Market For" Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism", *The Quarterly Journal of Economics*, 488-500.
- Aktan, Coşkun Can (1994); *Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat*, Doğu Matbaası, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can ve Serdar Yay (2016); "Regülasyonların Politik İktisadı", *Ekonomi Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, s.17.
- Aktan, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve İstiklal Yaşar Vural (2006); *Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Altay, Asuman (2001); "Piyasa Ekonomisine Geçiş Sürecinde Kamu Maliyesi Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, s. 15-22.
- Atila, Nuran (2010); "Sigara İçenlerin 5727 Sayılı Tütün Yasası'na Yaklaşımı ve Yasadan Etkilenimleri", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, s. 12.
- Atiyas, İzak (2000); Ne İçin ve Nasıl Regülasyon, *TESEV'in Devletin Düzenleyici Görevleri Konulu Konferansı*, İstanbul.
- Avcı, Orçun ve Zeynep Demirci (2017); "Türkiye'de Günah Vergisi Olarak ÖTV III Sayılı Listenin İncelenmesi", *32. Uluslararası Maliye Sempozyumu*, Türkiye.
- Babacan, Muazzez (2008); *Nedir Bu Reklam?*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- BKK (2009); 15685 No'lu ve 27447 Resmi Gazete Sayılı Karar.
- BKK (2011); 1435 No'lu ve ve 27857 Resmi Gazete Sayılı Karar.
- BKK (2014); 7145 No'lu ve 29223 Resmi Gazete Sayılı Karar.

- Sağlık Bakanlığı (2008); *Ulusal Tütün Kontrol Programı ve Eylem Planı 2008-2012*. TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş. Ankara, 108-132.
- Bakırtaş, İbrahim (2002); “Dışsallıklar Sorununun İçselleştirilmesinde Düzenleyici Vergiler ve Sübvansiyonların Etkinliği: Analitik Bir Yaklaşım”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 12, s.23.
- Balaban, Kamer Güneysu (2012); “*Kurallı Maliye Politikası ve Türkiye’de Kurallı Maliye Politikası Uygulamasına İlişkin Model Önerisi*”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Ankara, Mayıs.
- Baldemir, Ercan, Orhan Çakmak ve Mehmet Avcı, (2003); “KDV Oranlarının Gelir Gruplarına Göre Dağılımının Ampirik Analizi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt 8, sayı 2, s. 87-91.
- Baş, Ali (1996); *Kayseri Ticaret Yapıları Üzerine Bir Araştırma*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri.
- Berger, Arthur Asa (2011); *Ads, Fads, and Consumer Culture: Advertising's Impact on American Character and Societ*, Rowman & Littlefield.
- Bilir, Nazmi (2009); Türkiye Tütün Kontrolünde Dünyanın Neresinde?. *Türk Toraks Dergisi/Turkish Thoracic Journal*, Cilt 10, Sayı 1, s. 15-19.
- Bilir, Nazmi (2011); “Dünyada ve Türkiye’de Tütün Kullanımı Epidemiyolojisi”. *Tütün ve Tütün Kontrolü* (Eds AZ Aytemur, Ş Akçay, O Elbek), s. 21-23.
- Bilir, Nazmi ve Dilek Aslan (2005); “Türkiye’de ve Hacettepe’de Tütün Kontrol Çalışmaları”, *Hacettepe Tıp Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s. 75-79.
- Bilir, Nazmi ve Hilal Özcebe (2013); Türkiye MPOWER Koşullarını Ne Kadar Karşılıyor?, *TAF Preventive Medicine Bulletin*, Cilt 12, Sayı 1, s. 48-55.
- Bilir, Nazmi, Banu Çakır, Elif Dağlı, Toker Ergüder ve Zeynep Önder (2010); *Türkiye’de Tütün Kontrolü Politikaları*, DSÖ Türkiye Ofisi, DSÖ Yayını, Danimarka, 15-32.
- Buchanan, J. M., ve Stubblebine, W. C. (1962); “Externality, In Classic Papers in Natural Resource”, *Economics Palgrave Macmillan UK*, pp. 138-154.
- Buchanan, James. M. (1965); An Economic Theory of Clubs, *Economica*, 32 (125), 1-14.
- BUMKO (2017); “2017 Bütçesinde Vergi Ödeyenlerin Parası Nerelere Ödenecek?”, <http://www.bumko.gov.tr/TR,7453/2017-butcesi-vergi-gelirlerinin-dagilimi.html> (Erişim: 02.11.2017)

- Charles, John A. (2002); Repent from Sin Taxes, Cascade Commentary. http://cascadepolicy.org/pdf/fiscal/2002_07.pdf (Erişim Tarihi:12 Aralık 2015)
- Cural, Mehmet Pekkaya ve Erdem Dibek (2016); “Sağlık Hizmetlerinden Memnuniyet ile Vergi Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki”, *International Journal of Management, Economics & Business*, Cilt 12, Sayı 27, s. 83-103.
- Çakal, Recep (1996); Doğal Tekellerde Özelleştirme ve Regülasyon, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Çelebi, Ali Kemal (2003); *Liberal Ekonomik Düşüncede Kamu Kesiminin Büyüklüğü Sorunu*, Emek Matbaası, Manisa.
- Çoban, Orhan (2002); *Endüstri İktisadı: Kavramlar, Olgular ve Etkileşimler*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Çubukçu, Feryal (2011); “Ergenlik Çağındaki Gençlere yönelik Olarak Yapılan Sigara Karşıtı Reklamlarda Korku Çekiciliğinin Kullanımı”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul,
- DSÖ (2008); “Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Tütün Kontrolü Araştırması”, *Küresel Tütün Salgını Hakkında Rapor*, MPOWER Paketi.
- DSÖ (2004); Avrupa Sigara Bırakma Politikası Stratejisi.
- Durmuş, Mustafa (2008); *Kamu Ekonomisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Edizdoğan, Nihat (1981); *Teoride ve Uygulamada Özel Tüketim Vergileri*, Bursa Üniversitesi Basım Evi, Bursa.
- Edizdoğan, Nihat (2008); *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Emery, S., Ake, C. F., Navarro, A. M., ve Kaplan, R. M. (2001); Simulated effect of tobacco tax variation on Latino health in California. *American journal of preventive medicine*, 21(4), 278-283.
- Erginay, Akif (1994); *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Ergüder Toker (2011); Dünya’da Tütün Kontrolü ve DSÖ Önerileri (MPOWER), *Sağlık Bakanlığı-Türk Toraks Derneği Yayınları*, Ankara.
- Friedman, Milton, Nilgün Himmetoğlu ve Doğan Erberk (2008); “*Kapitalizm ve Özgürlük*”, Plato Film Yayınları, İstanbul.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2017); “Özel Tüketim Vergisi (III) Sayılı Liste Genel Uygulama Tebliği”, http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/eski/otvteb3s_ayiligenel.pdf (Erişim Tarihi: 05.11.2017).

- Gergerlioğlu, Ufuk ve Kutluk Kağan Sümer (2015); Alkollü İçecek Vergilerinin Sosyal Maliyetleri Azaltıcı Etkilerinin Bireysel Tutumlar Yönünden Analizi (İstanbul İli Örneği), *Sosyoekonomi*, Cilt 23, Sayı 24, s. 98-117.
- Gruber, J., ve Kószegi, B. (2004); “Tax Incidence When Individuals Are Time-Inconsistent: The Case of Cigarette Excise Taxes”, *Journal of Public Economics*, 88(9), 1959-1987.
- Güllülü, Uğur ve Bahar Türk (2014); “Kamu Spotlarının Sigara Bırakma/Azaltma Niyeti Üzerine Etkileri”, *19. Ulusal Pazarlama Kongresi*, 18-22 Haziran, s. 164-174.
- Holcombe, R.G. (1996); “Vergi Üslerinin İş Çevrimi Boyunca Büyümesini ve Değişkenliğini Ölçmek”, *Ulusal Vergi Dergisi*, s. 535-552.
- Hyman, D. N. (2014); “Public finance: A contemporary application of theory to policy”, Cengage Learning.
- Jha, P., De Beyer, J., ve Heller, P. S. (1999); “Death and Taxes: Economics of Tobacco Control”, *Finance and Development*, 36(4), 46.
- Jha, P., ve Chaloupka, F. J. (Eds.). (1999); “*Curbing the Epidemic: Governments and The Economics of Tobacco Control*”, World Bank Publications.
- Joossens, L., ve Raw, M. (2007); “30 Avrupa Ülkesinde, 2005 ile 2007 Yılları Arasındaki Tütün Kontrolünde İlerleme,” *Swiss Cancer League*, ISO 690, 1-24.
- Kaya, Ahmet (2012); “Sigaranın Muhasebesi: Sigara Kullanımına Ekonomi ve Sağlık Açısından Bir Bakış”, *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 12-18 Haziran, s. 297-302.
- Kirmanoloğlu, Hülya (2011); *Kamu Ekonomisi Analizi*, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Kökocak, Abdulkadir (2011); *Kamu Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Lecaillon, J. (1981); “*Mikro Ekonomik Analiz*”, Çev. Selçuk Aba, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Mühendisliği, Matbaa Teknisyenleri Basımevi, İstanbul.
- Lorenzi, P. (2004); “Sin Taxes”, *Society*, 41(3), 59-65.
- Mackay, J., ve Eriksen, M. P. (2002); “The Tobacco Atlas”, World Health Organization.
- Marshall, A. (1961); “Principles of Economics”, Ninth (variorum) Edition With Annotations by CW Guillebaud.
- McKee, M., & Mossialos, E. (2002); “AB Yasalarının Sağlık Sistemleri Üzerindeki Etkisi”, R. Baeten (Ed.), PIE-Peter Lang, Brüksel.

- Mercan, Eray ve Mustafa Dündar (2002); “*Tüm Yönleriyle Özel Tüketim Vergisi*”, TURMOB Yayınları, Haziran, İstanbul.
- Moran, S., Wechsler, H., ve Rigotti, N. A. (2004); “Social Smoking Among US College Students”, *Pediatrics*, 114(4), 1028-1034.
- Musgrave, R. A. (1967); “Provision For Social Goods in The Market System”, *Public Finance= Finances publiques*, 26(2), 304-20.
- Mutlu, Ayşegül (2002); “*Çevre Ekonomisi–Politikalar, Uygulamalar ve Türkiye*”, Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, İstanbul.
- Nath, Shiv Kumar (1973); “*A Perspective of Welfare Economics*”, Macmillan, Basingstoke.
- North, Gary (1988); “Puritan Economic Experiments”, Tyler, Texas, *Institute for Christian Economics*, s. 41-61.
- Oktayer Asuman (2010);“Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi”, *Maliye Dergisi*, Cilt 158, 431-447.
- Özcebe, Hilal (2008); *Gençler ve Sigara*, Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Pekkaya, Mehmet ve Akıllı, Fatma (2013); “Hava Yolu Hizmet Kalitesinin Servperf-Servqual Ölçeği ile Değerlendirmesi ve İstatistiksel Analizi”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2013, Cilt:9, Sayı:1, s. :75-96
- Prest, Alan Richmond (1960); “Public Finance in Theory and Practice”, Weidenfeld And Nicolson, London.
- Ross, H., ve Chaloupka, F. J. (2006); “Economic Policies for Tobacco Control in Developing Countries”, *Salud Pública de México*, 48, s. 113-120.
- Saraçoğlu, Fatih (2003); “Vergilendirme Yetkisi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, s. 1-15.
- Savaş, Vural (1978); *Piyasa Ekonomisi ve Devlet*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Savaşan, Fatih (2012); *İki Başarısızlık Arasında Kamu Ekonomisi*, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Sönmez, Sinan (1987); *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Teori Yayınları, Ankara.
- Şener, Orhan (1998); *Kamu Ekonomisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- Şener, Orhan (2006); *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*, Beta Yayım, Bursa.

- Şenyüz, Levent ve Recai Coştur (2010); “Sigara Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencisi Genç Yetişkinlerin Sigara Paketlerinde Yer Alan Uyarı Yazılarıyla İlgili Değerlendirmeleri”, *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), s.42.
- T.C. BAŞBAKANLIK YATIRIM DESTEK VE TANITIM AJANSI (2017); “Yatırım Klavuzu”, <http://www.invest.gov.tr/tr-TR/investmentguide> (Erişim Tarihi: 03.11.2017)
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI TEMEL SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2011); “Dumansız Hava Sahası Uygulama Rehberi”, Tütün ve Diğer Bağımlılık Yapıcı Maddelerle Mücadele Daire Başkanlığı, Ankara.
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI TEMEL SAĞLIK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2011); “Küresel Yetişkin Tütün Araştırması Türkiye Raporu”, Ankara.
- TAPDK (2016); Sigara İç Satışları, <http://www.tapdk.gov.tr/tr/piyasa-duzenlemeleri/tutun-mamulleri-piyasasi/tutun-mamulleri-istatistikleri.aspx>, (Erişim Tarihi: 31.10.2017).
- Tayfur, Gıyasettin (2008); *Reklamcılık*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Thornton, M. (2004); “*Harm Reduction and Sin Taxes: Why Gary Becker is Wrong*”, In *The Dynamics of Intervention: Regulation and Redistribution in the Mixed Economy*, Emerald Group Publishing Limited, pp. 357-376.
- Topçuoğlu, Nur (1996); *Basında Reklâm ve Tüketim Olgusu*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Turan, Deniz ve Ali Yurdakul, (2009); “Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1(2).
- Türk, İsmail (1996); *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türkiye Yeşilay Cemiyeti (2014); “Stratejik Plan 2014-2016”.
- Uysal, Doğan (2004); *Türkiye’de Piyasa Ekonomisi ve Ekonomik Özgürlükler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Van Damme, E. (1994); “*Banking: A Survey of Recent Microeconomic Theory*”, *Oxford Review of Economic Policy*, 10(4), 14-33.
- VERGİ SİRKÜLERİ (2012); “Özel Tüketim Vergisi Kanunu’na Ekli (III) Sayılı Listenin (B) Cetvelinde Yer Alan Malların Vergi Oranları, Asgari Maktu ve Maktu Vergi Tutarları Değiştirilmiştir”, No:2013/15, <http://www.verginet.net/Sirkuler/2013yili15.pdf>, 15.08.2017, (Erişim Tarihi: 03.11.2017).

- VERGİ SİRKÜLERİ (2014); “Bazı Mallara Uygulanan ÖTV Oranları ile Maktu ve Asgari Maktu Vergi Tutarlarında Değişiklik Yapıldı”, No:2014/12, <http://www.verginet.net/Sirkuler/2014yili12.pdf>, 15.08.2017, (Erişim Tarihi: 03.11.2017).
- Verhoef, E. (1994); “External Effects and Social Costs of Road Transport”, *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 28(4), 273-287.
- Waisanen, Bert (2004); “Taxing Behavior”, *State Legislatures*. 30:6, Jun, pp. 30-31.
- Whitman, G. (2006); “Against the New Paternalism”, *Policy analysis*, 563, 1-16.
- WHO (2010); *Who Technical Manual On Tobacco Tax Administration*, http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563994_eng.pdf?ua=1 (Erişim Tarihi: 29.10.2017).
- WHO (2014); *Raising Tax on Tobacco*, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112841/1/WHO_NMH_PND_14.2_eng.pdf?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=raising-tax-on-tobacco-what-you-need-to-know-pdf, 18.04.2015, (Erişim Tarihi: 25.10.2017).
- WHO (2004); *Taxation of Tobacco Products in the WHO European Region: Practices and Challenges*.
- WHO (2006); “Health Promotion and Dedicated Taxes, Regional Strategy for Health Promotion”, In *Follow-Up of The Sixth Global Conference. on Health Promotion*.
- WHO (2007); “Gender and Tobacco Control. A Policy Brief. Geneva, World Health Organization”, (http://whqlibdoc.who.int/publications/2007/9789241595773_eng.pdf) (Erişim Tarihi: 22.10.2017).
- WHO (2008); “WHO Report On the Global Tobacco Epidemic: the MPOWER Package”, World Health Organization.
- WHO (2009); “WHO Report On the Global Tobacco Epidemic”, *Implementing Smoke-Free Environments*.
- WHO (2015); “WHO Report On the Global Tobacco Epidemic, Raising Taxes on Tobacco”. URL: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/178577/1/WHO_NMH_PND_15.5_eng.Pdf, (Erişim Tarihi: 22.10.2017).
- WHO (2017); “Monitor Tobacco Use and Prevention Policies”, <http://www.who.int/tobacco/mpower/monitor/en/> (Erişim Tarihi: 29.10.2017).
- WHO ve RESEARCH FOR INTERNATIONAL TOBACCO CONTROL (2008); “WHO report on the global tobacco epidemic”, *The MPOWER Package*. World Health Organization.

World Health Organization (2015); “The WHO Framework Convention On Tobacco Control: 10 years of implementation in the African Region”, World Health Organization.

Yayla, Atilla (2004); Piyasa Ekonomisi: Medeniyetimizin İktisadi Temelleri, Liberte Yayınları, Ankara.

Yıldırım, Uğur (1992); “Çevre Kirliliğinin Önlenmesinde Vergilendirmenin Rolü-Türkiye Örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE, Maliye ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Yücel, Ferdal (2007); “Harran Üniversitesi Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sigara İçme Durumu ve Kişilik Tiplerine Göre Sigara Bırakma Konusundaki Yaklaşımları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.

Yüksel, Cihan (2006); “Dışsalıklarda Kamusal Çözümler: Türkiye Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova, Adana.

EKLER

Ek 1: Anket Soruları

Soru Num.	Sorular
12	Sigarayı özendirici reklamların yasaklanmasının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
13	İletişim araçları (radyo,tv,gazete,internet vb.) ile sigaranın zararlarını gösteren bilinçlendirme kampanyalarının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
14	Televizyon dizisi ile filmlerdeki sigaranın karartılmasının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
15	Kapalı mekanlarda sigara içme yasağının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
16	Sigara bırakma tedavi ve yöntemlerinin ucuzlatılmasının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
17	Sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait resimlerin sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
18	Sigara paketi üzerindeki sigaranın zararlı etkilerine ait yazıların sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
19	Vergi ile sigara fiyatının artırılmasının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
20	Taşıtlardaki sigara içme yasağının sigara tüketimini azaltma etkisi olduğuna
21	Sigara fiyatının arttığı ayda, daha az sigara içtim.
22	Tütün ürünleri tüketimi üzerine konulan yüksek vergilerin hastalık riskini azaltacağına inanıyorum.
23	Sigara fiyatı artınca kaçak sigara kullandım.
24	Sigara fiyatı artınca ucuz/düşük vergili/vergisiz(Free shop'tan alınan gümrüksüz) sigara kullandım.
25	Sigaradaki vergi oranlarını yakından takip ediyorum.
26	Sigara fiyatındaki artışlardan dolayı içtiğim sigara miktarı azalmıyor.
27	Tütün ürünlerine ilişkin tüketimin yüksek vergilerle azalacağını düşünüyorum.
28	Aşırı sigara tüketiminin topluma önemli maliyetler yüklediğine inandığım için yüksek oranlı sigara vergilerini destekliyorum.
29	Eğer sigaradan alınan vergiler, özel bir hesapta toplanıp sigaraya ilişkin hastalıklar için kullanılacaksa yüksek vergi artışlarını kabul edebilirim.
30	Light sigara, normal sigaradan daha zararlıdır.
31	Sigaranın bırakılmasıyla yeme-içmelerde koku ve tat duygusu iyileşmektedir.
32	Sigara nefes darlığına sebep olabilir.
33	Sigara baş dönmesine sebep olabilir.
34	Sigara saçların beyazlamasına ve dökülmesine sebep olabilir.
35	Sigara akciğer kanserine sebep olabilir.
36	Sigara bağımlılıktır.
37	Sigara aşırı yemek yememi engelleyerek kilomu kontrol altında tutuyor.
38	Sigara içmenin aptalca bir şey olduğunu düşünüyorum.
39	Sigara hakkındaki genel görüşüm kötü/olumsuz.
40	Daha fazla sigara içerek sağlığımı daha çok riske atıyorum.
41	Sigaranın tadından zevk alıyorum.
42	Sigara içmek iyi bir şey.
43	Moralim bozuk olduğunda, sıkıntılı anlarımda sigara kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor.
44	Daha uzun süredir sigara içiyor olsaydım, daha çok arkadaşım olurdu.

ÖZGEÇMİŞ

Nursedda SAYMAZ, 1993 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk ve orta öğretimini 75. Yıl İlköğretim Okulunda, lise eğitimini Çaycuma Anadolu Lisesinde tamamlamıştır. 2014 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programından, 2015 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başlamıştır.

